

**Міністерство освіти і науки України
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького
Навчально-науковий інститут економіки і права
Кафедра державно-правових дисциплін**

Актуальні проблеми теорії та практики міжнародного права

Практикум

Черкаси 2025

Рекомендовано до друку вченою радою
Черкаського національного університету
імені Богдана Хмельницького,
протокол № 6 від 26.06.2025 р.

Рецензенти:

Обрусна С. Ю. – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри державно-правових дисциплін Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького;

Лисенко О. М. – кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри філософських і політичних наук Черкаського державного технологічного університету

A43 Актуальні проблеми теорії та практики міжнародного права : практикум для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня; галузь знань – D «Бізнес, адміністрування та право», спеціальність – D8 «Право» / укл. Лубко І. М. Черкаси : Видавець ФОП Гордієнко Є. І., 2025. 140 с.

Практикум орієнтований на поглиблення теоретичних знань та розвиток практичних навичок під час аналізу актуальних проблем міжнародного права. Особлива увага приділена аналізу новітніх тенденцій у розвитку міжнародного права, джерелам і принципам міжнародного правового регулювання, проблемам правосуб'єктності, правового режиму територій і просторів, участі держав у міжнародних організаціях, застосуванню сили та міжнародно-правовій відповідальності.

Практикум містить ситуаційні завдання, тестові питання, матеріали судової практики, що дозволяють сформувати професійну правову позицію, критично мислити та ефективно застосовувати норми міжнародного права. Структура і зміст видання адаптовані під навчальну програму курсу «Актуальні проблеми теорії та практики міжнародного права», який викладається на спеціальності 081 «Право» Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького.

Посібник рекомендовано для студентів магістратури, викладачів і практиків у сфері міжнародного права.

ЗМІСТ

Вступ.....	5
Силабус навчальної дисципліни.....	6
Навчальна програма курсу.....	11
Структура навчальної дисципліни за темами.....	16
Змістовий модуль I. Актуальні проблеми теорії та практики міжнародного права	
Тема 1. Актуальні проблеми теорії та практики міжнародного права в ХХІ ст.....	20
Тема 2. Джерела, норми та принципи міжнародного права: проблеми теорії і практики.....	26
Тема 3. Актуальні проблеми правосуб'єктності, визнання та правонаступництва в міжнародному праві.....	32
Змістовий модуль II. Актуальні проблеми права міжнародних договорів та права міжнародних організацій	
Тема 4. Актуальні проблеми права міжнародних договорів.....	42
Тема 5. Міжнародні договори України: порядок укладення, виконання та припинення дії.....	48
Тема 6. Правовий аналіз Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони.....	54
Тема 7. Міжнародні організації та міжнародне право ХХІ ст.: сучасний стан і перспективи розвитку. Участь України в міжнародних організаціях.....	60
Змістовий модуль III. Актуальні проблеми території в міжнародному праві. міжнародно-правовий статус та режим морських, повітряних та космічних просторів. Актуальні проблеми міжнародного екологічного права	
Тема 8. Правовий режим територій в міжнародному праві: сучасні проблеми.....	69
Тема 9. Актуальні проблеми міжнародно-правового статусу та режиму морських просторів, повітряних та космічних просторів. Участь України у міжнародних конвенційних механізмах.....	75
Тема 10. Актуальні проблеми міжнародного екологічного права. Міжнародні зобов'язання України в сфері охорони навколишнього середовища.....	82
Змістовий модуль IV. Актуальні проблеми права міжнародної безпеки. Міжнародно-правова відповідальність: проблеми реалізації	
Тема 11. Мирні засоби вирішення міжнародних спорів: міжнародно-правовий	

аналіз. Практика розгляду спорів за участю України у міжнародних судових установах.....	92
Тема 12. Актуальні проблеми правового регулювання застосування сили у міжнародних відносинах. Універсальна та регіональні системи колективної безпеки.....	97
Тема 13. Відповідальність за порушення міжнародно-правових зобов'язань у міжнародному праві: сучасні проблеми.....	105
Тема 14. Міжнародно-правова відповідальність РФ за порушення імперативних норм міжнародного права в умовах агресії проти України.....	112
Перелік питань до підсумкового контролю знань.....	120
Список рекомендованої літератури.....	123

ВСТУП

Геополітичні виклики і загрози початку XXI століття суттєво вплинули на здатність міжнародного права ефективно виконувати основну функцію – здійснювати міжнародно-правове регулювання. Потреба в осучасненні правових понять і принципів міжнародного права, трансформація характеру та змісту міжнародних відносин, неефективність механізмів забезпечення міжнародного права зумовлюють необхідність переосмислення як теоретичних засад міжнародного права, так і практики його застосування.

До актуальних проблем теорії міжнародного права, які потребують виваженого і ретельного правового аналізу, слід віднести наступні: розширення кола суб'єктів міжнародного права (міжнародні організації, юридичні та фізичні особи), співвідношення міжнародного та національного права, особливо у галузі прав людини та міжнародного кримінального правосуддя, питання легітимності джерел міжнародного права в умовах правового плюралізму, проблема ефективності мирних засобів вирішення міжнародних спорів та правових механізмів вирішення міжнародних конфліктів, еволюція принципів міжнародного права, зокрема таких як: невтручання, суверенітет, право на самовизначення, непорушність кордонів та територіальна цілісність.

Сучасними проблемами реалізації міжнародного права, породженими явищами глобалізації, політизації, диверсифікації та фрагментації, передусім, є: неефективність механізмів міжнародно-правової відповідальності за міжнародні злочини (агресію, воєнні злочини, злочини проти людяності) в умовах збройного конфлікту, відсутність конкретних компенсаційних механізмів відшкодування збитків постраждалим державам та її громадянам, відсутність узгодженої міжнародної практики щодо визнання юрисдикції на спірних або окупованих територіях, невизначеність меж між санкціями, репресаліями, контрзаходами та неправомірним примусом, конфлікти юрисдикцій між міжнародними та національними судами тощо.

Таким чином, аналіз актуальних проблем міжнародного права вимагає інтегративного підходу, що поєднує класичні правові доктрини з сучасною практикою. Для юристів важливо не лише усвідомлювати виклики, але й знаходити ефективні шляхи адаптації міжнародного права до реалій сучасності.

Практикум побудований відповідно до змісту навчальної програми й охоплює 14 тем, які відображають сучасні тенденції міжнародного права. Окрема увага приділяється проблемам укладення міжнародних договорів України, участі нашої держави в міжнародних організаціях, правовому аналізу Угоди про асоціацію з ЄС, механізмам мирного вирішення спорів, а також міжнародно-правовій кваліфікації збройної агресії РФ та відповідальності за порушення імперативних норм міжнародного права. Пропонований посібник орієнтований на формування у здобувачів другого (магістерського) рівня освіти здатності до критичного осмислення теоретичних і практичних аспектів сучасного міжнародного права. Виконання практичних завдань і вправ сприятиме набуттю навичок аналізу міжнародно-правових норм, судової практики, міжнародних документів. Варіативність завдань уможливить сформувати індивідуальну освітню траєкторію та реалізувати особистісний потенціал здобувача вищої освіти. А застосування сучасних методологічних прийомів під час проведення семінарських занять дозволить поглибити розуміння актуальних проблем теорії і практики міжнародного права та осмислити місце і роль України в сучасному міжнародному правопорядку.

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

 ЧЕРКАСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені Богдана Хмельницького	«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА»			
	Статус дисципліни: навчальна дисципліна обов'язкового компонента фахового переліку			
Галузь знань	«Право»			
Спеціальність	081 «Право»			
Освітня програма	«Публічне право»			
Ступінь вищої освіти	Магістр			
Форма навчання	Денна, заочна			
Курс	1 курс			
Семестр	1, 2			
Обсяг дисципліни	Кредити	5	Години	150
Семестровий контроль	Залік			
Викладачі	Чернявський Анатолій Леонідович, к. ю. н., доцент, доцент кафедри державно-правових дисциплін Лубко Інна Миколаївна, к. і. н., доцент, доцент кафедри державно-правових дисциплін			
Контактна інформація	mamulizka@vu.edu.ua			
Кафедра	державно-правових дисциплін			
Навчально-науковий інститут / Факультет	ННІ економіки і права			
Мова викладання	Українська			
Предмет навчання (Що буде вивчатися)	Предметом вивчення навчального курсу є виокремлення та аналіз актуальних проблем теорії сучасного міжнародного публічного права, окремі проблеми у його правозастосуванні, сучасні проблеми забезпечення міжнародної безпеки та існуючі загрози міжнародному правопорядку.			
Мета (Чому це цікаво/потрібно вивчати)	Метою дисципліни «Актуальні проблеми теорії і практики міжнародного права» є: 1) поглиблення правового світогляду та компетентностей, що дозволяють закріпити раніше здобуті знання з міжнародного публічного права та розширення їх шляхом застосування вмінь і навичок інтерпретувати, аналізувати, оцінювати та розв'язувати окремі актуальні проблеми теорії і практики міжнародного права; 2) здобуття необхідної теоретичної та практичної підготовки, обумовленої появою сучасних викликів і загроз міжнародного правопорядку, що дозволить зрозуміти сутність проблем сучасного міжнародного права та розвинути здатність використовувати його джерела і норми при вирішенні проблем, пов'язаних із різними формами реалізації норм міжнародного права.			
Програмні результати	У результаті навчання магістри зможуть:			

навчання (Чому можна навчитися)	ПРН 1. Оцінювати природу та характер суспільних процесів і явищ, і виявляти розуміння меж та механізмів їх правового регулювання. ПРН 3. Проводити збір, інтегрований аналіз та узагальнення матеріалів з різних джерел, включаючи наукову та професійну літературу, бази даних, цифрові, статистичні, тестові та інші, та перевіряти їх на достовірність, використовуючи сучасні методи дослідження. ПРН 4. Здійснювати презентацію свого дослідження з правової теми, застосовуючи першоджерела та прийоми правової інтерпретації складних комплексних проблем, що постають з цього дослідження, аргументувати висновки. ПРН 5. Вільно спілкуватися іноземною мовою професійного спрямування (однією з офіційних мов Ради Європи) усно і письмово. ПРН 6. Обґрунтовано формулювати свою правову позицію, вміти опонувати, оцінювати докази та наводити переконливі аргументи. ПРН 7. Дискутувати зі складних правових проблем, пропонувати і обґрунтовувати варіанти їх розв'язання. ПРН 8. Оцінювати достовірність інформації та надійність джерел, ефективно опрацьовувати та використовувати інформацію для проведення наукових досліджень та практичної діяльності. ПРН 10. Аналізувати взаємодію міжнародного права та міжнародно-правових систем з правовою системою України на основі усвідомлення основних сучасних правових доктрин, цінностей та принципів функціонування права. ПРН 12. Проводити порівняльно-правовий аналіз окремих інститутів права різних правових систем, враховуючи взаємозв'язок правової системи України з правовими системами Ради Європи та Європейського Союзу.
Компетентності (Як можна користуватися набутими знаннями і вміннями)	Загальні компетентності (ЗК) ЗК1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу. ЗК3. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел. ЗК5. Здатність спілкуватися іноземною мовою у професійній сфері як усно, так і письмово. ЗК6. Здатність генерувати нові ідеї (креативність). ЗК7. Здатність приймати обґрунтовані рішення. ЗК9. Здатність працювати в міжнародному контексті. Спеціальні компетентності (СК) СК1. Здатність застосовувати принципи верховенства права для розв'язання складних задач і проблем, у тому числі, у ситуаціях правової невизначеності.

	СК2. Здатність аналізувати та оцінювати вплив правової системи Європейського Союзу на правову систему України. СК4. Здатність оцінювати взаємодію міжнародного права та міжнародних правових систем з правовою системою України. СК6. Здатність обґрунтовувати та мотивувати правові рішення, давати розгорнуту юридичну аргументацію. СК10. Здатність ухвалювати рішення у ситуаціях, що вимагають системного, логічного та функціонального тлумачення норм права, а також розуміння особливостей практики їх застосування.
Зміст дисципліни	ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I Актуальні проблеми теорії та практики міжнародного права Тема 1. Актуальні проблеми теорії та практики міжнародного права в ХХІ ст. Тема 2. Джерела, норми та принципи міжнародного права: проблеми теорії і практики Тема 3. Актуальні проблеми правосуб'єктності, визнання та правонаступництва в міжнародному праві ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II Актуальні проблеми права міжнародних договорів та права міжнародних організацій Тема 4. Актуальні проблеми права міжнародних договорів Тема 5. Міжнародні договори України: порядок укладення, виконання та припинення дії Тема 6. Правовий аналіз Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони Тема 7. Міжнародні організації та міжнародне право ХХІ ст.: сучасний стан і перспективи розвитку. Участь України в міжнародних організаціях ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ III Актуальні проблеми території в міжнародному праві. Міжнародно-правовий статус та режим морських, повітряних та космічних просторів. Актуальні проблеми міжнародного екологічного права Тема 8. Правовий режим територій в міжнародному праві: сучасні проблеми Тема 9. Актуальні проблеми міжнародно-правового

	статусу та режиму морських просторів, повітряних та космічних просторів. Участь України у міжнародних конвенційних механізмах Тема 10. Актуальні проблеми міжнародного екологічного права. Міжнародні зобов'язання України в сфері охорони навколишнього середовища ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ IV Актуальні проблеми права міжнародної безпеки. Міжнародно-правова відповідальність: проблеми реалізації Тема 11. Мирні засоби вирішення міжнародних спорів: міжнародно-правовий аналіз. Практика розгляду спорів за участю України у міжнародних судових установах Тема 12. Актуальні проблеми правового регулювання застосування сили у міжнародних відносинах. Універсальна та регіональні системи колективної безпеки Тема 13. Відповідальність за порушення міжнародно-правових зобов'язань у міжнародному праві: сучасні проблеми Тема 14. Міжнародно-правова відповідальність РФ за порушення імперативних норм міжнародного права в умовах агресії проти України	
Розподіл годин	Лекційні	22/12 год.
	Практичні/семінарські	28/14 год.
	Лабораторні	-
	Самостійна робота	100/124 год.
Критерії оцінювання роботи студентів	Навчальні досягнення студентів оцінюються за 100-бальною шкалою Університету, чотирибальною шкалою (5 «відмінно», 4 «добре», 3 «задовільно», 2 «незадовільно»), і шкалою оцінок ЄКТС. Оцінювання поточної успішності студентів на окремих навчальних заняттях та за виконання завдань самостійної роботи визначається диференційовано, відповідно до рівня складності завдань, та встановлюється в межах від 0 до 10 балів. Семестрова оцінка вираховується за наступним співвідношенням: <i>для заліку</i> (результат залежить від обсягу виконаних робіт (не >4-5 б. за одне заняття+інші види (4-10 таблиці), які оцінюються згідно таблиці розподілу балів – до 100 б.); <i>для іспиту</i> (результат залежить від обсягу виконаних робіт (не>4-5 б. за 1 заняття), які оцінюються згідно таблиці розподілу балів – до 60 б. від семестрової оцінки), іспит у вигляді тесту (до 40 балів).	

Таблиця розподілу балів				
№ п/п	Вид роботи	Ваговий бал	Кількість	Всього
1.	виступ/обговорення/дискусія під час семінару	до 2	14	до 28
2.	тематичне тестування	до 2	14	до 28
3.	виконання практичних завдань/ситуативних задач (кейсів)	до 2	7	до 14
4.	написання есе	до 3	2	до 6
5.	аналіз судових рішень	до 3	3	до 9
6.	підготовка тез доповіді на науково-практичну конференцію	5	1	5
7.	самостійна робота	до 1	14	до 14
8.	підготовка дослідження (проекту) з подальшою його презентацією перед аудиторією	до 10	1	до 10
9.	проходження онлайн-курсу	10	1	10
10.	участь в роботі студентського наукового гуртка	10	1	10
Матеріально-технічне забезпечення	Аудиторія/Classroom, пакет Microsoft Office, Google Meet для теоретичного навчання, навчальні буклети/плакати, проектор, ноутбук, смартфон, науково-методична література, презентаційні та відео матеріали, онлайн платформа навчальних курсів PROMETHEUS (https://prometheus.org.ua/prometheus-free/ukraine-road-to-eu/?utm_source=courses_catalog_service_user&utm_medium=affiliate_partner, https://prometheus.org.ua/prometheus-free/international-humanitarian-law/), HELP (https://help.elearning.ext.coe.int/login/index.php), ED-ERA (https://ed-era.com/projects/eu-agreement/) – для тих, хто не проходив курс з Права ЄС			

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА КУРСУ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

Тема 1. Актуальні проблеми теорії та практики міжнародного права в ХХІ ст.

Гене́за міжнародного права як особливої системи права. Концептуальні підходи до розуміння юридичної природи міжнародного права. Характерні риси міжнародного права. Проблема визначення міжнародного права.

Природа юридично обов'язкової сили та сфера дії міжнародного права. Міжнародне право як нормативна система: поняття та тенденції розвитку.

Поняття і сутність міжнародної законності. Режим і принципи міжнародної законності. Сутність міжнародного правопорядку. Міжнародне право та міжнародний правопорядок.

Тема 2. Джерела, норми та принципи міжнародного права: проблеми теорії і практики

Поняття та концепції джерела міжнародного права. Класифікація джерел міжнародного права та проблема їх ієрархії. Роль у міжнародному праві національного законодавства та рішень національних судів.

Поняття, структура та види міжнародно-правових норм. Сутність та питання розмежування *jus cogens*, диспозитивних норм та зобов'язань *erga omnes*. Процес створення норм у сучасному міжнародному праві. Реалізація міжнародно-правових норм та їх ефективність.

Поняття, юридична природа та місія основних принципів міжнародного права. Сутність, питання зміни нормативного змісту та проблеми дотримання основних принципів міжнародного права.

Тема 3. Актуальні проблеми правосуб'єктності, визнання та правонаступництва в міжнародному праві

Поняття та види суб'єктів сучасного міжнародного права: проблеми сучасної теорії. Держава як основний суб'єкт міжнародного права. Поняття та юридична природа міжурядових організацій як суб'єктів міжнародного права. Народи і нації як суб'єкти міжнародного права. Проблеми правосуб'єктності фізичних та юридичних осіб у міжнародному праві.

Проблеми визнання в сучасному міжнародному праві. Види і форми визнання. Засоби і типи визнання. Визнання нових держав і урядів.

Проблема континуїтету, ідентифікації та правонаступництва держав. Проблемні питання правонаступництва держав щодо міжнародних договорів, державної власності, державних архівів та державних боргів. Врегулювання проблем правонаступництва у зв'язку з припиненням існування СРСР. Проблеми правонаступництва України.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВА МІЖНАРОДНИХ ДОГОВОРІВ ТА ПРАВА МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Тема 4. Актуальні проблеми права міжнародних договорів

Поняття міжнародного договору в сучасній доктрині та практиці. Джерело обов'язкової сили міжнародного договору і принцип *pacta sunt servanda*. Класифікація і види міжнародних договорів.

Актуальні питання співвідношення міжнародного договору з іншими джерелами міжнародного права. Співвідношення здатності до укладення міжнародних договорів із міжнародною правосуб'єктністю.

Теорія і практика тлумачення міжнародних договорів. Дія міжнародних договорів у національному правопорядку. Проблематика правонаступництва держав щодо договорів.

Тема 5. Міжнародні договори України: порядок укладення, виконання та припинення дії

Укладення міжнародних договорів України.

Дотримання і виконання міжнародних договорів України.

Оприлюднення, реєстрація та зберігання текстів міжнародних договорів України.

Припинення та зупинення дії міжнародних договорів України.

Проблеми правового статусу міжнародних договорів України у системі джерел конституційного права України.

Денонсація міжнародних договорів між Україною та РФ у світлі агресії росії проти України.

Тема 6. Правовий аналіз Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони

Загальна характеристика Угоди про асоціацію: структура та основний зміст. Укладення та набрання чинності Угодою про асоціацію.

Політичний діалог та реформи, політична асоціація, співпраця у сфері зовнішньої політики. Діалог та співробітництво з питань внутрішніх реформ. Розвиток співпраці з питань зовнішньої політики та політики безпеки. Співпраця у сфері юстиції, свободи та безпеки: поширюючи безпечний простір свободи.

Поглиблена та всеосяжна зона вільної торгівлі. Європейські стандарти економічної співпраці.

Нові інституції асоціації. Імплементация Угоди про асоціацію в Україні: основні результати. Інституційний механізм. Виконання Угоди про асоціацію.

Критерії прямої дії норм Угоди про асоціацію (рішення Верховного Суду у справі від 04 липня 2019 р. № 910/4947/18 (справа за позовом ТОВ «КАНЖУТ»). Застосування норм права ЄС у правопорядку України (Постанова Великої Палати Верховного Суду від 3 серпня 2022 р. у справі № 910/9627/20).

Тема 7. Міжнародні організації та міжнародне право ХХІ ст.: сучасний стан і перспективи розвитку. Участь України в міжнародних організаціях

Роль міжнародних організацій в системі міжнародного публічного права. Правосуб'єктність міжнародних міжурядових організацій. Питання правосуб'єктності міжнародних неурядових організацій. ООН та організації системи ООН. Регіональні міжнародні організації. Субрегіональні міжнародні організації.

Міжнародно-правові питання участі України в міжнародних організаціях. Співпраця України з міжнародними міждержавними організаціями. Участь України в ООН. Діяльність організацій та установ ООН в Україні. Україна і Рада Європи. Україна і міжнародні організації з регулювання світової торгівлі. Проблеми

адаптації економіки та законодавства України до вимог СОТ. Україна в МВФ: економічна співпраця. Україна та ЄС: етапи приєднання та стратегія розвитку співробітництва.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ III
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТЕРИТОРІЇ В МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ.
МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ТА РЕЖИМ МОРСЬКИХ, ПОВІТРЯНИХ ТА
КОСМІЧНИХ ПРОСТОРІВ.
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНОГО
ЕКОЛОГІЧНОГО ПРАВА

Тема 8. Правовий режим територій в міжнародному праві: сучасні проблеми

Проблеми територій в міжнародному праві. Поняття і види територій в міжнародному праві.

Державна територія. Державні кордони (встановлення, делімітація, демаркація).

Правові підстави зміни державної території. Заборона застосування сили або погрози силою щодо території держави.

Протиправні зміни державної території.

Принципи територіальної цілісності, недоторканності й непорушності державних кордонів.

Оренда території.

Тема 9. Актуальні проблеми міжнародно-правового статусу та режиму морських просторів, повітряних та космічних просторів. Участь України у міжнародних конвенційних механізмах

Прогалини в охороні мореплавання як дисфункція міжнародно-правового регулювання. Міжнародно-правовий принцип сталого використання морських живих ресурсів та його реалізація. Морське піратство як загроза глобальній безпеці та міжнародному правопорядку.

Міжнародне морське право та розмежування акваторії у Чорному морі між Україною та Росією. Проблеми правового режиму судноплавства на міжнародних ріках, що протікають через територію України.

Актуальні питання правового регулювання комерційної діяльності авіаперевізників на світовому ринку повітряного транспорту. Правові режими міжнародних повітряних перевезень та проблема їх взаємодії. Міжнародно-правовий аспект протидії незаконним втручанням в діяльність цивільної авіації.

Проблема розмежування повітряного та космічного просторів. Проблема міжнародно-правової боротьби із забрудненням космічного простору. Проблема міжнародно-правової протидії астероїдно-кометній небезпеці. Актуальні проблеми міжнародно-правової відповідальності та вирішення міжнародних спорів у сфері космічної діяльності.

Конвенція про режим судноплавства на Дунаї 1949 р. Конвенція ООН з морського права 1982 р. Конвенція про міжнародну цивільну авіацію 1944 р. Конвенція про міжнародну відповідальність за шкоду, завдану космічними об'єктами 1972 р. Конвенція про реєстрацію об'єктів, що запускаються у космічний простір 1975 р.

Тема 10. Актуальні проблеми міжнародного екологічного права. Міжнародні зобов'язання України в сфері охорони навколишнього середовища

Актуальні питання охорони навколишнього середовища і міжнародне право. Роль міжнародного права у протидії природним катаклізмам.

Проблема зміни клімату: міжнародно-правовий аспект. Актуальні питання правового регулювання становища «екологічних» біженців на міжнародному та національному рівнях.

Міжнародно-правове регулювання екологічної безпеки в умовах хімічного і бактеріологічного роззброєння.

Концепція сталого розвитку як глобальна перспектива для людства у контексті міжнародного права.

Міжнародно-правові акти у сфері охорони довкілля за участі України. Участь України у міжнародному співробітництві в галузі охорони довкілля.

**ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ IV
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВА МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ.
МІЖНАРОДНО-ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ:
ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ**

Тема 11. Мирні засоби вирішення міжнародних спорів: міжнародно-правовий аналіз. Практика розгляду спорів за участю України у міжнародних судових установах

Поняття та особливості мирного вирішення міжнародних спорів. Засоби мирного вирішення міжнародних спорів. Правове забезпечення мирного врегулювання міжнародних спорів.

Дипломатичні засоби вирішення міжнародних спорів.

Судові засоби вирішення міжнародних спорів. Врегулювання міжнародних спорів за участю ООН.

Успіхи та прорахунки в діяльності міжнародних кримінальних трибуналів ad hoc.

Міжнародний кримінальний суд та проблематика його юрисдикції.

Справа «Україна проти Росії (щодо Криму)» (ЄСПЛ). Справа «Україна проти Російської Федерації» (Міжнародний Суд ООН). Справа про затримання трьох кораблів ВМС України (Україна проти Російської Федерації), запобіжний захід (МТМП).

Тема 12. Актуальні проблеми правового регулювання застосування сили у міжнародних відносинах. Універсальна та регіональні системи колективної безпеки

Поняття права міжнародної безпеки. Проблема регіональної нестабільності у вимірі міжнародного права. Правове регулювання застосування сили та тлумачення п. 4 ст. 2 Статуту ООН у практиці держав. Заходи зміцнення довіри.

Санкційні резолюції Ради Безпеки ООН та проблеми їх ефективності. Проблема реформування ООН у контексті підвищення ефективності протидії загрозам і порушенням миру.

Система колективної безпеки ООН. Стратегічна концепція НАТО. Регіональні системи колективної безпеки (ОБСЄ, СНД, ЛАД, ОАД, ОАЄ, ШОС).

Правове регулювання застосування сили у міжнародних відносинах та

системах колективної безпеки.

Тема 13. Відповідальність за порушення міжнародно-правових зобов'язань у міжнародному праві: сучасні проблеми

Відповідальність у міжнародному праві та проблеми її реалізації.

Значення міжнародно-правової відповідальності, цілі, принципи, поняття відповідальності. Підстави для міжнародно-правової відповідальності. Теорія і практика звільнення від міжнародно-правової відповідальності.

Поняття й особливості міжнародно-правового примусу. Сила та міжнародно-правовий примус. Система заходів міжнародно-правового примусу. Санкційний і несанкційний міжнародно-правовий примус.

Наслідки порушення міжнародно-правових зобов'язань.

Тема 14. Міжнародно-правова відповідальність РФ за порушення імперативних норм міжнародного права в умовах агресії проти України

Міжнародно-правові аспекти агресії РФ проти України.

Механізми реалізації міжнародно-правової відповідальності РФ за скоєння злочину агресії та інших міжнародних злочинів в Україні.

Міжнародні судові провадження проти РФ щодо порушення нею норм міжнародного права (від 24 лютого 2022 року).

Співпраця України з Міжнародним кримінальним судом. Створення в Україні польового офісу МКС.

Агресія РФ проти України: актуальні питання щодо створення спеціального міжнародного трибуналу та розробки дієвого механізму компенсації за злочини проти миру та безпеки людства.

**СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ ЗА ТЕМАМИ
(ДЕННА/ЗАОЧНА ФОРМА НАВЧАННЯ)**

№ п/п	Теми	Розподіл годин за видами занять			
		Всьог о	Лекц ії	Семінар и	Самостійн а робота
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА					
1	Тема 1. Актуальні проблеми теорії та практики міжнародного права в ХХІ ст.	10	2/1	2/1	6/8
2	Тема 2. Джерела, норми та принципи міжнародного права: проблеми теорії і практики	10	0	2/1	8/9
3	Тема 3. Актуальні проблеми правосуб'єктності, визнання та правонаступництва в міжнародному праві	10	2/1	2/1	6/8
	Всього за I модуль	30	4/2	6/3	20/25
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВА МІЖНАРОДНИХ ДОГОВОРІВ ТА ПРАВА МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ					
4	Тема 4. Актуальні проблеми права міжнародних договорів	9	2/1	2/1	5/7
5	Тема 5. Міжнародні договори України: порядок укладення, виконання та припинення дії	10	2/1	2/1	6/8
6	Тема 6. Правовий аналіз Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами- членами, з іншої сторони	10	0	2/1	8/9
7	Тема 7. Міжнародні організації та міжнародне право ХХІ ст.: сучасний стан і перспективи	9	2/1	2/1	6/8

	розвитку. Участь України в міжнародних організаціях				
	Всього за II модуль	38	6/3	8/4	24/31
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ III АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТЕРИТОРІЇ В МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ. МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ТА РЕЖИМ МОРСЬКИХ, ПОВІТРЯНИХ ТА КОСМІЧНИХ ПРОСТОРІВ. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНОГО ЕКОЛОГІЧНОГО ПРАВА					
8	Тема 8. Правовий режим територій в міжнародному праві: сучасні проблеми	10	0	2/1	8/9
9	Тема 9. АКТУАЛЬНІ проблеми міжнародно-правового статусу та режиму морських просторів, повітряних та космічних просторів. Участь України у міжнародних конвенційних механізмах	15	2/1	2/1	11/13
10	Тема 10. АКТУАЛЬНІ проблеми міжнародного екологічного права. Міжнародні зобов'язання України в сфері охорони навколишнього середовища	15	2/1	2/1	11/13
	Всього за III модуль	40	4/2	6/3	30/35
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ IV АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВА МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ. МІЖНАРОДНО-ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ: ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ					
11	Тема 11. Мирні засоби вирішення міжнародних спорів: міжнародно-правовий аналіз. Практика розгляду спорів за участю України у міжнародних судових установах	10	2/1	2/1	6/8
12	Тема 12. АКТУАЛЬНІ проблеми правового регулювання застосування сили у міжнародних відносинах. Універсальна та регіональні системи колективної безпеки	10	2/1	2/1	6/8
13	Тема 13. Відповідальність за порушення міжнародно-правових зобов'язань у міжнародному праві: сучасні	10	2/1	2/1	6/8

	проблеми				
14	Тема 14. Міжнародно-правова відповідальність РФ за порушення імперативних норм міжнародного права в умовах агресії проти України	12	2/1	2/1	8/10
	Всього за VI модуль	42	8/4	8/4	26/34
	Разом	150	22	28	100

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ І

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ
МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

Тема 1

Актуальні проблеми теорії і практики міжнародного права в XXI ст.

Ключові поняття та терміни: міжнародне право, міжнародний правопорядок, міжнародна законність, концепції міжнародного права.

Зміст семінарського заняття

1. Генеза міжнародного права як особливої системи права.
2. Проблема визначення міжнародного права.
3. Природа юридично обов'язкової сили та сфера дії міжнародного права.
4. Поняття і сутність міжнародної законності.
5. Сутність міжнародного правопорядку.

Методика проведення: Вільна дискусія (передбачається рівність усіх учасників, «зовнішній» модератор відсутній, що робить контакт між усіма сторонами прямим, без участі посередника).

Критерії оцінювання

- Виступ/обговорення/дискусія під час семінару – до 2 б.
- Завдання 1 – до 5 б.
- Завдання 2 – до 1 б.
- Завдання 3 – до 2 б.
- Завдання 4 – до 2 б.
- Завдання 5 – до 2 б.
- Вирішення тестових завдань – до 2 б.
- Підготовка індивідуального дослідження (проекту) з подальшою його презентацією перед аудиторією – до 10 б.
- Самостійна робота – до 1 б.

Практичні завдання

Завдання 1. Підготувати тези (2-3 стор.) із перспективою участі в студентській науковій конференції та їх опублікування в збірнику матеріалів на одну із запропонованих тем:

- 1) Юридична природа сучасного міжнародного права: питання теорії і практики.
- 2) Основні концепції сучасного міжнародного права.
- 3) Міжнародна законність та міжнародний правопорядок: до питання співвідношення.
- 4) Міжнародна законність як умова стабільного світового порядку.
- 5) Вплив інтеграційних і дезінтеграційних процесів на розвиток сучасного міжнародного права.
- 6) Проблематика співвідношення міжнародного права та права Європейського Союзу.
- 7) Явище фрагментації в міжнародному публічному праві.
- 8) Функції сучасного міжнародного права.
- 9) Правовий вимір глобалізації.

10) Наукові школи міжнародного права в Україні.

Завдання 2. Порівняти визначення поняття «міжнародне публічне право»: «International law», «Foreign relations law», «Foreign law», «Transnational law», «Global law», «Supranational law». Пояснити відмінності у застосуванні термінів.

Завдання 3. Охарактеризувати юридичну природу норм міжнародного публічного права (поняття, види, спосіб створення, структура, механізм забезпечення дотримання). Завдання виконується у вигляді таблиці.

Завдання 4. Навести конкретні докази/приклади порушення 10 принципів міжнародного права у практиці міждержавних відносин.

Завдання 5. Написати 2 анотації* (українською та англійською мовами) до статті Динис Г. Г. Міжнародно-правові концепції глобального права, права інтернету або кіберправа та трансформації міжнародного права (URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/2536>)

***Вимоги до написання анотацій**

Анотація – це лаконічна характеристика анотованої статті, документа чи наукової праці. Вона включає характеристику основної теми, проблеми об'єкта, мети роботи та її результати. У ній вказують, що нового містить у собі подане дослідження порівняно з іншими, спорідненими за тематикою і цільовим призначенням.

Мови та обсяги анотації. Мовою публікації подають анотацію (рекомендований обсяг – 500 друкованих знаків). Таку ж анотацію подають англійською мовою.

Структура анотацій.

1. *Назва роботи, прізвище та ім'я автора.*
2. *Актуальність та мета роботи.* Цей етап роботи передбачає висвітлення основних положень, що стосуються новизни роботи, її значення для науки.
3. *Загальні аспекти проблем та завдань.* Передбачає висвітлення ряду головних, другорядних проблем та завдань.
4. *Визначення предмета та об'єкта дослідження.*
5. *Методологія.* Перелік усіх методів, використаних у ході дослідження. За потреби детально розпишіть кожен з методів, зазначте, де саме їх застосовували, яких проблем стосувався той чи той метод.
6. *Наукова новизна одержаних результатів та практичне значення роботи.* Містить узагальнені твердження про наукові дослідження, про практичне значення роботи, указується ступінь вивченості теми. Також можуть бути зазначені основні концепти роботи.
7. *Результати та висновкові положення.* Цей етап роботи найскладніший, оскільки містить лаконічну узагальнену інформацію з усієї наукової роботи. Варто акцентувати на важливості статті, її новизні, актуальності, практичній значущості та подальшій перспективі.
8. Насамкінець варто виокремити *ключові слова, словосполучення*, висвітлені в статті, що відповідають тематиці роботи. Їх подають у називному відмінку у рядок через кому наприкінці анотації (від 5-ти до 10).

Тестові завдання

1. Міжнародне право є самостійною системою права, що складається з юридично обов'язкових принципів і норм, які регулюють відносини між державами та іншими суб'єктами міжнародного права з метою забезпечення мирного співіснування та міжнародного співробітництва. Як назвати такий підхід до розуміння міжнародного права?

- А) позитивістським
- Б) нормативним
- В) природно-правовим
- Г) соціологічним

2. «Галузі міжнародного права», «підгалузі міжнародного права», «інститути міжнародного права», «принципи міжнародного права», «норми міжнародного права» – це...

- А) структура міжнародного права
- Б) система міжнародного права
- В) архітектура міжнародного права
- Г) архітектоніка міжнародного права

3. Із точки зору представників цієї концепції міжнародного права за основу визначення міжнародного права беруть сам факт існування міжнародного співтовариства, тому норми міжнародного права випливають з вимог міжнародного співтовариства і спрямовані на реалізацію цілей, які постають перед людством. Вкажіть назву концепції.

- А) позитивістська концепція міжнародного права
- Б) неопозитивістська концепція міжнародного права
- В) «солідаристська» концепція міжнародного права (*solidarist concept*)
- Г) «волютаристська» концепція міжнародного права (*voluntarist concept*)

4. Таку концепцію міжнародного права вважають різновидом юридичного позитивізму, оскільки позитивістський підхід передбачає, що право є результатом діяльності держави і забезпечується державним примусом. Нею передбачається, що норма цього права не може зобов'язувати державу, якщо вона не погодилася з нею. Яку назву має концепція?

- А) позитивістська концепція міжнародного права
- Б) неопозитивістська концепція міжнародного права
- В) «солідаристська» концепція міжнародного права (*solidarist concept*)
- Г) «волютаристська» концепція міжнародного права (*voluntarist concept*)

5. Якої із сучасних концепцій міжнародного права стосуються перелічені ознаки: 1) його поява є наслідком глобалізаційних процесів і впливу на національні системи права; 2) його гравці ще не створили характерні правові механізми, які б відрізнялись від механізмів міжнародного права; 3) воно не має власного предмету регулювання та джерел права; 4) у ньому відбуваються зміни характеристик статусу суб'єктів/акторів міжнародного права

- А) глобальне право
- Б) транснаціональне право
- В) інтеграційне право
- Г) Інтернет право

6. У доповіді Комісії міжнародного права Генеральної Асамблеї ООН у 2006 р. вказувалося на одну з тенденцій, притаманних сучасному міжнародному праву. Її сутність полягає в тому, що в рамках єдиної міжнародно-правової системи з'являються окремі правові режими, що підвищує ризик виникнення конфлікту правозастосування. Яку назву має ця тенденція?

- А) ерозія міжнародного права
- Б) фрагментація міжнародного права

- В) новелізація міжнародного права
- Г) глобалізація міжнародного права

7. “В останні півстоліття рамки міжнародного права різко зросли. З інструментами, призначеними для регулювання засобами формальної дипломатії, міжнародне право розширило справу з найрізноманітнішими сферами міжнародної діяльності: від торгівлі до охорони навколишнього середовища, від прав людини до науково-технічного співробітництва. Нові багатосторонні установи, регіональні й універсальні, були створені в галузях торгівлі, культури, безпеки тощо. Сьогодні важко уявити собі сферу соціальної діяльності, яка не залежатиме від деяких типів міжнародно-правового регулювання”. Про фундаментальне вивчення якої проблематики міжнародного права йдеться в дослідженні Дослідницької групи Комісії міжнародного права?

- А) ерозії міжнародного права
- Б) фрагментації міжнародного права
- В) антропоцентризму міжнародного права
- Г) глобалізації міжнародного права

8. Вкажіть назву режиму функціонування системи міжнародних відносин, який заснований на принципі сумлінного виконання зобов'язань із міжнародного права, що забезпечує реалізацію цього принципу.

- А) міжнародний правопорядок
- Б) міжнародна законність
- В) міжнародний примус
- Г) міжнародна відповідальність

9. Яка з тенденцій НЕ відповідає розвитку сучасного міжнародного правопорядку?

- А) глобалізація міжнародного правопорядку
- Б) фрагментація міжнародного правопорядку
- В) програмне спрямування міжнародного правопорядку
- Г) інтернаціоналізація сучасного правопорядку

10. До якої із вітчизняних наукових шкіл міжнародного права належать І. Іванівський, П. Казанський, А. Федоров, М. Васильєв?

- А) Одеської школи міжнародного права
- Б) Національної юридичної академії ім. Ярослава Мудрого.
- В) Інституту міжнародних відносин Львівського національного університету ім. І. Франка
- Г) Інституту держави і права ім. В. Корецького
- Г) Інституту міжнародних відносин Київського національного університету ім. Тараса Шевченка

11. Який із принципів лежить в основі міжнародної законності?

- А) Верховенство права
- Б) Внутрішній суверенітет
- В) Дотримання норм міжнародного права
- Г) Рівність перед законом

12. Міжнародна правозахисна організація визнала певну державу винною у системному порушенні прав людини, але не має змоги застосувати примусових заходів. Яким чином ця ситуація ілюструє особливості міжнародного права?

- А) Міжнародне право не передбачає механізмів впливу на порушників
- Б) Відповідальність за порушення прав людини покладається винятково на державу
- В) Міжнародне право ґрунтується не лише на примусі, а й на політичному та моральному тиску
- Г) Міжнародні організації не мають жодного юридичного значення

13. Одна держава застосувала збройну силу проти іншої без санкції Ради Безпеки ООН. Що цей акт означає у контексті міжнародного правопорядку?

- А) Превентивна оборона
- Б) Порушення міжнародного правопорядку
- В) Внутрішня справа держави
- Г) Нейтральна дія

14. Держава відмовляється виконувати рішення Міжнародного суду ООН, посиляючись на національну конституцію. Якому з принципів міжнародного права це суперечить?

- А) pacta sunt servanda
- Б) jus cogens
- В) еквівалентності сторін
- Г) відносності суверенітету

15. Після розпаду федерації утворилося декілька нових держав. Частина з них визнали одразу, а частину – через певний час. Яке міжнародно-правове явище тут має місце?

- А) суверенітет території
- Б) проблема наступництва держав
- В) анексія території
- Г) принцип uti possidetis

Індивідуальні проекти

1. Ґрунтовно проаналізувати одну із запропонованих тем:

- 1) Класифікація джерел міжнародного права та проблема їх ієрархії.
- 2) Транснаціональне право як одна із сучасних концепцій у сфері міжнародного права.
- 3) Співвідношення внутрішньодержавного, міжнародного та інтеграційного права: теорія і практика.

2. Аргументовано довести, яка з теорій співвідношення міжнародного та внутрішньодержавного права є характерною для України.

Самостійна робота

1. Класифікувати норми міжнародного права за наступними критеріями:

- 1) за сферою дії, 2) за юридичною силою, 3) залежно від функцій, 4) за формою і способом утворення, 5) за характером нормативного припису, 6) за строком дії.

2. Охарактеризувати основні способи імплементації міжнародно-правових норм (трансформація, відсилка, інкорпорація, перетворення, легітимація, рецепція, уніфікація, паралельна правотворчість тощо). Навести приклади.

Проблемні питання для самостійного опрацювання

1. Які етапи розвитку міжнародного права виокремлює сучасна наука?
2. У чому полягає унікальність міжнародного права як особливої системи права?
3. Ознайомтесь із різними підходами до визначення міжнародного права, виявіть дискусійні моменти щодо його правової природи.
4. Проаналізуйте класичні та сучасні визначення міжнародного права в українських і зарубіжних підручниках.
5. Чому існує проблема з універсальним визначенням міжнародного права?
6. Які особливості міжнародного права у порівнянні з внутрішньодержавним?
7. Чим забезпечується дотримання норм міжнародного права?
8. У яких сферах міжнародне право має прямий вплив на фізичних осіб?
9. Розмежуйте поняття міжнародної законності і законності в міжнародному праві.
10. У чому полягає загроза міжнародному правопорядку в умовах сучасних конфліктів?

Рекомендована література

1. Бабков М. І. Становлення і розвиток науки міжнародного права в університетах України в XIX – поч. XX ст. *Вісник Нац. техн. ун-ту «ХПІ» : зб. наук. пр. Темат. вип. : Історія науки і техніки*. Харків : НТУ «ХПІ». 2011. № 64. С. 19–26. URL: <https://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/17938>
2. Блощаневич А. В. Проблеми та перспективи розвитку міжнародного права у XXI столітті. *Часопис Київського університету права*. 2012. № 2. С. 390–393. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkup_2012_2_94.
3. Богів Я., Шардакова А. Майбутнє міжнародного права: інтеграція сучасних технологій, гібридні підходи та створення нових нормативних рамок для глобального співтовариства. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: «Юридичні наук». № 3 (39). 2023. С. 243–249.
4. Братко І. В. Міжнародне право розвитку: питання теорії. *Інформація і право*. 2012. № 2. С. 33–38. URL: <http://jnas.nbuv.gov.ua/article/UJRN-0000484111>
5. Буткевич О. В. Міжнародне право XXI ст.: утвердження концепції «живого права». *Альманах міжнародного права*. 2010. Вип. 2. С. 37–47. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/amp_2010_2_6.
6. Войцеховська О. Р. Особливості та сучасні тенденції розвитку міжнародного правопорядку. *Право і суспільство*. №6/2018. С. 235–240. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2018/6_2018/part_1/42.pdf
7. Громовенко К. В., Тицька Я. О. Принципи міжнародного права: концептуальні підходи до розуміння природи та класифікації. *Правова позиція*. № 1 (38). 2023. С. 118–123.
8. Короткий Т., Смирнова К. Міжнародне право: сто років самотності. *Юридична газета*. 11 листопада 2020 р.
9. Мануїлова К. В., Гребенюк Д. О. Виклики сучасного міжнародного права: від публічного до приватного. *Юридичний науковий електронний журнал*. №10. 2023. С. 619–623.
10. Рогова О. Г. Фрагментація міжнародного права: трансформація

доктрини чи наукового дискурсу. *Актуальні проблеми держави і права: збірник наукових праць*. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2022. Вип. 94. С. 99–109.

11. Сучасні концепції міжнародного права : навч.-метод. посіб. / укл.: Х. Н. Бехруз, С. С. Андрейченко ; НУ «Одеська юридична академія». Одеса : Фенікс, 2023. 57 с. Режим доступу : <https://doi.org/10.32837/11300.23483>

12. Сучасні проблеми міжнародного права. Liber Amicorum до 60-річчя проф. М. В. Буроменського : моногр. / авт.кол.; за ред. В. М. Репецького та В. В. Гутника. Львів; Одеса : Фенікс, 2017. 564 с.

13. Ярмачі Х. П., Ярмачі В. Х. Щодо виникнення міжнародного права. *Південноукраїнський правничий часопис*. № 1–2. 2022. С. 324–329.

Тема 2

Джерела, норми та принципи міжнародного права: проблеми теорії і практики

Ключові поняття та терміни: джерела міжнародного права, принципи міжнародного права, норми міжнародного права, нормотворення, імплементація.

Зміст семінарського заняття

1. Класифікація джерел міжнародного права та проблема їх ієрархії.
2. Поняття, структура та види міжнародно-правових норм.
3. Процес створення норм у сучасному міжнародному праві.
4. Реалізація міжнародно-правових норм та їх ефективність.
5. Поняття, юридична природа та місія основних принципів міжнародного права.

Методика проведення: виступи-презентації (демонстрація презентацій з їх подальшим обговоренням).

Критерії оцінювання

Виступ/обговорення/дискусія під час семінару – до 2 б.

Завдання 1 – до 2 б.

Завдання 2 – до 2 б.

Завдання 3 – до 2 б.

Завдання 4 – до 2 б.

Завдання 5 – до 2 б.

Вирішення тестових завдань – до 2 б.

Підготовка індивідуального дослідження (проекту) з подальшою його презентацією перед аудиторією – до 10 б.

Самостійна робота – до 1 б.

Практичні завдання

Завдання 1. Висловити (у форматі 5 тез) судження щодо юридичної сили джерел міжнародного публічного права.

Завдання 2. Схематично відобразити процес нормотворення в міжнародному

праві (суб'єкти, способи, результати).

Завдання 3. Навести приклади порушення принципів міжнародного права (імперативних норм *jus cogens*) суб'єктами міжнародного права в період XX – першої третини XXI ст.

Завдання 4. Підготувати 2-3 приклади з міжнародної практики, які відповідають поданій схемі процесу створення звичаєвої норми (практика + *opinio juris* = правило поведінки).

Задання 5. Проаналізувати кейс на предмет виконання рішення Європейського суду з прав людини певною державою-членом Ради Європи (пріоритет – Україна).

Тестові завдання

1. Виберіть з переліченого джерела міжнародного права.

- А) резолюція Ради Безпеки ООН про ситуацію в Сомалі 2008 р.
- Б) рішення Міжнародного суду ООН по справі між двома державами 2016 р.
- В) резолюція Генеральної Асамблеї ООН «Світовий океан і морське право» 1998 р.
- Г) праця Гуго Гроція «Про право війни» 1625 р.
- І) Рішення Міжнародного суду ООН по суті справи України проти РФ щодо застосування Конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму (*International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism*) 1999 р. та Конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації (*International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination*) 1965 р.
- Д) Загальна декларація прав людини 1948 р.
- Е) Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони 2014 р.
- Є) Гаазькі конвенції про закони і звичаї ведення війни 1907 р.

2. Які з перелічених джерел міжнародного права НЕ закріплено у Статуті МС ООН?

- А) міжнародний договір
- Б) міжнародний звичай
- В) рішення національних судів
- Г) м'яке право
- І) акти міжнародних організацій
- Д) доктринальні праці юристів-міжнародників
- Е) загальні принципи права
- Є) рішення міжнародних судових і арбітражних органів

3. Український правознавець-міжнародник В. А. Василенко вважав ці норми сукупністю основоположних і спеціальних принципів загального міжнародного права, які мають характер імперативних норм. Вони є нормами вищого порядку по відношенню до всіх інших норм міжнародного права, оскільки ці норми не допускають відхилення змісту інших міжнародно-правових норм від своїх вимог. Які норми маються на увазі?

- А) *jus cogens*
- Б) *sui generis*

- В) jus gentium
- Г) jus publicum

4. Інституційні, рекомендаційні неправові норми, які містяться в документах міжнародних міжурядових організацій, настанови які можуть набути обов'язковий політичний, але не юридичний характер. Такі норми виконують надзвичайно важливу допоміжну роль у становленні або визначенні opinio juris звичаєвих та підготовці і розробці договірних міжнародно-правових норм. У міжнародному праві їх називають...

- А) hard law
- Б) soft law
- В) jus gentium
- Г) ex contractu

5. Після нападу терористів 11 вересня 2001 року США заявили, що вони мають право застосувати військову силу проти терористичних організацій і держав, котрі підтримують їх, у порядку здійснення права на самооборону. На цій підставі було проведено військову акцію США та їхніх союзників по НАТО проти Афганістану у 2001 р. Виберіть джерела міжнародного права, в яких закріплено право держав на самооборону.

- А) Рішення МС ООН у справі про військову і напіввійськову діяльність (Нікарагуа проти США, 1986 р.)
- Б) Статті про відповідальність держав 2001 р.
- В) Статут Ради Європи 1995 р.
- Г) Статут ООН 1945 р.
- І) Договір про ЄС 1992 р.
- Д) Північноатлантичний договір 1949 р.

6. Відповідно до цілей і принципів Статуту ООН народи володіють рівними правами самостійно розпоряджатися своєю долею, визначати свої внутрішню та зовнішню політику без втручання ззовні та здійснювати на власний розсуд свій політичний, економічний, соціальний і культурний розвиток. Про який із принципів міжнародного права йдеться?

- А) принцип суверенної рівності держав
- Б) принцип невтручання у внутрішні справи держав
- В) принцип рівноправ'я і самовизначення націй і народів
- Г) принцип мирного співробітництва

7. У ст. 4 Заключного акту Наради з безпеки і співробітництва в Європі 1975 р. вказано: "Держави-учасниці будуть рівним чином утримуватися від того, щоб перетворювати територію одна одної в об'єкт військової окупації або інших прямих чи опосередкованих заходів застосування сили в порушення міжнародного права або в об'єкт набуття з допомогою таких заходів або загрози їх здійснення. Ніяка окупація чи набуття таким чином не будуть визнаватися законними".

- А) принцип територіальної цілісності
- Б) принцип непорушності кордонів
- В) принцип незастосування сили або погрози силою
- Г) принцип мирного вирішення міжнародних спорів

8. У 2011 р. антиурядові настрої в Лівії (Президент Муаммар Каддафі) переросли у військовий конфлікт опозиційних сил з метою повалення діючої влади в країні за участю НАТО. 19 березня 2011 р. розпочалася, а 31 жовтня завершилася військова операція НАТО в Лівії. Літаки Альянсу звільнили повітряний простір країни, а кораблі Франції, Італії, Великобританії покинули акваторію лівійських портів. Визначити, чи відповідає військова операція сил НАТО в Лівії основним принципам міжнародного права, чи була згода Ради Безпеки ООН на такі дії ?

А) Так, оскільки вона відповідала принципу гуманності, була прийнята резолюція РБ ООН №1315

Б) Так, оскільки вона відповідала принципу загальної поваги і захисту прав людини, була прийнята резолюція РБ ООН №1973

В) Ні, оскільки вона порушувала принцип незастосування сили або погрози силою, резолюція РБ ООН прийнята не була через голосування 5 членів “проти”

Г) Ні, оскільки вона порушувала принцип невтручання у внутрішні справи держав, резолюція РБ ООН №1970

9. У 1983 р. лідерами турецької громади Кіпру було проголошено Турецьку Республіку Північного Кіпру. Тільки Туреччина визнала створену державу. 18 листопада 1983 р. Рада Безпеки Організації Об'єднаних Націй ухвалила Резолюцію 541 (1983), оголосивши проголошення утворення «ТРПК» юридично недійсним і закликала всі держави не визнавати жодну кіпріотську державу, крім Республіки Кіпр. Аналогічний заклик прозвучав у Резолюції Ради Безпеки 550 (1984) від 11 травня 1984 р. Як співвідноситься рішення РБ ООН із принципом самовизначення народів?

А) РБ ООН своїми рішеннями підтвердив дію принципу територіальної цілісності Республіки Кіпр

Б) Республіка Кіпр поширює суверенітет на всю свою територію, тому принцип територіальної цілісності держав конфліктує з принципом права націй та народів на самовизначення

В) Резолюції РБ ООН не визнали доцільності застосування принципу права націй на самовизначення, оскільки мало місце втручання у внутрішні справи Республіки Кіпру з боку Туреччини, які призвели до порушення принципу територіальної цілісності

10. Держава А та держава Б підписали угоду про перебування військової бази держави А на території держави Б впродовж 20 років. Держави не уклали договору про продовження терміну дії договору, не уклали вони й нової угоди. По завершенні терміну дії договору держава Б попередила державу А про необхідність виведення військових частин з її території. Держава А проігнорувала попередження. Чи може держава Б за допомогою військової сили звільнити свою територію від військових частин держави А? Чи відповідатимуть такі дії принципам міжнародного права?

А) Дії держави Б не суперечать принципам міжнародного права, оскільки вона має право на самооборону

Б) Дії держави Б у разі застосування військової сили суперечать принципам міжнародного права, так як акту агресії щодо її території не відбулося

В) має місце міжнародний спір, який повинен вирішуватися будь-якими мирними засобами без застосування сили або погрози силою

Г) Держава Б має право звернутися до МС ООН для вирішення спірної ситуації

11. Дві держави регулярно проводять спільні військово-морські навчання в нейтральних водах, хоча формального договору про це не укладали. Через кілька років це визнається як стандарт поведінки. Що підтверджує цей приклад?

- А) Порухнення міжнародного договору
- Б) Формування договірної права
- В) Формування міжнародного звичаю
- Г) Юрисдикцію над нейтральними водами

12. На саміті держав Латинської Америки було проголошено декларацію про заборону використання військових баз третіх країн на своїй території. Цей акт є...

- А) джерелом договірної права
- Б) джерелом м'якого права
- В) актом національного права
- Г) рекомендаційною нормою

13. Дві держави погоджуються на тимчасову зміну положення договору через надзвичайну ситуацію (пандемія). Який із принципів дозволяє це зробити без втрати легітимності?

- А. принцип непорушності
- Б) принцип «pacta sunt servanda»
- В) принцип «rebus sic stantibus»
- Г) принцип добросусідства

14. Рада Безпеки ООН ухвалила резолюцію, яка зобов'язує всі держави-члени ООН ввести санкції проти країни Z. Цей приклад демонструє...

- А. рекомендаційний характер міжнародних норм
- Б) джерело міжнародного звичаю
- В) обов'язкову силу актів, прийнятих згідно з главою VII Статуту ООН
- Г) міжнародну угоду

15. Дві сусідні держави регулярно проводять в нейтральних водах спільні військово-морські навчання, хоча взаємної угоди про це не укладали. Через кілька років це визнавалося як стандарт поведінки. Цей приклад вказує на...

- А) порушення міжнародного договору
- Б) формування договірної права
- В) формування міжнародного звичаю
- Г) юрисдикцію над нейтральними водами

Індивідуальні проекти

1. Проаналізувати конкретний кейс (наприклад, "Виконання рішень ЄСПЛ Україною") на предмет ефективності реалізації норм.

2. Здійснити класифікацію норм міжнародного права (за змістом, за сферою дії, за способом формування, за суб'єктами). Навести приклади кожного типу норми, зазначаючи джерело її походження.

Самостійна робота

1. Підготувати доповідь на тему: “Принцип невтручання: практика і виклики в XXI ст.”

2. З'ясувати, як формуються нові міжнародно-правові норми в умовах глобалізації та поляризації світу.

Проблемні питання для самостійного осмислення

1. У чому полягає відмінність між основними (договір, звичай, загальні принципи права) і допоміжними джерелами (судові рішення, доктрина).

2. Проаналізуйте приклади норм, які виникають з резолюцій Генеральної Асамблеї ООН.

3. Якою є роль міжнародних міждержавних організацій (ООН, ЮНЕСКО, СОТ) у створенні *soft law* (м'якого права).

4. Якими є роль і значення універсальних міжнародних договорів в галузі міжнародного права?

5. Яке місце займають регіональні договори в розвитку міжнародного права?

6. Якою є юридична природа основних принципів міжнародного права?

7. Яку роль відіграють основоположні принципи у міжнародному правопорядку?

8. Якою є структура міжнародно-правової норми?

9. Які чинники, що впливають на виконання та ефективність виконання норм міжнародного права?

10. Як забезпечується відповідальність у разі порушення норм міжнародного права?

Рекомендована література

1. Богів Я., Шардакова А. Майбутнє міжнародного права: інтеграція сучасних технологій, гібридні підходи та створення нових нормативних рамок для глобального співтовариства. *Вісник Національного університету “Львівська політехніка”*. Серія: «Юридичні наук». № 3 (39). 2023. С. 243–249.

2. Громовенко К. В. Проблеми загальних принципів права в міжнародному праві. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: *Юриспруденція*. 2021. № 49. С. 176–179. URL: <https://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc49/39.pdf>

3. Громовенко К. В., Тицька Я. О. Принципи міжнародного права: концептуальні підходи до розуміння природи та класифікації. *Правова позиція*. № 1 (38). 2023. С. 118–123. URL: <http://biblio.umsf.dp.ua/jspui/handle/123456789/5384>

4. Канєнберг-Сандул О. К. Становлення джерел міжнародного права // *Права людини в період збройних конфліктів : Зб. матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції присвяч. 25-річчю Національного університету «Одеська юридична академія» (м. Одеса, 18 листопада 2022 р.)* / Нац. ун-т «Одеська юридична академія» ; каф. міжнародного та європейського права НУ «ОЮА» : у 2 т.

Одеса, 2022. С. 104–107. URL: <https://hdl.handle.net/11300/23339>

5. Литвиненко В. М., Чічкань М. В. Рішення міжнародних судів як джерела міжнародного права. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 9. С. 306–309.

6. Нігрєєва О. О. Правотворчість у міжнародному праві: до питання про визначення. Альманах міжнародного права. 2014. Вип. 4. С. 35–42. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/amp_2014_4_6.

7. Пасечник О. В. Статика та динамізм міжнародно-правового регулювання в аспекті системи джерел сучасного міжнародного права. *Нове українське право*. 2023. № 3. С. 96–105.

8. Попко В. В., Попко Є. В. Системно-ієрархічний характер джерел міжнародного кримінального права: методологічні аспекти. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2021. Серія ПРАВО. Випуск 65. С. 375–384. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2021/10/70.pdf>

9. Трояновський О. В. Місце односторонніх актів держав в системі джерел міжнародного права. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 2. С. 336–338.

Тема 3

Актуальні проблеми правосуб'єктності, визнання та правонаступництва в міжнародному праві

Ключові поняття та терміни: суб'єкти міжнародного права, правосуб'єктність, визнання, континуїтет, нульовий варіант, правонаступництво.

Зміст семінарського заняття

1. Поняття та види суб'єктів сучасного міжнародного права: проблеми сучасної теорії.
2. Проблеми визнання в сучасному міжнародному праві.
3. Проблемні питання правонаступництва держав щодо міжнародних договорів, державної власності, державних архівів та державних боргів.
4. Врегулювання проблем правонаступництва у зв'язку з припиненням існування СРСР.
5. Проблеми правонаступництва України.

Методика проведення: семінар-”прес-конференція” (студент/ка, який/а виконує роль прес-секретаря веде конференцію; студенти-журналісти ставлять питання експертам з проблем, що винесені на розгляд семінару).

Критерії оцінювання

- Виступ/обговорення/дискусія під час семінару – до 2 б.
- Завдання 1 – до 1 б.
- Завдання 2 – до 1 б.
- Завдання 3 – до 1 б.
- Завдання 4 – до 3 б.
- Завдання 5 – до 2 б.

Вирішення тестових завдань – до 2 б.

Підготовка індивідуального дослідження (проекту) з подальшою його презентацією перед аудиторією – до 10 б.

Самостійна робота – до 1 б.

Практичні завдання

Завдання 1. У теорії і практиці міжнародного права триває дискусія щодо визнання міжнародної правосуб'єктності фізичних осіб. Співставити, користуючись сучасною науковою літературою, позиції зарубіжних та вітчизняних вчених щодо цієї проблеми. Аргументуйте власну позицію.

Завдання 2. Визначити місце інституту визнання в зовнішній політиці України. Дати юридичну оцінку міжнародно-правового статусу самопроголошених «ДНР» і «ЛНР».

Завдання 3. Перша спроба кодифікації міжнародно-правових ознак держави була здійснена у Міжамериканській конвенції про права та обов'язки держав 1933 р. Згідно зі ст. 1 цієї Конвенції держава як суб'єкт міжнародного права має володіти такими ознаками:

- 1) постійне населення;
- 2) певна територія;
- 3) уряд;
- 4) здатність вступати у відносини з іншими державами.

Чи залежить політичне існування держави як суб'єкта міжнародного права від її визнання іншими державами світу? Відповідь аргументуйте.

Завдання 4. Вирішити ситуативні задачі (кейси).

Задача 1. Князівство Монако – у минулому перебувало під фактичним і юридичним протекторатом багатьох країн, насамперед Франції. У 1861 році був укладений франко-монегаський (корінні жителі – монегаски) договір, за яким визнавалась політична незалежність Монако, проте у договорі від 17 липня 1918 р. знову визнавались відносини протекторату. Відповідно до цього договору Франція «забезпечує князівству Монако захист його незалежності і суверенітету і гарантує недоторканність його території», а його міжнародні відносини завжди повинні бути предметом попереднього узгодження між двома урядами. Відповідно до конституції 1962 року Монако є «суверенною і незалежною державою в рамках загальних принципів міжнародного права і конвенцій із Францією».

1) *Чи варто вважати князівство Монако повноправним суб'єктом міжнародного права?*

2) *Чи може князівство Монако самостійно укладати міжнародні договори?*

Задача 2. У 1938 році Сполучене королівство Великої Британії відкликала визнання Ефіопії (Абіссинії) як незалежної держави у зв'язку з визнанням анексії цієї держави Італією.

1) *Чи можливе відкликання визнання?*

2) *Чи порушує держава, яка змінює свою позицію щодо визнання держави, норми міжнародного права?*

Задача 3. Після поділу англійським урядом у 1947 року Індії на два домініони – Індійський Союз і Пакистан – Індія оголосила про прийняття на себе всіх боргів, що належать території Пакистану, хоча обговорила можливість наступних регресних вимог до Пакистану. Про який із варіантів правонаступництва Пакистану щодо міжнародних договорів йдеться?

1) Новий суб'єкт міжнародного права відмовляється від прав та обов'язків держави-попередниці й не зв'язує себе зобов'язаннями за міжнародними договорами.

2) Новий суб'єкт міжнародного права відмовляється від обов'язків держави-попередниці та не зв'язує себе зобов'язаннями за міжнародними договорами.

3) Нова незалежна держава зобов'язана зберігати чинність того чи іншого договору або продовжувати бути його учасницею, оскільки в момент правонаступництва держав цей договір був чинним стосовно території, до якої належала ця держава.

4) Нова незалежна держава не зв'язана будь-яким договором і не зобов'язана ставати його учасником винятково тому, що в момент правонаступництва держави цей договір був чинним щодо території, яка є об'єктом правонаступництва.

Завдання 5. Підготувати порівняльну таблицю: «Класичні та нові суб'єкти міжнародного права: ознаки, приклади, межі правосуб'єктності».

Тестові завдання

1. Оберіть ознаки, які характеризують державу як суб'єкта міжнародного права відповідно до Міжамериканської конвенції про права та обов'язки держав (1933 р.).

- А) постійне населення
- Б) визначену територію
- В) власний уряд
- Г) суверенітет
- І) наявність правової системи
- Д) визнання іншими державами
- Е) спроможність вступати у міжнародні відносини з іншими державами

2. Річка Мозель, Королівство Андорра, більша частина Боденського озера, острів Фазанів. Що поєднує ці назви? Який із термінів слід застосовувати щодо них?

- А) кондомініум
- Б) вільна територія
- В) анклав
- Г) ексclave
- І) міжнародна територія
- Д) спірна територія

3. У ст. 34 Статуту Міжнародного Суду ООН 1945 р. закріплено, що тільки держави можуть бути сторонами в справах, що розглядаються в суді, а у ст. 25 Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. передбачено, що будь-яка особа або група осіб мають право направити петицію в Європейський суд з прав людини. Стаття першого документу позбавляє фізичних осіб міжнародної правосуб'єктності, а другого – її надає. Які з тверджень слід вважати підставами для визнання міжнародної правосуб'єктності фізичних осіб?

А) Норми міжнародного права можуть створювати для фізичних осіб права та обов'язки

Б) Фізичні особи знаходяться під юрисдикцією держави і виступають

суб'єктами внутрішньодержавних правових відносин, а тому вони не мають самостійного міжнародного статусу

В) Суб'єкти міжнародного права виступають його творцями, їх волею створюються норми міжнародного права, тоді як фізичні особи такими можливостями не наділені

Г) Права і свободи фізичних осіб, закріплені у міжнародно-правових документах, насамперед, є виявом волі держави

Ґ) Більшість міжнародних норм у сфері прав людини є абстрактними і для їх реалізації необхідне прийняття внутрішньодержавних актів

Д) У фізичних осіб є можливість звертатися у міжнародні судові установи для захисту своїх прав

Е) Фізичні особи є суб'єктами міжнародної кримінальної відповідальності за міжнародні злочини

4. Ці суб'єкти міжнародного права можуть мати повну міжнародну правосуб'єктність, якщо: 1) визначають територію, на якій має знаходитися держава; 2) мають військові формування; 3) мають політичний центр або організацію, визнану в якості такої, що повинна мати тісний зв'язок із населенням країни і якій будуть підпорядковуватися зазначені військові формування; 4) вступають у відносини з іншими державами та міжнародними організаціями; 5) направляють своїх офіційних представників для ведення переговорів; 6) укладають міжнародні договори. Вкажіть їхню назву.

А) народи і нації, які борються за своє самовизначення

Б) уряди у вигнанні

В) воююча сторона

Г) повстала сторона

Ґ) державоподібні утворення

5. Так звану «незалежність» ніким не визнаної Придністрівської Молдавської Республіки було проголошено 25 серпня 1991 року, після чого між сепаратистами та російськими військовими з одного боку та молдовськими військами з іншого почався короткочасний збройний конфлікт, що завершився фактичною перемогою сепаратистів за участі російської армії. Згідно з законодавством Молдови, Придністров'я має статус Автономного територіального утворення з особливим правовим статусом. Із метою обміну полоненими Республіка Молдова, щоб не створювати довготривалі відносини, визнала цю Придніпровську Республіку, підписавши угоду про обмін полоненими. Це визнання, яке не мало на меті в подальшому вступати у дипломатичні відносини має назву...

А) часткове визнання

Б) визнання de facto

В) визнання de jure

Г) визнання ad hoc

Ґ) вимушене визнання

6. Більшість країн світу (139) визнали Палестину як незалежну державу, проте ключові держави Заходу – зокрема, постійні члени Радбезу ООН – Великобританія, США і Франція – як і раніше, виступають проти. Тим часом, 10 травня 2024 р. Генасамблея ООН ухвалила запропоновану

ОАЕ резолюцію, яка містить рекомендацію надати Палестинській автономії повноправне членство в Організації Об'єднаних Націй. Резолюцію підтримали 143 країни, 25 утрималися і дев'ять проголосували проти. При цьому Генасамблея, згідно зі Статутом ООН, не може надати такий статус – для цього потрібна рекомендація Ради Безпеки. Радбез же на своєму квітневому засіданні не зміг надати таку рекомендацію через вето США. Який із перелічених кроків є вирішальним для повного визнання Держави Палестина і набуття нею членства в ООН?

- А) надання рекомендації Радою Безпеки ООН
- Б) визначення кордонів й статусу Палестинської держави
- В) рішення щодо статусу Єрусалима
- Г) мирні перемовини між Ізраїлем і Палестиною
- Ґ) визнання Ізраїлем Палестини
- Д) мирне вирішення палестинсько-ізраїльського конфлікту

7. Одна із доктрин визнання урядів, яка була сформульована в Комюніке з питання про визнання нових урядів (1930 р.) і спрямовувалася проти використання інституту визнання з метою втручання у внутрішні справи держави, зловживаючи правом визнання. Інші держави вирішують питання про законність чи незаконність нового режиму в тій чи тій країні, фактично зазіхають на її суверенітет. Доктрина пропонує відмовитися від самої практики визнання урядів і вирішувати лише питання про підтримання або встановлення дипломатичних зносин з новим урядом, який прийшов до влади в тій чи іншій країні. Вкажіть ім'я автора доктрини.

- А) Джеймс Монро
- Б) Гаррі Трумен
- В) Роберто Карлос
- Г) Карлос Тобар
- Ґ) Хенаро Естрада

8. Договір про об'єднання ФРН і НДР передбачав, що ФРН має здійснювати консультації з відповідною стороною щодо продовження чинності, приведення у відповідність чи припинення чинності міжнародно-правових договорів НДР. На практиці ФРН домоглася припинення дії всіх договорів НДР. Яке положення щодо договорів держави-попередниці закріплено у Віденській конвенції про правонаступництво держав щодо договорів 1978 р.?

А) Нова незалежна держава не зобов'язана зберігати в силі який-небудь договір або ставати його учасницею в силу виключно того факту, що в момент правонаступництва держав цей договір був у силі щодо території, що є об'єктом правонаступництва держав

Б) Нова незалежна держава зобов'язана зберігати в силі який-небудь договір або ставати його учасницею в силу виключно того факту, що в момент правонаступництва держав цей договір був у силі щодо території, що є об'єктом правонаступництва держав

В) Той факт, що договір який не є чинним щодо будь-якої держави на підставі застосування цієї Конвенції, ні в якому разі не стосується обов'язку цієї держави виконувати будь-яке прописане в договорі зобов'язання, що чинне для неї відповідно до міжнародного права незалежно від договору

Г) Без шкоди для застосування будь-яких норм, викладених у цій Конвенції,

під дію яких підпадали б наслідки правонаступництва держав на підставі міжнародного права незалежно від Конвенції, ця Конвенція застосовується виключно щодо правонаступництва держав, що наступило після її набрання сили, якщо не досягнута інша домовленість

9. *Ipsa facto* вважається, що правонаступництво новоутворених держав щодо міжнародних договорів з прав людини передбачає континуїтет міжнародних договірних зобов'язань у сфері прав людини. Чи всі держави, які утворилися після розпаду СРСР, Югославії та Чехословаччини його визнали?

А) Так, оскільки держави-правонаступниці стали учасниками Пакту про громадянські та політичні права 1966 р.

Б) Ні, всі нові незалежні держави підтвердили принцип *tabula rasa* у питанні правонаступництва щодо договорів

В) Ні, так як практика правонаступництва нових держав щодо міжнародних договорів виявилася різною

10. У багатьох країнах світу колишня власність СРСР *de facto* знаходиться в управлінні Російської Федерації, але *de jure* вона їй не належить. Назвіть юридичні перешкоди, що унеможливлюють вирішення спірної ситуації між Україною та РФ щодо закордонної власності.

А) Позиція України щодо “нульового варіанту” фактично блокує переоформлення закордонної власності СРСР на користь Росії

Б) Російська влада зробила все для того, щоб нові незалежні держави, які утворилися на теренах Радянського Союзу, не претендували на свою законну частку в спільних активах

В) Україна затребувала, щоб Росія надала повний перелік всієї закордонної власності СРСР і її вартість, чого Російська Федерація не зробила

Г) Україна не ратифікувала “Угоду між Україною і Російською Федерацією про врегулювання питань правонаступництва стосовно зовнішнього державного боргу та активів колишнього Союзу РСР” від 09.12.2004 р.

11. Держава У відмовляється визнавати уряд держави Х, який прийшов до влади після збройного перевороту. Який це тип визнання у міжнародному праві?

А) Визнання уряду

Б) Визнання нації

В) Визнання території

Г) Визнання міжнародної організації

12. Після припинення існування СРСР РФ оголосила себе правонаступницею у міжнародних організаціях, включно з ООН. Яке це правонаступництво?

А) Часткове

Б) Індивідуальне

В) Повне

Г) Колективне

13. Україна після 1991 року визнала чинними лише ті міжнародні договори СРСР, які не суперечили її національним інтересам та

Конституції. Який вид правонаступництва було застосовано?

- А) Автоматичне правонаступництво
- Б) Часткове правонаступництво
- В) Відмова від правонаступництва
- Г) Примусове правонаступництво

14. Україна після здобуття незалежності звернулася до міжнародної спільноти з вимогою підтвердити її членство в ООН як спадкоємиці УРСР. Що демонструє така ситуація?

- А) Україна почала членство з “чистого листа”
- Б) Україна застосувала модель держави-правонаступниці з повною спадкоємністю
- В) Україна не могла претендувати на членство
- Г) ООН відмовила у членстві

15. Після ліквідації Югославії постала низка нових держав. Одна з них – Сербія – заявила про продовження міжнародно-правового статусу колишньої Югославії в ООН і міжнародних договорах. Що означає така заява Сербії з позицій міжнародного права?

- А) Повне правонаступництво
- Б) Визнання нової держави
- В) Часткова спадкоємність
- Г) Застосування принципу континуїтету

Індивідуальні проекти

1. Проаналізувати основні види правонаступництва та визначити основні проблеми, які виникають у сучасній міжнародній практиці.
2. Підготувати аналітичну записку. Тема: “Чи має РФ юридичну підставу вважатися повноправним правонаступником СРСР?”

Самостійна робота

1. Проаналізувати правові та політичні наслідки визнання/невизнання Косово, Палестини, Тайваню, Придністров'я крізь призму міжнародного права.
2. Проаналізувати Декларацію про державний суверенітет України (1990) та Акт проголошення незалежності (1991) як документи, що заклали юридичні підвалини правонаступництва України.

Проблемні питання для самостійного опрацювання

1. Проаналізувати класичну теорію суб'єктів міжнародного права (держави, міжнародні організації, нації, які борються за незалежність).
2. Якими є сучасні підходи, що визначають обмежену міжнародну правосуб'єктність фізичних осіб, транснаціональних корпорацій, міжнародних неурядових організацій?
3. Як розмежувати визнання де-юре та де-факто.
4. Проаналізувати визнання урядів, визнання держав та повстанських рухів.
5. Прокоментувати зміст Закону України «Про правонаступництво України» від 12 вересня 1991 року (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1543-12>).

6. Які існують відмінності між наступними доктринами визнання: доктрина законності визнання, доктрина Тобаро, доктрина Естрада, доктрина «ефективного контролю»?
7. Які існують сучасні проблеми міжнародної правосуб'єктності України?
8. Пояснити зміст і навести приклади застосування теорії континуїтету в міжнародному праві.
9. Визнання урядів в екзилі: міжнародно-правові критерії та досвід.
10. Які існують проблемні питання правонаступництва колишніх радянських республік у зв'язку з припиненням існування СРСР?

Рекомендована література

1. Андрейченко С. С. Питання правонаступництва держав щодо міжнародно-правової відповідальності у зв'язку з діяльністю повстанських рухів чи інших рухів. *Держава та регіони. Серія : Право*. 2022. № 4. С. 217-223. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/drp_2022_4_35
2. Бехруз Х. Н. До питання про правомірність правонаступництва держав щодо міжнародної відповідальності. *Правова позиція*. 2022. № 4. С. 169-172. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vamsup_2022_4_33
3. Єфремова К. В. Визнання держави у сучасному міжнародному праві (на прикладі Косово). *Право та інноваційне суспільство*. № 2 (15) 2020. С. 18-22. URL: https://apir.org.ua/wp-content/uploads/2020/12/Yefremova_Maryniv15.pdf
4. Лебідь В. П. Історія розвитку та еволюція міжнародно-правового статусу міжнародних неурядових організацій правозахисного характеру. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2014. № 4. С. 100-105.
5. Лісова К. С. Проблеми визнання міжнародної правосуб'єктності фізичної особи. *Часопис Київського університету права*. 2023. (3). С. 223-226. URL: <https://doi.org/10.36695/2219-5521.3.2023.45>
6. Майлунц К. Е. правонаступництво держав щодо міжнародно-правової відповідальності : дис...доктора філос. / Майлунц, Каріне Еріківна ; Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2023. 237 с.
7. Наум М. Я. Фізична особа як суб'єкт міжнародного права. *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука"*. 2018. № 8(2). С. 31-34. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnj_2018_8\(2\)_9](http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnj_2018_8(2)_9).
8. Сачко О. В. Правосуб'єктність міжнародних неурядових організацій: стан і перспективи розвитку. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. № 4. 2022. С. 230-236. http://apnl.dnu.in.ua/4_2022/35.pdf
9. Тарасов О. В. Міжнародна правосуб'єктність як проблема радянської юридичної науки другої половини XX століття. *Юрист України*. 2012. № 1/2. С. 19–23.
10. Тарасов О. В. Суб'єкт міжнародного права : проблеми сучасної теорії : монографія / О. В. Тарасов. Х. : Право, 2014. 512 с.
11. Тарасов О. В. Суб'єкт міжнародного права: проблеми сучасної теорії. Харків: Право, 2014. 512 с.
12. Трояновський О. В. Некодифіковані сфери правонаступництва держав:

теоретико-практичні проблеми. *Держава та регіони. Серія : Право.* 2023. № 1 (79). С. 313-318. URL: http://www.law.stateandregions.zp.ua/archive/1_2023/51.pdf

13. Трояновський О. В. Питання правонаступництва держав щодо членства в міжнародних організаціях. *Юридичний науковий електронний журнал.* №1/2023. С. 633-635. http://www.lsej.org.ua/1_2023/149.pdf

14. Хар О. Ю. Міжнародно-правове регулювання діяльності неурядових організацій. *Регіональні студії.* Ужгород, Видавничий дім «Гельветика». Вип. 20. 2020. С.131-136.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
ПРАВА МІЖНАРОДНИХ ДОГОВОРІВ
ТА ПРАВА МІЖНАРОДНИХ
ОРГАНІЗАЦІЙ**

Тема 4

Актуальні проблеми права міжнародних договорів

Ключові поняття та терміни: міжнародний договір, тлумачення міжнародного договору, денонсація, *pacta sunt servanda*, імплементація, інкорпорація, трансформація.

Зміст семінарського заняття

1. Поняття, класифікація та види міжнародного договору в сучасній доктрині та практиці.
2. Актуальні питання співвідношення міжнародного договору з іншими джерелами міжнародного права.
3. Теорія і практика тлумачення міжнародних договорів.
4. Дія міжнародних договорів у національному правопорядку.
5. Проблематика правонаступництва держав щодо договорів.

Методика проведення: застосування методу “Think-Pair-Share” (“Думай-Пара-Поділись”) – спільне навчання, яке передбачає три етапи: індивідуальне обмірковування, обговорення у парах та обмін ідеями з іншими.

Критерії оцінювання

- Виступ/обговорення/дискусія під час семінару – до 2 б.
- Завдання 1 – до 2 б.
- Завдання 2 – до 1 б.
- Завдання 3 – до 1 б.
- Завдання 4 – до 2 б.
- Завдання 5 – до 1 б.
- Вирішення тестових завдань – до 2 б.
- Підготовка індивідуального дослідження (проекту) з подальшою його презентацією перед аудиторією – до 10 б.
- Самостійна робота – до 1 б.

Практичні завдання

Завдання 1. Проведення міні-дебатів на тему: «Чи може держава припинити дію договору через радикальні зміни обставин?» (студенти поділяються на дві групи: “за” і “проти”, кожна група аргументує свою позицію).

Завдання 2. Проаналізувати сучасні тенденції застосування застереження щодо внесення змін та розірвання міжнародного договору внаслідок докорінної зміни обставин (*clausula rebus sic stantibus*). (URL: http://lsej.org.ua/12_2023/121.pdf). Зробити стислий висновок.

Завдання 3. Скласти перелік 5 типових порушень договору згідно з Віденською конвенцією 1969 р. Обґрунтувати, у яких випадках це призводить до тимчасового припинення дії договору, повного припинення, відповідальності за порушення міжнародного зобов'язання.

Завдання 4. Вирішити ситуаційну задачу (Case-study). Держава А уклала з державою Б двосторонній договір про взаємну допомогу в енергетичній сфері у 2008 році. У 2022 році в державі Б змінився політичний режим і вона заявила, що

попередній уряд уклав договір із порушенням конституційної процедури. Проаналізуйте можливість визнання договору недійсним згідно з Конвенцією про право міжнародних договорів 1969 р. Якими можуть бути правові наслідки?

Завдання 5. Навести приклади міжнародних договорів, які були припинені через істотне порушення, і проаналізуйте підставу припинення.

Тестові завдання

1. У структурі кожного міжнародного договору є обов'язковий елемент – преамбула. Яким є юридичне значення преамбули міжнародного договору? Чи мають положення преамбули обов'язкову юридичну силу?

А) Преамбула є вступною частиною договору, в якій сторони визначають мету договору та принципи її досягнення, вона не має обов'язкової юридичної сили

Б) У преамбулі вказується мета укладання договору, а іноді окреслюється і коло відносин, на які поширюється дія конкретного договору, вона має таку ж юридичну силу, як і інші частини договору

2. Згідно з Віденською конвенцією про право міжнародних договорів 1969 р. повноваженнями представляти державу під час різних процедур укладання міжнародного договору наділені наступні особи:

А) глави держав, глави урядів і міністри закордонних справ

Б) глави дипломатичних представництв

В) представники, уповноважені державами репрезентувати їх на міжнародній конференції або в міжнародній організації, або в одному з її органів

Г) парламентські комітети

І) представники політичних сил

3. Які з наведених процедур НЕ входять у процес укладання міжнародного договору?

А) ініціювання переговорів

Б) прийняття тексту

В) денонсація

Г) ратифікація

І) парафування

Д) розробка і прийняття національного законодавства

4. Ознайомтеся з положеннями Віденської конвенції про право міжнародних договорів 1969 року. Визначте підстави абсолютної недійсності міжнародних договорів.

А) помилка

Б) обман

В) підкуп представника держави

Г) докорінна зміна обставин

І) розрив дипломатичних або консульських відносин

Д) виникнення нової імперативної норми загального міжнародного права (*jus cogens*)

Е) примус представника держави

Є) примус держави шляхом погрози силою або її застосування

Ж) суперечливість договору імперативній нормі загального міжнародного права (*jus cogens*)

5. Вкажіть способи встановлення автентичності тексту міжнародного договору.

- А) парафування
- Б) підписання
- В) підписання *ad referendum*
- Г) прийняття заключного акта конференції, резолюції міжнародної організації
- Ґ) ратифікація
- Д) затвердження

6. Згідно з Віденською конвенцією про право міжнародних договорів 1969 р., «застереження» означає односторонню заяву в будь-якому формулюванні й під будь-якою назвою, зроблену державою при підписанні, ратифікації, прийнятті чи затвердженні договору або приєднанні до нього, за допомогою якого вона бажає виключити або змінити юридичну дію певних положень договору в їхньому застосуванні до цієї держави. Чи можливе висловлення застережень до двосторонніх договорів?

- А) Так, можливе, застереження повинно прийматися обома сторонами договору
- Б) Ні, не можливе, оскільки застереження до міжнародного договору допускається лише коли він є багатостороннім

7. Держава Х має намір вийти з багатостороннього договору, але в змісті договору не міститься положень щодо виходу. Які дії згідно з Віденською конвенцією є допустимими?

- А) Вихід можливий за згодою всіх сторін
- Б) Вихід можливий, якщо це передбачено законодавством держави
- В) Вихід можливий у разі вагомої зміни обставин (*rebus sic stantibus*)
- Г) Вихід автоматично неможливий

8. Які з наведених процедур НЕ входять у процес укладення міжнародного договору?

- А) ініціювання переговорів
- Б) прийняття тексту
- В) денонсація
- Г) ратифікація
- Ґ) парафування
- Д) розробка і прийняття національного законодавства

9. Дві сусідні держави домовилися про зміну кордону шляхом укладання двостороннього договору. Через декілька років третя держава, що межує з ними, заявила, що не визнає цю зміну. Який принцип порушується третьою державою?

- А) принцип незастосування сили
- Б) принцип територіальної цілісності
- В) *pacta tertiis nec nocent nec prosunt*
- Г) принцип мирного вирішення спорів

10. Чи впливають збройні конфлікти на дію міжнародних договорів

між воюючими сторонами? Оберіть вірні твердження.

А) Збройний конфлікт *ipso facto* не припиняє або не призупиняє дію існуючих договорів, незважаючи на те, що низка з них може припинятися або призупинятися з огляду на їх природу

Б) Збройний конфлікт не впливає на припинення або призупинення дії міжнародних договорів, оскільки сторони не повинні порушувати принцип *pacta sunt servanda*

В) У разі війни або іншого роду військових дій уряд може призупинити дію всієї або будь-якої частини договору стосовно всіх або деяких зі своїх територій

Г) Істотне порушення двостороннього договору одним із учасників збройного конфлікту дає право другому учасникові посилається на це порушення як на підставу для припинення договору або призупинення його дії в цілому або в частині

11. Між Словаччиною та Угорщиною виник спір з приводу застосування Віденської конвенції про право міжнародних договорів 1969 р. Словаччина наполягала на тому, що до укладеного між державами у 1977 році двостороннього договору положення Віденської конвенції не можуть бути застосовані бо і Угорщина, і Словаччини ратифікували Конвенцію вже після укладання договору. Визначте справедливність аргументу Словаччини.

А) Позиція Словаччини є вірною, оскільки положення договору не є обов'язковими для учасника договору щодо будь-якої дії чи факту, які мали місце до дати набрання договором чинності для визначеного учасника, або щодо будь-якої ситуації, яка перестала існувати до цієї дати

Б) Аргументи Словаччини є хибними, оскільки положення договору є обов'язковими для учасника договору щодо будь-якої дії чи факту, які мали місце до дати набрання договором чинності для визначеного учасника, або щодо будь-якої ситуації, яка перестала існувати до цієї дати

В) Обґрунтування Словаччини є вірними, так як для кожної держави, яка ратифікувала Конвенцію або приєдналася до неї після здачі на зберігання тридцять п'ятої ратифікаційної грамоти або тридцять п'ятого документа про приєднання, Конвенція набирає чинності на тридцятий день після здачі на зберігання нею своєї ратифікаційної грамоти або документа про приєднання

12. Держава А уклала договір з державою Б, згідно якого вона дозволяла суднам держави Б вилов риби впродовж 5 років у своїй виключній економічній зоні. За рік після укладання договору парламент держави А ухвалив закон, яким встановлювалися квоти на вилов риби для риболовецьких суден всіх іноземних держав. Чи правомірно діяла держава А? Чи мало місце порушення права міжнародних договорів?

А) Так, правомірно, адже держава А відповідно до ст. 61 Конвенції ООН з морського права має право встановлювати межі допустимого вилову живих ресурсів у ВЕЗ, тому порушення права міжнародних договорів не мало місця

Б) Ні, неправомірно, оскільки парламент держави А порушив право міжнародних договорів, прийнявши національний закон, який суперечить положенням раніше укладеного договору

В) Ні, неправомірно, оскільки держава А, укладаючи договір з державою Б, мала б одразу включити положення про квотування до його змісту

Г) Так, правомірно, держава А може вносити зміни до міжнародного договору в односторонньому порядку

13. Північна Корея підписала договір «Про нерозповсюдження ядерної зброї» у 1985 році, проте у березні 1993 року його денонсувала. За американського посередництва країну повернули в рамки договору, але 9 січня 2003 року Північна Корея знову з нього вийшла. Такий крок, згідно зі статтею X договору, можливий у будь-який час з обов'язковим повідомленням про нього за три місяці: держава-учасниця має повідомити ООН та інших партнерів, що «...пов'язані зі змістом цього договору виняткові обставини поставили під загрозу вищі інтереси її країни». Деякі держави, серед яких була Німеччина, висловили сумнів у правомірності виходу з договору, оскільки Північна Корея поінформувала про свої наміри лише постійних членів РБ ООН, а не всі держави-учасниці договору. Чи можна за таких умов розглядати Північну Корею учасницею Договору про нерозповсюдження ядерної зброї?

А) Ні, КНДР не вважається стороною договору, навіть якщо вона порушила процедуру виходу з нього

Б) Так, КНДР слід вважати стороною договору, оскільки вона порушила процедуру виходу з нього, а тому зберігаються всі існуючі зобов'язання

14. В якому із названих рішень Міжнародний Суд ООН сформулював принцип естоппеля?

А) У справі Ноттебома між Ліхтенштейном і Гватемалою

Б) У справі про храм Преах Віхеар між Камбоджею та Тайландом

В) У консультативному висновку про правомірність застосування ядерної зброї на запит ГА ООН

Г) У справі про компанію «Барселона Трекшн» (Бельгія/Іспанія)

15. Держава-учасниця міжнародного договору посиляється на своє національне законодавство, щоб відмовитися від виконання передбаченого міжнародного зобов'язання. Як подібна поведінка регулюється Віденською конвенцією про право міжнародних договорів?

А) Держава не може посилається на норми національного права як підставу для невиконання міжнародного договору

Б) Таке посилення допустиме лише тоді, коли національне право прямо забороняє виконання зобов'язання

В) Виключенням є випадок, коли порушення стосується норм національного права особливої важливості щодо компетенції укладати договори

Г) Якщо парламент держави не ратифікував договір, то вона автоматично звільняється від зобов'язань

Д) Держава може тимчасово призупинити виконання договору, якщо національний суд визнав його неконституційним

Е) Принцип *pacta sunt servanda* передбачає, що зобов'язання виконуються добросовісно незалежно від національного права

Індивідуальні проекти

1. Проаналізувати правову позицію України у контексті денонсації окремих договорів із РФ після 2014 року.

2. Скласти та презентувати проект міжнародного договору між двома державами з необхідними структурними елементами.

Самостійна робота

1. Охарактеризувати принцип *pacta sunt servanda* в праві міжнародних договорів.
2. Підготувати коротке повідомлення на тему: “Здатність до укладення міжнародних договорів та міжнародна правосуб’єктність: питання співвідношення”.

Проблемні питання для самостійного опрацювання

1. Чи можна змінювати або денонсувати міжнародний договір в односторонньому порядку?
2. Які наслідки має колізія між міжнародним договором і Конституцією держави?
3. Яке значення має принцип *pacta sunt servanda* у контексті збройного конфлікту?
4. Чи можливо притягнути державу до міжнародної відповідальності за порушення договору, якщо механізм санкцій не передбачено самим договором?
5. Чи варто визнати втрату чинності договору через істотну зміну обставин (кляузула “*rebus sic stantibus*”) зловживанням правом?
6. Які правові наслідки має невиконання або порушення міжнародного договору державою-агресором у збройному конфлікті?
7. Які є механізми оновлення або перегляду застарілих міжнародних договорів?
8. Наскільки є доцільним закріплення в міжнародному договорі положення про обов’язковість ратифікації усіх договорів у національних парламентах?
9. Чи відповідає міжнародна практика принципу справедливості, коли деякі держави фактично змушені погоджуватись на «нерівноправні» умови договору?
10. Який правовий статус мають міжнародні договори, укладені під тиском або шантажем?

Рекомендована література

1. Атаманова Н. В. Роль та значення міжнародних договорів у національній правовій системі України. *Право і суспільство*. 2020. № 2. С. 7-13. URL: <https://hdl.handle.net/11300/24096>
2. Гутник В. В. Право міжнародних договорів у наукових працях Херша Лаутерпахта. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право*. 2022. Вип. 69. С. 438-443. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2022_69_74
3. Забокрицький І. І. Проблеми правового статусу міжнародних договорів України у системі джерел конституційного права України. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки*. 2015. №825. С. 69–78. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2015_825_14.
4. Забокрицький І. І. Проблеми правового статусу міжнародних договорів України у системі джерел конституційного права України. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія : Юридичні науки*. 2015. № 825. С. 69-78. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2015_825_14.

5. Зверев Є. О. Телеологічна теорія у світлі тлумачення міжнародних договорів національними судами: деякі теоретичні міркування. Наукові записки. 2013. Т. 144-145. С. 45–48.
6. Зверев Є. О. Тлумачення міжнародних договорів національними судами: європейський досвід та українська практика : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2015. URL: <http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/5929> (дата звернення: 10.03.2023).
7. Копильцов І. В. Актуальні проблеми пріоритетного застосування міжнародних договорів у національному праві. Право і суспільство. 2022. №1. С. 223-229. URL: <https://elar.navs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/9f55f108-19b2-47e6-a12c-f45a5a2294b6/content>
8. Мережко О.О. Право міжнародних договорів: сучасні проблеми теорії та практики : монографія. Київ : Таксон, 2002. 344 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Merezhko_Oleksandr/Pravo_mizhnarodnykh_dohovoriv_suchasni_problemy_teorii_ta_praktyky.pdf
9. Некрасова А., Асірян С. Проблема розмежування міжнародного договору та міжнародної домовленості: правова невизначеність і наслідки для міжнародних зобов'язань держав. URL: <https://archive.logos-science.com/index.php/conference-proceedings/article/view/2515>
10. Тараненко М. М., Царик О. В., Дмитрієнко К. О. Договори та їх вплив на міжнародні відносини *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. №3. С.260-264. URL : <https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/0235c7e1-2300-4269-af0a-6b74a61f7a4e/content>
11. Шахов А. В. Тлумачення та виконання міжнародних договорів: сучасні проблеми міжнародного права. *Юридичний вісник*, 2020. № 3. С. 3-4.

Тема 5

Міжнародні договори України: порядок укладення, виконання та припинення дії

Ключові поняття та терміни: міжнародний договір, ратифікація, денонсація, депозитарій міжнародних договорів, договірна правосуб'єктність.

Зміст семінарського заняття

1. Укладення міжнародних договорів України.
2. Дотримання і виконання міжнародних договорів України.
3. Оприлюднення, реєстрація та зберігання текстів міжнародних договорів України.
4. Припинення та зупинення дії міжнародних договорів України.
5. Денонсація міжнародних договорів між Україною та РФ в умовах агресії проти України.

Методика проведення: підготовка та презентація структурно-логічних схем до питань семінару, аналіз їх інформативності та логічності.

Критерії оцінювання

Виступ/обговорення/дискусія під час семінару – до 2 б.

Завдання 1 – до 1 б.

Завдання 2 – до 1 б.

Завдання 3 – до 2 б.

Завдання 4 – до 2 б.

Завдання 5 – до 1 б.

Вирішення тестових завдань – до 2 б.

Підготовка індивідуального дослідження (проєкту) з подальшою його презентацією перед аудиторією – до 10 б.

Самостійна робота – до 1 б.

Практичні завдання

Завдання 1. Проаналізувати процедуру укладення міжнародного договору на прикладі одного з актуальних договорів України (на вибір).

Завдання 2. Порівняти процедури денонсації договорів між Україною та РФ. Які юридичні наслідки має така денонсація для обох сторін?

Завдання 3. Підготуйте правовий висновок на тему: “Чи має право Президент України підписати та імплементувати міжнародний договір без ратифікації Верховною Радою?” Відповідь обґрунтуйте згідно чинного законодавства.

Завдання 4. Підготуйте інформаційний буклет/інфографіку для громадян: “Денонсація міжнародного договору: що це означає?” (лаконічно, доступно, з прикладами).

Завдання 5. Використовуючи Закон України “Про міжнародні договори України” (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text>) подати у вигляді таблиці процедуру укладення міжнародного договору.

Тестові завдання

1. Закон України «Про міжнародні договори України» 2004 р. передбачає три стадії укладення міжнародного договору України. Оберіть зайві.

- А) пропозиції щодо укладення міжнародних договорів України
- Б) ведення переговорів з метою підготовки тексту міжнародного договору
- В) прийняття тексту міжнародного договору або встановлення його автентичності
- Г) підготовка делегації чи представника України для укладення міжнародного договору України
- Ґ) вираз згоди на обов'язковість міжнародного договору для України
- Д) обмін ратифікаційними грамотами

2. Якщо міжнародним договором України, згода на обов'язковість якого була надана Верховною Радою України, передбачено інші правила, ніж законом України, то має застосовуватися...

- А) Закон України
- Б) міжнародний договір
- В) Конституція України

Г) Конституція України це питання не регламентує

3. Пропозиції щодо ратифікації міжнародного договору України включають певний перелік документів. Серед них є такий, що призначений для обґрунтування доцільності та наслідків укладення міжнародного договору України. Вкажіть його назву.

- А) супровідна (пояснювальна) записка
- Б) порівняльна таблиця
- В) аналітичний звіт
- Г) аналітична записка
- Д) довідка про погодження проекту закону з зацікавленими суб'єктами

4. Які зі вказаних форм НЕ застосовуються при приєднанні України до міжнародних договорів або їх прийнятті?

- А) у формі закону України про приєднання до міжнародного договору
- Б) у формі Постанови Верховної Ради України
- В) у формі міжвідомчих договорів
- Г) у формі закону України про прийняття міжнародного договору
- Д) у формі указу Президента України
- Е) у формі постанови Кабінету Міністрів України

5. Цей статус міжнародного договору України звільняє Україну від зобов'язання виконувати його протягом періоду зупинення дії договору з тими його сторонами, з якими зупинено дію договору, і не впливає стосовно іншого на встановлені договором правові відносини України з іншими його сторонами – це...

- А) зупинення дії міжнародного договору
- Б) припинення дії міжнародного договору
- В) призупинення дії міжнародного договору
- Г) денонсація міжнародного договору

6. Вставте пропущені слова в наступні законодавчі норми.

Загальний нагляд за виконанням міжнародних договорів України, в тому числі й іншими їх сторонами, здійснює ... У разі невиконання або неналежного виконання зобов'язань України за міжнародними договорами ... інформує про це відповідно ... або ... і вносить пропозиції щодо вжиття необхідних заходів.

7. Правило, за яким держава не має права посилатися на положення свого внутрішнього права як виправдання для невиконання міжнародного договору, є складовою принципу...

- А) *pacta sunt servanda*
- Б) *jus cogens*
- В) *rebus sic standibus*
- Г) *modus vivendi*

8. Що з переліченого зазначається в конституційному зверненні про відповідність міжнародного договору Конституції України?

- А) Конкретні положення договору, які належить перевірити на відповідність Конституції України
- Б) Конкретні положення Конституції України, на відповідність яким

належить перевірити договір

В) Обґрунтування тверджень щодо неконституційності міжнародного договору або його окремих положень

Г) Матеріали про розгляд Верховною Радою України висновків і пропозицій відповідної тимчасової слідчої комісії

Г) Рішення Верховної Ради України про звернення до Конституційного Суду

9. “Договір про дружбу, співробітництво і партнерство між Україною і Російською Федерацією” від 31.05.1997 р. був ...

А) припинений на підставі ЗУ “Про припинення дії Договору про дружбу, співробітництво і партнерство між Україною і Російською Федерацією” від 6 грудня 2018 р.

Б) не продовжений відповідно до ст. 40, оскільки Україна заявила про своє бажання припинити його дію шляхом письмового повідомлення не менше ніж за шість місяців до закінчення чергового десятирічного періоду

В) розірваний в односторонньому порядку Україною, зважаючи на збройну агресію Російської Федерації проти України, що становить істотне порушення Російською Федерацією “Договору про дружбу, співробітництво і партнерство між Україною і Російською Федерацією”

Г) денонсований через порушення статей 1, 2, 3, 4, 6, Договору

10. Визначте місце Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, Конституції України, Законів України в ієрархії нормативно-правових актів.

А) Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод – Конституція України – Закони України

Б) Закони України – Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод – Конституція України

В) Конституція України – Закони України – Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод

Г) Конституція України – Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод – Закони України

11. Україна вирішила зупинити дію двостороннього договору з державою Z через грубе порушення нею зобов’язань. Які положення Віденської конвенції регулюють цю ситуацію?

А) Ст. 60 про істотне порушення договору

Б) Ст. 65 про процедуру повідомлення

В) Ст. 27 про пріоритет внутрішнього права

Г) Ст. 62 про докорінну зміну обставин

12. Україна в односторонньому порядку припинила дію договору з РФ про використання об’єктів у Криму після 2014 року. Яке міжнародно-правове обґрунтування є релевантним?

А) Анексія території та порушення принципу територіальної цілісності

Б) Ст. 52 Віденської конвенції про примус щодо держави

В) Розірвання через зміни внутрішнього законодавства

Г) Істотне порушення умов договору РФ

13. Після денонсації договору між Україною та РФ залишаються

невиконаними певні фінансові зобов'язання. Що в подібних випадках передбачає Віденська конвенція?

- А) Припинення договору не звільняє від зобов'язань, що виникли до його припинення
- Б) Україна може відмовитись від виконання усіх зобов'язань
- В) Потрібне врегулювання невиконаних зобов'язань шляхом домовленостей
- Г) Можливе врегулювання через міжнародний арбітраж

14. Україна виходить з багатостороннього договору, але інші держави продовжують його виконання. Які настають правові наслідки?

- А) Часткове припинення дії договору
- Б) Модифікація договору
- В) Договір продовжує діяти між іншими учасниками
- Г) Повне анулювання договору

15. Україна хоче зупинити дію договору через загрозу національній безпеці. Які кроки необхідно здійснити відповідно до положень міжнародного права?

- А) Повідомити іншу сторону через дипломатичні канали
- Б) Надіслати повідомлення до депозитарія
- В) Зупинити виконання без будь-яких процедур
- Г) Оформити внутрішній нормативно-правовий акт

Індивідуальні проекти

1. Підготувати презентацію: «Роль Конституційного Суду України у сфері міжнародних договорів».
2. Дослідити співвідношення між міжнародним договором і Конституцією України на прикладі реального кейсу.

Самостійна робота

1. Підготувати стислий огляд трьох чинних міжнародних договорів України у різних галузях (економіка, безпека, гуманітарна сфера).
2. Написати коротке резюме одного з рішень КСУ або Верховного Суду України, яке стосується міжнародного договору.

Проблемні питання для самостійного опрацювання

1. У чому може полягати колізія між нормами міжнародного договору і Конституцією України?
2. Які правові наслідки має невиконання міжнародного договору Україною?
3. Денонсація міжнародного договору у разі порушення договору іншою стороною – це право чи обов'язок держави?
4. Чи має держава дотримуватись договору, якщо інша сторона вчинила акт агресії?
5. Визнання неконституційними положень міжнародного договору України після його ратифікації.
6. У яких випадках Україна може тимчасово зупинити дію міжнародного

договору без виходу з нього?

7. Наскільки достатньо Україна використовує інструмент тимчасових угод (*modus vivendi*) для оперативного реагування на зовнішньополітичні виклики?

8. Яким чином відбувається інкорпорація норм міжнародного договору у національне законодавство?

9. Які ризики пов'язані з приєднанням до багатосторонніх договорів, які мають “відкладену” або змінну правову дію (наприклад, Паризька кліматична угода)?

10. Які внутрішньодержавні органи відповідають за реалізацію міжнародного договору в Україні?

Рекомендована література

1. Атаманова Н. В. Роль та значення міжнародних договорів у національній правовій системі України. *Право і суспільство*. 2020. № 2. С. 7-13. URL: <https://hdl.handle.net/11300/24096>

2. Баймуратов М. О., А. Мутана Аббас. Особливості входження норм міжнародного права в національне конституційне право України. *Вісник Центральної виборчої комісії*. 2016. № 2(34). С. 75-85.

3. Буткевич О. В. Міжнародна договірна практика України і сучасне міжнародне право: питання відповідності. *Науковий вісник Дипломатичної академії України*. 2009. Вип. 15. С. 290-296.

4. Водяніков О. Конституційний контроль за міжнародними договорами України. *Публічне право*. 2022. № 4 (48). URL: <https://www.publicne-pravo.com.ua/files/48/1.pdf>

5. Забокрицький І. І. Проблеми правового статусу міжнародних договорів України у системі джерел конституційного права України. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія Юридичні науки*. 2015. № 825. С. 69-78.

6. Зверев Є. О. Міжнародний договір як джерело національного права. *Наукові записки НаУКМА. Серія Юридичні науки*. 2010. Т. 103. С. 41–44.

7. Карвацька С. Б. Включення норм міжнародних договорів до національного законодавства України: проблеми та пошуки шляхів вирішення. *Правова держава*. 2019. (33). С. 155–161. URL: <https://doi.org/10.18524/2411-2054.2019.33.162024>

8. Рагуліна К. А. Вплив міжнародних договорів на національне законодавство України: загальнотеоретичний аспект. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2018. №35. Т. 1. С. 32-36.

9. Тимошенко О. А. Міжнародні договори за участю України в умовах воєнного стану: політико-правовий вимір. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. URL : <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2024/08/127.pdf>

10. Цоклан В. Система джерел конституційного права в контексті розвитку вітчизняного конституціоналізму: тенденції та перспективи. *Публічне право*. 2011. № 3. С. 22-29.

Тема 6

Правовий аналіз Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони

Ключові поняття та терміни: Угода про асоціацію, політичний діалог, реформи, поглиблена і всеохоплююча зона вільної торгівлі, адаптація законодавства, інституційний механізм Угоди.

Зміст семінарського заняття

1. Загальна характеристика Угоди про асоціацію: структура та основний зміст.
2. Політичний діалог та реформи, політична асоціація, співпраця у сфері зовнішньої політики.
3. Діалог та співробітництво з питань внутрішніх реформ.
4. Розвиток співпраці з питань зовнішньої політики та політики безпеки.
5. Співпраця у сфері юстиції, свободи та безпеки: поширюючи безпечний простір свободи.

Методика проведення: семінар-діалог (висловлення та обговорення різних точок зору, усвідомлення відмінностей в поглядах та сприйнятті учасників діалогу).

Критерії оцінювання

- Виступ/обговорення/дискусія під час семінару – до 2 б.
- Завдання 1 – до 1 б.
- Завдання 2 – до 2 б.
- Завдання 3 – до 2 б.
- Завдання 4 – до 2 б.
- Завдання 5 – до 2 б.
- Вирішення тестових завдань – до 2 б.
- Підготовка індивідуального дослідження (проєкту) з подальшою його презентацією перед аудиторією – до 10 б.
- Самостійна робота – до 1 б.

Практичні завдання

Завдання 1. Ознайомитися з прогресом виконання УПА за лінком: <https://pulse.kmu.gov.ua/>. Зробити короткий аналіз динаміки виконання УПА за напрямками.

Завдання 2. Підготувати спільне (2 особи) дослідження (проєкт) з подальшою його презентацією перед аудиторією:

- 1) Поглиблена та всеосяжна зона вільної торгівлі: аналіз результатів.
- 2) Імплементация Угоди про асоціацію в Україні: основні результати.
- 3) Інституційний механізм УПА.
- 4) Виконання Угоди про асоціацію: здобутки, прорахунки, втрати.
- 5) Адаптація законодавства України до права ЄС (acquis ЄС).

Завдання 3. Проаналізувати приклад реалізації конкретної євроінтеграційної реформи (наприклад, у сфері адаптації українського

законодавства до *acquis* ЄС, реформування судової системи, антикорупційної політики).

Завдання 4. Підготувати письмову аналітичну довідку (1–2 сторінки) на тему: “Чому Угода про асоціацію є унікальною серед подібних угод ЄС з третіми країнами? (рекомендовано застосувати компаративістський метод).

Завдання 5. Здійснити аналіз судового рішення Верховного Суду у справі від 04 липня 2019 р. № 910/4947/18 (справа за позовом ТОВ «КАНЖУТ») та Постанови Великої Палати Верховного Суду від 3 серпня 2022 р. у справі № 910/9627/20) (2 год.).

Тестові завдання

1. За правовою природою Угода про асоціацію між Україною і ЄС є одним із прикладів міжнародних угод, коли кількість сторін не співпадає з кількістю суб’єктів міжнародного права, які беруть у ній участь (Загалом 30 суб’єктів: Україна, ЄС, Європейське співтовариство з атомної енергетики та 27 держав-членів. Якій формі договору відповідає УА?

- А) багатосторонній договір
- Б) двосторонній договір
- В) змішаний договір
- Г) гібридний договір

2. Суд ЄС у своєму рішенні (*Case 12/86, Meryem Demirel v. Stadt Schwäbisch Gmünd*) підкреслив, що загальною метою будь-якої асоціації з ЄС є створення правових рамок для «привілейованих» відносин без визначення чітких правил щодо можливого змісту таких відносин. Чи є підстави вважати норми міжнародних угод з третіми країнами нормами прямої дії в праві ЄС?

- А) Зобов’язання *pacta sunt servanda* не призводить автоматично до прямої дії норм, що містяться в міжнародній угоді
- Б) Істотною особливістю принципу прямої дії в праві ЄС є його диференційований характер: він має широке, але не всеохоплююче застосування
- В) Зобов’язання *pacta sunt servanda* породжує пряму дію норм, що містяться в міжнародній угоді
- Г) Визнання прямої дії за конкретною нормою права ЄС залежить від її змісту та джерела, в якому вона закріплена

3. Як виглядає загальний прогрес виконання заходів, передбачених УА, органами державної влади за 2014-2024 рр.?

- А) Кабінет Міністрів України – 79%, Верховна Рада України – 74%, інші органи державної влади – 62%
- Б) Кабінет Міністрів України – 81%, Верховна Рада України – 75%, інші органи державної влади – 63%
- В) Кабінет Міністрів України – 75%, Верховна Рада України – 79%, інші органи державної влади – 62%
- Г) Кабінет Міністрів України – 74%, Верховна Рада України – 79%, інші органи державної влади – 62%

4. Оберіть сфери, де загальний прогрес виконання УА має найнижчий показник (менше 80%)

- А) гуманітарна політика
- Б) юстиція, свобода, безпека, права людини
- В) енергетика
- Г) фінансовий сектор
- Ґ) сільське господарство
- Д) наука, технології та інновації, космос
- Е) транспорт, транспортна інфраструктура, поштові та кур'єрські послуги
- Є) фінансове співробітництво та боротьба із шахрайством
- Ж) державні закупівлі
- З) політичний діалог, національна безпека та оборона
- І) підприємництво
- Ї) митні питання

5. Регламентом Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 2024/792 від 29.02.2024 запроваджено новий Фінансовий інструмент для України розміром 50 млрд. євро на 2024 – 2027 роки. Кошти буде спрямовано на фінансування державного бюджету, стимулювання інвестицій, а також технічну підтримку в реалізації програми. Вкажіть назву інструменту. (англійською мовою – 2 слова)

6. На виконання розділу VI УА в Україні створено Службу координації боротьби із шахрайством, яка виконує координаційну роль в рамках цієї системи і є контактною особою з OLAF. Функцію здійснювати взаємодію покладено на окремий структурний підрозділ Держаудитслужбу. Вкажіть його назву. (англійською мовою – 2 слова)

7. Київським окружним адміністративним судом у Рішенні № 2/416 2008 р. було здійснено посилання на рішення Суду справедливості у справі *Van Duyn v the Home Office*, де обґрунтовувалося право людей із інвалідністю на соціальні виплати від держави. Національний суд застосував два принципи, які раніше не застосовувались в українській правовій системі, але були розтлумачені Судом справедливості. Вкажіть назви цих принципів.

- А) принцип правової визначеності
- Б) принцип легітимних очікувань
- В) принцип верховенство права
- Г) принцип рівності громадян перед законом і судом
- Ґ) принцип обов'язковості рішень суду

8. Одна із правових позицій Верховного Суду України викладена наступним чином: «Верховний Суд бере до уваги, що враховуючи європейський напрямок розвитку України, а також початок дії Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, правові позиції, сформульовані у рішеннях Європейського суду справедливості (Суду ЄС), можуть враховуватися адміністративними судами як аргументація, міркування стосовно гармонійного тлумачення національного законодавства України згідно з усталеними стандартами правової системи Європейського Союзу...» Чи вважаються рішення Суду ЄС джерелом права в Україні?

- А) Ні, оскільки національні суди не можуть враховувати рішення

Європейського суду справедливості в судовій практиці

Б) Так, національні суди враховують рішення Суду ЄС як правову основу (джерело права) для врегулювання відносин, стосовно яких виник спір

В) Ні, національні суди враховують правові позиції Суду ЄС виключно для гармонійного тлумачення національного законодавства відповідно до судової практики ЄС, однак вони не є правовою основою (джерелом права) в Україні

9. Скринінг національного законодавства на відповідність національного законодавства України *acquis* ЄС (праву ЄС) відбувається відповідно до методології 2020 р., орієнтованої на розширення ЄС. За якими тематичними блоками (кластерами) проходить (проходитиме) переговорний процес між Україною та ЄС? Оберіть вірні.

А) Основи процесу вступу до ЄС

Б) Внутрішній ринок

В) Конкурентоспроможність та інклюзивний розвиток

Г) Зелений порядок денний та сталі з'єднання

Ґ) Ресурси, сільське господарство та політика згуртованості

Д) Зовнішні відносини

Ж) Цифрова трансформація та медіа

З) Юстиція, свобода та безпека

И) Реформа державного управління

І) Фінансовий контроль і боротьба з шахрайством

10. Регламент (ЄС) 2024/1392 Європейського Парламенту та Ради від 14.05.2024 р. передбачає продовження до червня 2025 р. заходів з тимчасової лібералізації торгівлі з Україною. Вони передбачають скасування всіх мит, тарифних квот і захисних заходів щодо імпорту з України, за винятком певних видів продукції щодо яких передбачається можливість застосування тарифних квот у разі перевищення обсягів імпорту. Оберіть із запропонованого переліку їх назви.

А) яйця

Б) м'ясо птиці та продукти з м'яса птиці

В) цукор

Г) овес

Ґ) кукурудза

Д) крупи

Е) мед

Є) олія

Ж) молоко

З) масло

И) свинина та яловичина

І) сир

11. Які міжнародні документи є основою співпраці Україна–ЄС у сфері зовнішньої політики та безпеки?

А) Угода про асоціацію

Б) Європейська політика сусідства

В) Статут Ради Європи

Г) Спільна стратегія ЄС щодо України (1999)

12. Місія ЄС «EUAM Ukraine» орієнтована на:

- А) Стратегічне консультування з питань реформування сектору цивільної безпеки, зокрема, щодо розробки стратегічних документів та законодавства
- Б) Операційну підтримку впровадження реформ шляхом розбудови спроможностей, проведення тренінгів та практичної підтримки сектору цивільної безпеки
- В) Співпрацю та координацію, які зосереджені на підтримці українських партнерів у розбудові злагоджених та ефективних механізмів координації як на національному, так і на міжнародному рівнях
- Г) Посилення військових спроможностей Збройних Сил України для захисту територіальної цілісності та суверенітету

13. У сфері юстиції та безпеки Угода про асоціацію передбачає:

- А) Співпрацю в боротьбі з корупцією
- Б) Спільні заходи проти тероризму
- В) Створення спільної армії
- Г) Захист персональних даних

14. У межах політики безпеки Україна та ЄС координують спільні дії у наступних сферах:

- А) Кібербезпека
- Б) Захист критичної інфраструктури
- В) Протидія гібридним загрозам
- Г) Розслідування міжнародних злочинів
- І) Спільне патрулювання державного кордону України з країнами ЄС

15. ЄС пропонує надати Україні технічну допомогу для модернізації судової системи, але з умовою регулярного моніторингу реформ європейськими експертами. Чи не суперечить це принципу суверенітету України?

- А) Ні, якщо моніторинг здійснюється на підставі двосторонньої угоди та за згодою України
- Б) Так, якщо умови моніторингу нав'язуються без погодження з українською стороною
- В) Ні, оскільки принцип суверенітету не поширюється на сферу правосуддя
- Г) Ні, якщо моніторинг має виключно дорадчий та рекомендаційний характер
- І) Так, бо будь-яке втручання іноземних експертів у роботу судів є прямим порушенням суверенітету, незалежно від обставин

Індивідуальні проекти

1. Підготувати презентацію на тему: “Інституційний механізм Угоди про асоціацію” (обсяг – 20-25 слайдів).
2. Здійснити аналітичний аналіз євроінтеграційної реформи: “Реалізація Угоди у сфері боротьби з корупцією: здобутки та прорахунки”.

Самостійна робота

1. Проаналізувати, як змінюється українське законодавство у

відповідності до вимог ЄС.

2. Здійснити порівняльне дослідження на тему: “Угоди про асоціацію України, Грузії, Молдови: подібності та відмінності”.

Проблемні питання для самостійного опрацювання

1. У чому полягають юридичні відмінності між зобов’язаннями України та повноправним членством в ЄС?

2. Які виклики виникають при адаптації українського законодавства до права ЄС?

3. Тимчасове призупинення Україною виконання окремих положень Угоди в умовах воєнного стану.

4. Як впливає агресія РФ на імплементацію Угоди про асоціацію?

5. Які перспективи подальшої інтеграції України з ЄС щодо виконання Угоди?

6. Угода про асоціацію – крок до членства України в ЄС?

7. Як зберігається баланс між євроінтеграцією та національним суверенітетом?

8. Які ризики може створювати невиконання окремих зобов’язань Угоди Україною?

9. Який правовий статус Угоди про асоціацію щодо Конституції та національного законодавства?

10. Результати співпраці України з ЄС у сфері юстиції, свободи та безпеки.

Рекомендована література

1. Mainina M. S. Асоціація Україна-ЄС: політичні загрози та економічні можливості. *Політичне життя*. 2019. №4. С. 116-122. DOI: <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2019.4.16>.

2. Березовська І. А. Вплив Угоди про асоціацію з Євросоюзом на правову систему України. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2011. №. 100 (1). С. 179–185.

3. Білак М. В. Значення Угоди про асоціацію з ЄС: нові виклики для конституційного порядку чи послаблення позиції Основного Закону. *Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки*. 2017. Т. 193. С. 12–16.

4. Костюченко Я. М. Угода про асоціацію з ЄС у національному правопорядку України. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. №. 6. С. 354–359.

5. Олійник Ю. Угода «Про асоціацію» ЄС з «третіми» державами: досвід Польщі. *Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку*. Львів, 2014. Випуск 26. С. 133-140.

6. Петров Р. А. Конституційні аспекти імплементації угод про асоціацію між Європейським Союзом та Україною, Молдовою і Грузією. *Право України*. 2015. № 8, С. 33-41.

7. Петров Р. А. Особливості транспозиції «acquis» ЄС у правову систему України в процесі імплементації Угоди між Україною та ЄС про асоціацію та Угоди про енергетичне співтовариство. *Lex portus : юридичний науковий журнал*. 2017. № 1 (3). С. 22–38.

8. Петров Р. А. Транспозиція «acquis» ЄС у правову систему України в Угоді між Україною та ЄС про асоціацію. *Наукові записки НаУКМА. Юридичні*

науки. 2015. Т. 168. С. 81–85.

9. Подорожна Т. Проблеми оновлення Конституції України та національного законодавства в контексті підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. *Віче*. 2015. №. 6. С. 27–31.

10. Смирнова К. В. Процеси застосування *acquis* ЄС в українській судовій практиці. *Закон і Бізнес*. 14.08.2023.

11. Смирнова К. Застосування Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом та судової практики ЄС в правовій системі України. *Угода про асоціацію з ЄС як інструмент забезпечення стійкості економіки України* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (25-26 листопада 2021 року, м. Київ) у 2 частинах. К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Навчально-науковий інститут міжнародних відносин, Центр досконалості Жана Моне, 2022. Ч.2. С. 7-9.

12. Смирнова К., Березовська І. Розвиток доктрини прямої дії міжнародних угод у праві Європейського Союзу. *Право України*. 2019. № 6.

13. Чайковська, В. (2015). Про пряму дію Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом у правовій системі України. *Jurnalul juridic national: teorie și practică*, 13(3/2), 109-113.

14. Шульга А. М., Передерій О. С. Особливості нормативно-правового забезпечення трансформації правової системи України в умовах асоціативного партнерства з Європейським Союзом. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Сер.: Право*. 2018. Вип. 25. С. 152–155.

15. Яковюк І. Адаптація і гармонізація законодавства в умовах інтеграції: проблема співвідношення. *Вісник академії правових наук України*. 2012. №4. С. 29–42.

16. Яковюк І. В. Правові основи інтеграції до ЄС: загальнотеоретичний аналіз : монографія. Харків : Право, 2013. 760 с.

Тема 7

Міжнародні організації та міжнародне право ХХІ ст.: сучасний стан і перспективи розвитку. Участь України в міжнародних організаціях

Ключові поняття та терміни: міжнародна організація, міжурядові та неурядові міжнародні організації, ООН, Рада Європи, СОТ, ОБСЄ, МВФ, ЄС.

Зміст семінарського заняття

1. Роль міжнародних організацій в системі міжнародного публічного права.
2. Правосуб'єктність міжнародних міжурядових та неурядових організацій.
3. Участь України в ООН.
4. Діяльність організацій та установ ООН в Україні.
5. Україна і Рада Європи.

Методика проведення: підготовка та презентація аналітичних звітів на одне із питань семінару.

Критерії оцінювання

Виступ/обговорення/дискусія під час семінару – до 2 б.

Завдання 1 – до 3 б.

Завдання 2 – до 2 б.

Завдання 3 – до 2 б.

Завдання 4 – до 2 б.

Завдання 5 – до 2 б.

Вирішення тестових завдань – до 2 б.

Підготовка індивідуального дослідження (проєкту) з подальшою його презентацією перед аудиторією – до 10 б.

Самостійна робота – до 2 б.

Практичні завдання

Завдання 1. Підготувати тези на наукову конференцію/есе на одну з тем:

- 1) ООН та її спеціалізовані установи.
- 2) Регіональні міжнародні організації.
- 3) Субрегіональні міжнародні організації.
- 4) Участь України в міжнародних організаціях.
- 5) Україна та МВФ: партнерство та співробітництво.
- 6) Україна та ЄС: етапи приєднання та стратегія розвитку співробітництва.

Завдання 2. Підготувати аналітичну довідку на тему: “Як Рада Європи впливає на реформування судової системи України?”

Завдання 3. Виконати презентацію на тему: “Місце України у сучасній архітектурі міжнародної безпеки: участь у ООН, ОБСЄ, НАТО, РЄ”

Завдання 4. Висловити по 4-5 аргументів “за” і “проти” на питання: «Міжнародні організації втрачають актуальність?»

Завдання 5. Скласти перелік та хронологію 3-5 рішень ЄСПЛ, які стосуються України. Зазначити назву та суть справи, наслідки для держави та стан виконання.

Тестові завдання

1. Однією з прогресивних форм міжнародного співробітництва, починаючи з середини XIX ст., є створення особливих інституцій, які отримали назву міжурядових організацій. Маючи певні повноваження у сфері регулювання тієї чи іншої сфери міжнародних відносин, такі структури є суб'єктами міжнародного права, компетенція і обсяг міжнародної правосуб'єктності обмежені, а їх юридичний статус має певні особливості. Оберіть із запропонованого переліку основні ознаки міжнародних організацій.

- А) договірна основа створення
- Б) членський склад
- В) наявність визначених цілей
- Г) система постійно діючих органів
- І) міжнародна правосуб'єктність
- Д) організаційна єдність
- Е) здатність бути позивачем і відповідачем в суді
- Є) наявність фінансових ресурсів

Ж) право на вихід із організації

2. Які зі вказаних міжнародних організацій належать до неурядових?

Оберіть вірний варіант.

А) ООН, МВФ, СОТ, ЮНЕСКО

Б) МТП, Лондонський клуб, Римський клуб, Міжнародний комітет Червоного Хреста

В) МАГАТЕ, Лондонський клуб, Паризький клуб, МОК

Г) Лондонський клуб, Грінпіс, Римський клуб, Міжнародний комітет Червоного Хреста

3. Міжнародні організації, що складаються з держав, пов'язаних між собою спільними інтересами та проблемами а, іноді, почуттям спільної небезпеки перед зовнішньою загрозою і мають, як правило, тісну спорідненість політичних і економічних систем, спільність культурних цінностей та належать одному географічному району називають...

А) регіональними

Б) субрегіональними

В) локальними

Г) континентальними

4. Із запропонованого переліку виберіть положення, які НЕ стосуються цілей ООН.

А) Підтримка міжнародного миру та безпеки, вжиття ефективних колективних заходів для запобігання та усунення загрози миру й придушення актів агресії, або інших порушень миру

Б) Невтручання в справи, які належать до внутрішньої компетенції будь-якої держави

В) Утримання в міжнародних відносинах від погрози силою або її застосування як проти територіальної недоторканності або політичної незалежності будь-якої держави

Г) Розв'язання міжнародних суперечок мирними засобами таким чином, щоб не наражати на загрозу міжнародний мир та безпеку і справедливість

І) Утримання від надання допомоги будь-якій державі, проти якої ООН вживає дії превентивного або примусового характеру

Д) Залагодження або розв'язання міжнародних конфліктів або ситуацій, що можуть призвести до порушення миру

Е) Розвиток дружніх відносин між націями на основі дотримання принципу рівноправності та самовизначення народів

Є) Здійснення міжнародного співробітництва в сфері розв'язання міжнародних проблем економічного, соціального, культурного та гуманітарного характеру

Ж) Заохочення та розвиток поваги до прав людини й основних свобод для всіх, без розрізнення раси, статі, мови та релігії

5. Головними органами ООН є: (оберіть повний перелік).

А) Генеральна Асамблея, Рада Безпеки, ЮНКТАД, ЮНЕСКО, Міжнародний Суд, Рада з опіки

Б) Генеральна Асамблея, Рада Безпеки, ЮНЕСКО, ЕКОСОП, МВФ, Секретаріат

В) Генеральна Асамблея, Рада Безпеки, ЮНКТАД, ЮНІДО, Міжнародний Суд, Секретаріат

Г) Генеральна Асамблея, Рада Безпеки, ЕКОСОР, Міжнародний Суд, Секретаріат, Рада з опіки

Ґ) Генеральна Асамблея, Рада Безпеки, ЮНКТАД, ЕКОСОР, Міжнародний Суд, Секретаріат

6. У 1971 р. ГА ООН прийняла резолюцію 2758, відповідно до якої місце Китаю в ООН зайняли представники уряду КНР (Пекін). Представники уряду Тайваню членства в ООН не отримали. З того моменту Тайвань веде кампанію за повернення місця в ООН. У 1997 р. уряди дев'яти країн направили листа Генеральному секретарю ООН з проханням включити до порядку денного чергової сесії ГА ООН питання про членство Тайваню. Однак більшість держав, у тому числі РФ, висловилися проти обговорення цього питання. Представники Тайваню заявили, що “населення Китайської Республіки на Тайвані – 21 млн чол., а це більше за чисельність населення абсолютної більшості, майже 2/3 країн-членів ООН. Доти, поки громадянам Тайваню не буде надано право голосу в ООН, ця всесвітня організація навряд чи може вважатися універсальною”. Чи існують юридичні підстави для набуття Китайською Республікою членства в ООН, передбачені її статутом?

А) Ні, оскільки резолюція ГА ООН 2758 визнала Китайську Народну Республіку (Пекін) «єдиним законним представником Китаю в ООН» чим фактично заблокувала можливість Китайської Республіки стати повноправним членом організації

Б) Так, на сьогодні Китайська Республіка (Тайвань) визнана 13 державами-членами ООН і коли їх кількість збільшиться до $\frac{2}{3}$ від присутніх і голосуючих членів Організації і буде згода 5 постійних членів Ради Безпеки, тоді заява на членство може бути задоволена

7. За юридичною природою Парламентська Асамблея Ради Європи є органом парламентського типу, оскільки в основу її формування закладений принцип пропорційного представництва. Кількість представників від кожної держави (від 2 до 18) залежить від чисельності її населення. Яким є кількісний склад Постійної делегації України? Який принцип формування складу делегації від України?

А) 12 народних депутатів, пропозиції щодо кандидатур до складу Постійної делегації подаються до Комітету Верховної Ради України з питань зовнішньої політики та міжпарламентського співробітництва депутатськими фракціями відповідно до квот їхнього пропорційного представництва у Верховній Раді України, але не менше ніж по одній кандидатурі від кожної фракції

Б) 24 народних депутати, пропозиції щодо кандидатур до складу Постійної делегації подаються до Комітету Верховної Ради України з питань зовнішньої політики та міжпарламентського співробітництва депутатськими фракціями відповідно до квот їхнього представництва у Верховній Раді України (чим більша фракція, тим більше кандидатів)

В) 12 народних депутати, пропозиції щодо кандидатур до складу Постійної делегації подаються до Комітету Верховної Ради України з питань зовнішньої політики та міжпарламентського співробітництва депутатськими фракціями відповідно до рекомендацій Президента України, Голови Верховної Ради України

та міністра закордонних справ України (по 4 особи)

Г) 26 народних депутатів, пропозиції щодо кандидатур до складу Постійної делегації подаються до міністерства закордонних справ України Верховною Радою України відповідно до партійної приналежності, професійних компетентностей, знання англійської мови

8. Станом на 2025 р. Україна бере участь в діяльності 81 міжнародної організації в різних статусах членства. Вкажіть, у скількох МО наша держава має статус повноправного члена/асоційованого члена/спостерігача. Відповідь подайте числом через скісну (наприклад: 33/14/6). Підказка: відповідь віднайдете на офіційному сайті МЗС України <https://mfa.gov.ua/mizhnarodni-vidnosini/uchast-u-mizhnarodnih-organizacijah>, призупинення членства не враховується)

9. Оберіть міжнародні організації, в яких Україна припинила або призупинила членство.

- А) ОБСЄ
- Б) ГУАМ
- В) ОЧЕС
- Г) СНД
- Ґ) МОВВ
- Д) МОЦ
- Е) МЦНТІ

10. Які зі вказаних міжнародних правозахисних організацій займаються документуванням воєнних злочинів і злочинів проти людяності, вчинених РФ в Україні?

- А) Human Rights Watch
- Б) Amnesty International
- В) International Partnership for Human Rights
- Г) Truth Hounds
- Ґ) Фундація DEJURE
- Д) UNICEF
- Е) USAID
- Є) INTERPOL
- Ж) EUROPOL

11. Участь України в Раді Європи передбачає:

- А) Представництво в Парламентській асамблеї
- Б) Обов'язкову сплату членських внесків
- В) Автоматичне членство в ЄС
- Г) Активну участь у формуванні спільної європейської політики
- Ґ) Право громадян звертатися до Європейського суду з прав людини
- Д) Дотримання стандартів Ради Європи у сфері прав людини, демократії та верховенства права
- Е) Обмеження щодо співпраці з іншими міжнародними організаціями

12. Українська делегація у Парламентській асамблеї Ради Європи (ПАРЄ) ініціює резолюцію щодо агресії іншої держави. Які можливі

наслідки ухвалення такої резолюції?

- А) Політичний тиск на державу-агресора
- Б) Пряме введення санкцій Радою Європи
- В) Рекомендації для держав-членів щодо спільних дій
- Г) Призупинення права голосу делегації держави-порушниці

13. ЄСПЛ ухвалює рішення на користь громадянина України. Які основні кроки має зробити Україна для забезпечення виконання рішення ЄСПЛ?

- А) Держава має виплатити компенсацію
- Б) Держава зобов'язана змінити законодавство або практику
- В) Рішення може бути проігнороване без наслідків
- Г) Виконання рішення контролює Комітет міністрів Ради Європи

14. Україна співпрацює з Венеційською комісією Ради Європи. Що є предметом такої співпраці?

- А) Оцінка законопроектів на відповідність європейським стандартам
- Б) Надання експертних висновків щодо конституційної реформи
- В) Розробка національної оборонної стратегії
- Г) Аналіз виборчого законодавства

15. Україна підписує меморандум з ЄС та Радою Європи про реформу судової системи. Чого НЕ передбачає такий документ?

- А) Зобов'язання України впроваджувати реформу за узгодженим планом
- Б) Фінансову підтримку реформ
- В) Встановлення спільного судового органу
- Г) Моніторинг виконання реформ міжнародними експертами

Індивідуальні проекти

1. Підготувати аналітичну записку на тему: “Членство України в міжнародних організаціях” (до 5 сторінок авторського тексту).

2. Виокремити та проаналізувати етапи європейської інтеграції України (подати у вигляді хронологічної таблиці).

Самостійна робота

1. Провести юридичне дослідження на тему: «Питання міжнародної відповідальності РФ через механізми міжнародних організацій».

2. Дослідити, які рішення ЄСПЛ були винесені щодо України в 2023–2024 роках.

Проблемні питання для самостійного опрацювання

1. Наскільки міжнародні організації є ефективними у стримуванні агресії та забезпеченні міжнародного миру?

2. Які юридичні механізми можуть бути активовані для притягнення РФ до відповідальності через систему ООН?

3. Реальність реформування ООН, зокрема Рада Безпеки, де право вето блокує ухвалення важливих рішень.

4. Рада Європи як інструмент “м’якого впливу” на внутрішню політику держав.
5. Чи може діяльність міжнародних організацій розглядатися як втручання у внутрішні справи держав?
6. Яка роль регіональних організацій (як-от Рада Європи чи ОБСЄ) у забезпеченні прав людини у державах-членах?
7. У чому полягає обмеження правосуб’єктності неурядових організацій у міжнародному праві?
8. Доцільність членства України у міжнародних організаціях з дублюванням функцій (наприклад, у НАТО – Партнерство заради миру, ОБСЄ, РЄ)?
9. Які наслідки може мати недостатнє виконання зобов’язань України перед міжнародними організаціями?
10. Чи достатньо представлені інтереси країн, які не входять до кола «великих гравців», у таких міжнародних організаціях як ООН чи СОТ?

Рекомендована література

1. Karpenko, O. V. Забезпечення національної безпеки в контексті участі України в діяльності міжнародних організацій. *Політичне життя*. 2 (Сер 2020), 118-124. DOI:<https://doi.org/10.31558/2519-2949.2020.2.16>.
2. Коваль Т. В., Лубко І. М. Стандарти професійної діяльності юристів у документах Ради Європи. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2024. Вип. 5. С. 122-126.
3. Мамонтова Е. В., Кормич А. І. Співпраця України з міжнародними організаціями в умовах російської агресії: проблеми, напрямки, завдання. *Актуальні проблеми політики*. 2024. Вип. 73. С. 126-133. URL: http://app.nuoua.od.ua/archive/73_2024/20.pdf
4. Головатенко М. Ю., Кібець Д. В. Класифікація міжнародних організацій та їх роль в сучасному світі. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. №3. С. 600-604. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/308844/300377>
5. Вайцеховська О. Р. Міжнародно-правові аспекти співпраці України з міжнародними фінансовими організаціями. *Юридичний вісник*. 2021. № 4. С. 118-126. URL: <https://hdl.handle.net/11300/18927>
6. Пашкова Г. С. Участь України в діяльності ООН та інших міжнародних організаціях як форма забезпечення міжнародної правосуб’єктності України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2015. №4. С. 301-304. URL: http://www.lsej.org.ua/4_2015/82.pdf
7. Мокій А. І., Яхно Т. П., Бабець І. Г. Міжнародні організації. Навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2011. 280 с. URL: <https://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/659/1/%D0%9C%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D1%96%20%D0%BE%D1%80%D0%B3%D0%B0%D0%BD%D1%96%D0%B7%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97.pdf>
8. Єгорова О., Бичковський А. Ініціативи Ради Європи як пан’європейський політичний ресурс протидії російській агресії. *Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії*. 2023. Випуск 48. С. 234–245. URL: http://fps-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/48_2023/29.pdf
9. Аббакумова Д. В. Членство в Раді Європи та захист прав людини. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. №3. С. 439-445. URL:

http://www.lsej.org.ua/3_2020/108.pdf

10. Latysheva, V., Babina, V. Співробітництво України з міжнародними організаціями в умовах війни: проблеми, напрями та перспективи. *Філософія та політологія в контексті сучасної культури*. 2023. 15(1). С. 149-157. URL: <https://doi.org/10.15421/352317>

11. Шатіло В. А. Місце і роль міжнародних організацій у правотворчій діяльності України. *Аналітичне-порівняльне правознавство*. 2025. №1. С. 118-122. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/323397/313627>

12. Кравченко С. О. Міжнародні організації як суб'єкти глобального управління. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія : Державне управління*. 2017. Т. 28(67). № 1. С. 6-11. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sntvupa_2017_28_1_4.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ III

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТЕРИТОРІЇ
В МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ.
МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС
ТА РЕЖИМ МОРСЬКИХ, ПОВІТРЯНИХ
ТА КОСМІЧНИХ ПРОСТОРІВ.**

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
МІЖНАРОДНОГО ЕКОЛОГІЧНОГО ПРАВА**

Тема 8

Правовий режим територій в міжнародному праві: сучасні проблеми

Ключові поняття та терміни: державна територія, міжнародна територія, територіальний суверенітет, державний кордон, делімітація кордону, демаркація кордону, територіальний спір, анексія, окупація.

Зміст

1. Проблеми території в міжнародному праві.
2. Поняття і види території в міжнародному праві.
3. Державна територія та державні кордони (встановлення, делімітація, демаркація).
4. Правові та протиправні підстави зміни державної території.
5. Заборона застосування сили або погрози силою щодо території держави.

Методика проведення: Семінар у формі дебатів: «Чи здатне сучасне міжнародне право захистити територіальну цілісність держав?» (*аргументи «за» і «проти»*).

Критерії оцінювання

- Завдання 1 – до 2 б.
- Завдання 2 – до 2 б.
- Завдання 3 – до 2 б.
- Завдання 4 – до 2 б.
- Завдання 5 – до 2 б.
- Вирішення тестових завдань – до 2 б.
- Підготовка індивідуального дослідження (проекту) – до 10 б.
- Самостійна робота – до 1 б.

Практичні завдання

Завдання 1. Охарактеризувати правові та неправові підстави зміни державної території (інформацію подати у вигляді порівняльної таблиці, зробити узагальнення/висновок).

Завдання 2. Скласти карту-схему/інфографіку, де необхідно позначити приклади міжнародно визнаних територій, спірних територій і територій з невизначеним статусом.

Завдання 3. Порівняти правову позицію України та РФ щодо анексії Криму. Які міжнародні документи були порушені?

Завдання 4. Коротко охарактеризувати, вказуючи суть, рішення міжнародних органів та сучасний статус 3-5 міжнародних спорів щодо територій (наприклад: Палестина, Тайвань, Абхазія, Південна Осетія, Придністров'я).

Завдання 5. Підготувати коротке резюме про одну (на вибір) міжнародну справу щодо територіального спору (наприклад, Нікарагуа проти США).

Тестові завдання

1. Держава X окупувала частину території держави Y, оголосивши її “незалежною республікою”. Які принципи міжнародного права порушено?

- А) Принцип сумлінного виконання міжнародних зобов'язань
- Б) Принцип невтручання у внутрішні справи
- В) Принцип незастосування сили або погрози силою
- Г) Принцип непорушності державних кордонів
- Ґ) Принцип самовизначення народів і націй
- Д) Принцип територіальної цілісності держав

2. Після завершення військового конфлікту держава А зберігає контроль над частиною території держави Б. Яку назву має така ситуація в міжнародному праві?

- А) Гуманітарна інтервенція
- Б) Законна окупація
- В) Миротворча операція
- Г) Протиправна анексія

3. Держава Z намагається розширити власні кордони шляхом застосування сили. Яке положення Статуту ООН забороняє подібні дії?

- А) Стаття 5
- Б) Стаття 12
- В) Стаття 2(4)
- Г) Стаття 1(3)

4. Держава А передала державі В в оренду на 99 років певну частину своєї території для розміщення військово-морської бази. Оберіть вірне твердження стосовно правового статусу території з точки зору міжнародного права.

- А) Міжнародне право забороняє оренду територій
- Б) Держава А зберігає територіальний суверенітет
- В) Територіальний суверенітет переходить до орендаря
- Г) Територія держави А автоматично стає нейтральною

5. Держава А і держава Б підписали договір про зміну ділянки кордону шляхом взаємної згоди. Яку назву має цей процес в міжнародному праві?

- А) Делімітація
- Б) Демаркація
- В) Ратифікація
- Г) Модифікація

6. Держава Z відмовляється визнавати делімітацію кордону, здійснену в 1990-х роках. Який принцип міжнародного права порушується?

- А) Принцип *ex aequo et bono*
- Б) Принцип *pacta sunt servanda*
- В) Принцип *uti possidetis juris*
- Г) Принцип *lex rei sitae*

7. Певна територія вважається «нічийною» (*terra nullius*). Який статус має така територія в міжнародному праві?

- А) Територія не належить жодній державі
- Б) Територія може стати частиною державної території шляхом ефективної окупації
- В) Територія може бути анексована будь-якою державою
- Г) Територія є підконтрольною ООН
- Ґ) Територія вважається міжнародною

8. Держава А прагне розмістити військову базу на території держави Б. Яке правове підґрунтя має забезпечити такий намір ?

- А) Рішення Міжнародного Суду ООН
- Б) Резолюція Ради Безпеки ООН
- В) Резолюція Генасамблеї ООН
- Г) Міжнародний договір

9. Територія, яка в минулому мала колоніальний статус, здобула незалежність. Який принцип міжнародного права реалізовано?

- А) *Uti possidetis*
- Б) Самовизначення народів і націй
- В) Невтручання у внутрішні справи держави
- Г) Територіального верховенства

10. Дві держави – А та Б – мають спільний кордон. У 2025 році уряди обох держав уклали договір, за яким держава А передає державі Б частину прикордонної території площею 200 км² в обмін на фінансову компенсацію. Місцеве населення було поінформоване про такий намір та в більшості схвально поставилося до цього. Зміни були закріплені ратифікованим договором. Також була здійснена міжнародна реєстрація договору. У цьому ж році інша територія держави Б – острів Х – був анексований сусідньою державою В, яка оголосила острів своєю «історичною територією» та провела фіктивний «референдум», результати якого не були визнані міжнародною спільнотою. Які з наведених ситуацій є правомірними підставами для зміни державної території відповідно до норм міжнародного права?

- А) Застосування сили під час анексії суперечить Статуту ООН
- Б) Рішення Міжнародного суду ООН є правовою підставою, якщо сторони надали згоду
- В) Міжнародний договір є правомірною підставою зміни території
- Г) Добровільна згода населення без внесення змін до Конституції і підписання міжнародного акту суперечить міжнародному праву

11. Держава А та держава В домовляються про встановлення нового кордону після мирного договору. Які етапи процесу встановлення кордону є необхідними?

- А) Делімітація
- Б) Демаркація
- В) Ратифікація відповідної угоди національними парламентами
- Г) Затвердження рішення Міжнародним Судом ООН
- Ґ) Проведення національних референдумів

12. Одна держава заявляє претензії на територію іншої держави, мотивуючи це історичними картами XIX ст. Які легітимні підстави для зміни території визнаються міжнародним правом?

- А) Мирна угода
- Б) Вільне волевиявлення населення (референдум)
- В) Анексія
- Г) Рішення міжнародного судового органу
- Ґ) Територіальні поступки

13. У морі природним шляхом був сформований острів, який розташовувався у виключній економічній зоні держави. Які права ця держава отримує відповідно до норм міжнародного права?

- А) Суверенітет над островом
- Б) Виключне право на ресурси навколо
- В) Автоматичне розширення територіального моря
- Г) Можливість змінювати міжнародні морські кордони

14. Між двома державами виник спір щодо континентального шельфу. Оберіть варіанти для його врегулювання?

- А) Міжнародний трибунал з морського права
- Б) Переговори та медіація
- В) Одностороннє встановлення межі
- Г) Міжнародний суд ООН

15. Між Україною і Республікою Молдова 18 серпня 1999 р. був підписаний договір про державний кордон, згідно якого сторони домовилися здійснити обмін рівноцінними ділянками території з метою врегулювання питань транспортного сполучення та прикордонної інфраструктури. Які міжнародно-правові дії були застосовані для законного оформлення такого обміну?

- А) Укладання двостороннього міжнародного договору про зміну кордону
- Б) Проведення делімітації нової лінії кордону на карті
- В) Проведення демаркації на місцевості
- Г) Ратифікація договору парламентами обох держав
- Ґ) Затвердження змін Генеральною Асамблеєю ООН
- Д) Відображення змін у національних кадастрах та офіційних картах

Індивідуальні проекти

1. На підставі аналізу міжнародно-правових актів установити співвідношення принципів територіальної цілісності держав і самовизначення народів у міжнародному праві. Довести свою позицію, використовуючи практику конституційних судів держав чи рішеннями Міжнародного суду ООН.

2. Провести кейс-дослідження на тему: «Як міжнародне право розглядає створення нових держав на спірних територіях?» (Косово, Абхазія, Південний Судан, Тайвань, Нагірний Карабах, Придністров'я).

Самостійна робота

1. Охарактеризувати зміст принципів територіальної цілісності, недоторканності й непорушності державних кордонів.
2. Визначити правові підстави для оренди державної території в міжнародному праві. Навести приклади територіальних конфліктів щодо орендованих територій.

Проблемні питання для самостійного опрацювання

1. Проблеми території в міжнародному праві.
2. Поняття і види території в міжнародному праві.
3. Державна територія та державні кордони (встановлення, делімітація, демаркація).
4. Правові та протиправні підстави зміни державної території.
5. Заборона застосування сили або погрози силою щодо території держави.
6. Принцип територіальної цілісності: зміст та проблеми забезпечення.
7. Юридичний зміст принципу непорушності державних кордонів та актуальні проблеми його дотримання.
8. Чи є принцип самовизначення народів підставою для порушення територіальної цілісності?
9. Які правові наслідки має анексія території іншої держави, якщо вона навіть «підтверджена» на референдумі?
10. Чи зобов'язане міжнародне співтовариство втручатися в ситуацію у випадку протиправного захоплення території?

Рекомендована література

1. Бабін Б. В. Міжнародно-правові аспекти реінтеграції територій. *Право України*. 2020. № 12. С. 63-73. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prukr_2020_12_7
2. Бойко І. С. Прецедентна практика щодо морських територіальних спорів у рішеннях міжнародного суду ООН. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2016. № 2. С. 72-81. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vapny_2016_2_8
3. Войціховський А. В. Міжнародно-правовий статус "невизнаних держав" як особливих політико-територіальних утворень. *Право і Безпека*. 2022. № 1. С. 115-123. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pib_2022_1_14
4. Галіахметов І. А. Територіальна цілісність та політична незалежність як основоположний принцип міжнародного права. *Наукові записки [Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка]. Серія : Право*. 2022. Вип. 13. С. 129-133. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/snslnp_2022_13_27
5. Задорожній О. В. Становлення і нормативний зміст принципу територіальної цілісності держав як основного принципу міжнародного права. *Університетські наукові записки*. 2015. №1. С. 231-246. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2015_1_25
6. Задорожній О. В. Правомірні підстави зміни належності державної території за сучасним міжнародним правом і анексія Криму Російською

Федерацією. *Держава і право. Серія : Юридичні науки*. 2015. Вип. 67. С. 384-394. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/jurnaukdir_2015_67_38

7. Іляшко О. О. Забезпечення територіальної цілісності і недоторканності України: національні і міжнародно-правові аспекти. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія : Юридичні науки*. 2018. Т. 29(68). № 3. С. 33-39. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/UZTNU_law_2018_29\(68\)_3_8](http://nbuv.gov.ua/UJRN/UZTNU_law_2018_29(68)_3_8)

8. Іляшко О. О. Поняття і класифікація територій за їх правовим режимом. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія : Юридичні науки*. 2018. Т. 29(68), № 1. С. 19-25. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/UZTNU_law_2018_29\(68\)_1_6](http://nbuv.gov.ua/UJRN/UZTNU_law_2018_29(68)_1_6).

9. Клименко К. О. Співвідношення принципів територіальної цілісності держав і самовизначення народів у міжнародному праві. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право*. 2022. Вип. 69. С. 444-450. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2022_69_75

10. Лосич С. В. Сучасні міжнародно-правові стандарти кримінальної відповідальності за посягання на територіальну цілісність держави. *Європейські перспективи*. 2016. Вип. 1. С. 81-86. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evpe_2016_1_15

11. Наумчук Д. Титул над територією у встановленні юрисдикції Міжнародного трибуналу з морського права у справі України проти Росії. *Society and Security*. 2024. № 2-3. С. 72-77. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sas_2024_2-3_11

12. Роянова І. Демілітаризовані та нейтралізовані території в міжнародному гуманітарному праві. *Юридичний вісник*. 2020. № 4. С. 201-209. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/urid_2020_4_27

13. Територія і кордони у міжнародному праві : навчальний посібник / Ю. А. Дем'янюк, Д. А. Купрієнко, О. В. Діденко [та ін.]. Хмельницький : Видавництво НАДПСУ, 2014. 232 с.

14. Титаренко А. А. Дослідження правової природи міжнародного принципу територіальної цілісності держави в межах сучасних процесів державного будівництва. *Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки*. 2015. № 3. С. 116-121. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vznu_Jur_2015_3_20

15. Фархадова Е. Ш. Окремі аспекти сучасної міжнародно-правової практики забезпечення територіальної цілісності держав. *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука"*. 2017. № 17(2). С. 104-106. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnj_2017_17\(2\)_24](http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnj_2017_17(2)_24)

16. Школьна В. В. Міжнародні стандарти громадянства та вирішення питань громадянства при зміні території держави. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право*. 2024. Вип. 82(1). С. 260-264. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2024_82\(1\)_41](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2024_82(1)_41)

Тема 9

Актуальні проблеми міжнародно-правового статусу та режиму морських просторів, повітряних та космічних просторів. Участь України у міжнародних конвенційних механізмах

Ключові поняття та терміни: міжнародне морське право, територіальне море, виключна економічна зона (ВЕЗ), континентальний шельф, міжнародне повітряне право, Чиказька конвенція (1944), ІКАО (Міжнародна організація цивільної авіації), космічний простір, принцип мирного використання космосу.

Зміст семінарського заняття

1. Міжнародне морське право та розмежування акваторії у Чорному морі між Україною та Росією.
2. Проблеми правового режиму судноплавства на міжнародних ріках, що протікають через територію України.
3. Правові режими міжнародних повітряних перевезень та проблема їх взаємодії.
4. Проблема розмежування повітряного та космічного просторів.
5. Актуальні проблеми міжнародно-правової відповідальності та вирішення міжнародних спорів у сфері космічної діяльності.

Методика проведення: семінар-практикум (тематичні виступи, вирішення ситуативних задач/кейсів)

Критерії оцінювання

- Виступ/обговорення/дискусія під час семінару – до 2 б.
Завдання 1 – до 2 б.
Завдання 2 – до 2 б.
Завдання 3 – до 2 б.
Завдання 4 – до 2 б.
Завдання 5 – до 1 б.
Вирішення тестових завдань – до 2 б.
Підготовка індивідуального дослідження (проєкту) з подальшою його презентацією перед аудиторією – до 10 б.
Самостійна робота – до 1 б.

Практичні завдання

Завдання 1. Підготувати і презентувати тези до запропонованої теми з 10 пунктів (*вибір відбувається відповідно до порядкового номера в списку академічної групи*):

- 1) Прогалини в охороні мореплавства як дисфункція міжнародно-правового регулювання.
- 2) Міжнародно-правовий принцип сталого використання морських живих ресурсів та його реалізація.
- 3) Актуальні питання правового регулювання комерційної діяльності авіаперевізників на світовому ринку повітряного транспорту.
- 4) Міжнародно-правовий аспект протидії незаконним втручанням в

діяльність цивільної авіації.

5) Проблема міжнародно-правової боротьби із забрудненням космічного простору.

6) Юрисдикція держави у відношенні іноземних судів та екіпажів.

7) Архіпелажні води: порядок визначення, режим, право та порядок архіпелажного проходу.

8) Територіальне море (територіальні води) – державна територія, права прибережної держави, її обов'язки відносно права проходу іноземних суден.

9) Виключна (морська) економічна зона: межі, правовий режим, міжнародно-правовий статус.

10) Континентальний шельф: права та обов'язки прибережних держав відносно діяльності на континентальному шельфі.

11) Відкрите море: поняття, географічний та політичний статус, міжнародно-правовий режим, принципи використання та дослідження.

12) Правовий режим Чорноморських, Балтійських проток, Гібралтарської, Магелланової, Малаккської, Сінгапурської проток, Ла-Манш та Па-де Кале.

13) Правовий режим Суецького, Панамського, Кільського каналів.

14) Повітряний простір над державною та міжнародною територією: правовий режим.

15) Основні договори в сфері міжнародного повітряного права, прийняті під егідою ІКАО: договори чиказької системи; договори варшавської системи; договори римської системи; договори про незаконне втручання в діяльність цивільної авіації.

16) Регіональні угоди, двосторонні угоди про надання свобод використання повітряного простору.

17) Відповідальність авіакомпаній за смерть та шкоду, заподіяну пасажиром.

18) Міжнародно-правовий режим космічного простору та небесних тіл.

19) Правовий режим Місяця і небесних тіл, їх повна демілітаризація та нейтралізація.

20) Правові наслідки незаконних польотів над державною територією.

Завдання 2. Вирішити ситуаційну задачу (кейс). У квітні 2001 р. літак-розвідник ВВС США пролітав поблизу морських кордонів КНР. Китайський винищувач, намагаючись віддалити літак-розвідник, зачепив його крилом, тому останній був змушений здійснити аварійну посадку на о. Хайнань (КНР). КНР та США виступили зі взаємними претензіями. КНР стверджувала, що США порушують міжнародне право, створюючи загрозу території КНР. США, у свою чергу, заперечували порушення МП і звинувачували КНР в неправомірному затриманні літака та екіпажу. Чи було порушено міжнародне повітряне право з боку США? Чи зобов'язана КНР повернути літак і екіпаж? Чи настає міжнародно-правова відповідальність сторін інциденту?

Завдання 3. Навести приклади 2-3 кейсів, пов'язаних з недотриманням державами вказаних нижче конвенцій (пріоритет надавати справам, де стороною спору була Україна).

1) Конвенція про режим судноплавства на Дунаї 1949 р.

2) Конвенція ООН з морського права 1982 р.,

3) Конвенція про міжнародну цивільну авіацію 1944 р.,

4) Конвенція про міжнародну відповідальність за шкоду, завдану космічними об'єктами 1972 р.,

5) Конвенція про реєстрацію об'єктів, що запускаються у космічний простір 1975 р.

Завдання 4. Здійснити кейс-аналіз ситуації, пов'язаної з розмежуванням

Чорного моря (на прикладі справи «Румунія проти України» (2009). Проаналізувати рішення Міжнародного суду ООН, виділити правові аргументи сторін, вказати наслідки для України.

Завдання 5. Здійснити юридичний аналіз проблеми, пов'язаної з гарантіями безпеки для космічних об'єктів одних держав у разі їх пошкодження об'єктами інших, використовуючи Договір про космос (1967) (URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_480#Text)

Тестові завдання

1. Які з наведених факторів ускладнюють встановлення чіткої межі між повітряним та космічним простором?

- А) Відсутність універсального визначення “космічного об'єкта”
- Б) Існування зони “переходу” або “сірої зони”, де діють як авіаційні, так і космічні правила
- В) Застарілі міжнародні договори, які не враховують сучасних реалій
- Г) Принцип свободи навігації, закріплений у Конвенції ООН з морського права, автоматично застосовується і до космічного простору
- І) Технологічний прогрес, що дозволяє літальним апаратам досягати все більших висот
- Д) Відмінність правових режимів повітряного простору (суверенітет держави) та космічного простору (свобода використання), що викликає суперечки щодо переходу між ними

2. Які з нижче перерахованих дій НЕ є морським піратством?

- А) Здійснення збройного нападу на іноземне торговельне судно в територіальних водах держави
- Б) Будь-який неправомірний акт насильства, затримання або будь-яке пограбування, що здійснюється з особистою метою екіпажем чи пасажиром будь-якого приватновласницького судна або приватновласницького літального апарата
- В) Внутрішній бунт на борту судна, під час якого екіпаж захоплює контроль над судном у прибережних водах
- Г) Будь-який акт добровільної участі у використанні будь-якого судна або літального апарата, здійснений зі знанням обставин, в силу яких судно або літальний апарат є піратським судном або літальним апаратом

3. Пасажирський літак авіакомпанії «SkyGlobal», зареєстрований у державі А, здійснював транзитний політ через міжнародний повітряний простір, який пролягав над територією держави Б. Внаслідок технічної несправності літак здійснив аварійну посадку на сільськогосподарське поле, розташоване поблизу міста держави Б. Унаслідок приземлення було знищено посіви на площі 10 гектарів та пошкоджено будівлю сільськогосподарського складу. Власники постраждалого майна подали позов до суду держави Б з вимогою компенсації. Яка міжнародна конвенція застосовується в цій ситуації?

- А) Римська конвенція 1952 року
- Б) Монреальська конвенція 1999 року
- В) Гаазька конвенція 1970 року
- Г) Чиказька конвенція 1944 року

4. Яке з наведених тверджень відповідає особливостям правового режиму річки Дунай, яка протікає через територію України?

- А) Україна має повний контроль і може забороняти судноплавство будь-яких іноземних суден
- Б) Судноплавство регулюється міжнародною комісією – Комісією Дунайських країн
- В) Судна інших держав мають обмежене право проходу тільки за двосторонніми угодами
- Г) Військові кораблі інших держав можуть вільно проходити без погоджень

5. Які фактори ускладнюють розмежування акваторії у Чорному морі між Україною та РФ?

- А) Відсутність чітких міжнародних договорів
- Б) Відмова РФ визнавати юрисдикцію Постійного арбітражного суду в Гаазі (UNCLOS) у справі щодо порушення РФ прав України у Чорному морі
- В) Невиконання РФ підписаної з Україною двосторонньої угоди про делімітацію морських кордонів
- Г) РФ вважає Крим своєю територією і включає його узбережжя до своєї вихідної лінії розмежування морських просторів
- Ґ) Україна та РФ мають різні географічні точки відліку для визначення територіальних вод та виключної економічної зони (ВЕЗ)
- Д) У спірних районах Чорного моря, зокрема біля Кримського шельфу, розташовані значні запаси нафти, газу та інших ресурсів

6. Патрульне судно військово-морських сил однієї держави перебуває в міжнародних водах (у відкритому морі) та отримує повідомлення про напад піратів на торгове судно іншої держави. Пірати перебувають на борту торгового судна. До яких дій має право вдатись патрульне судно відповідно до положень Конвенції ООН з морського права 1982 року?

- А) Зобов'язане сповістити державу прапора торгового судна і чекати її інструкцій
- Б) Має подати сигнал SOS іншим суднам, але в ситуацію не втручатись через ризик стати заручниками
- В) Не має права втручатися, оскільки напад не відбувся у її територіальних водах
- Г) Має право заарештувати піратів та провести розслідування, оскільки піратство – це злочин міжнародного характеру

7. Держава Х має узбережжя вздовж відкритого моря довжиною 400 км. Вона оголосила про встановлення виключної економічної зони (ВЕЗ) на 200 морських миль від берегової лінії. У межах цієї зони вона заборонила іноземним державам проводити будь-які наукові дослідження та затримала судно Держави У, яке здійснювало океанографічну експедицію без дозволу. Держава У подала протест, заявивши, що мала право на вільне плавання та наукову діяльність. Яке твердження, на вашу думку, відповідає положенням Конвенції ООН з морського права 1982 р. щодо цієї ситуації?

- А) Держава Х діяла відповідно до Конвенції, оскільки в межах своєї ВЕЗ має юрисдикцію щодо видачі дозволу на проведення морських наукових досліджень
- Б) Держава У мала право проводити дослідження без згоди держави Х, якщо

не виходила за межі 12 морських миль територіального моря.

В) Держава Y мала повне право здійснювати наукові дослідження у виключній економічній зоні держави X без її згоди

Г) Держава X порушила міжнародне право, затримавши судно, оскільки свобода наукових досліджень є загальною нормою в міжнародному морському праві

8. Британський есмінець HMS Dragon після завершення навчань НАТО поблизу Шотландії спостерігав за російським розвідувальним судном “Юрій Іванов”, що перебувало в міжнародних водах неподалік Зовнішніх Гебридських островів. Із борта есмінця був випущений вертоліт Merlin для здійснення повітряного нагляду. РФ протесту не висловила, але в експертному середовищі постало питання про правомірність таких дій відповідно до міжнародного морського права. Яке з наведених положень відповідає положенням Конвенції ООН з морського права 1982 р. щодо дій Великої Британії у відкритому морі?

А) Дії Великої Британії були правомірними, оскільки міжнародне право дозволяє спостереження в міжнародних водах за умови, якщо не порушується свобода навігації та імунітет судна іншої держави

Б) Дії Великої Британії порушили імунітет військових суден, гарантований Конвенцією, а тому суперечать міжнародному морському праву

В) Дії Великої Британії були неправомірними, оскільки іноземні військові кораблі не мають права здійснювати моніторинг суден інших держав без їх згоди

Г) Вертоліт міг бути використаний лише за згодою РФ, бо інакше це є порушенням права мирного прольоту в повітряному просторі над відкритим морем

9. У 2023 році іноземне судно під прапором Індії зайшло в територіальні води поблизу окупованого Криму без дозволу української сторони. Капітан судна стверджує, що діє на підставі дозволу, виданого владою Криму. Яке з тверджень відповідає міжнародному морському праву та позиції України?

А) Міжнародне право не регулює питання проходження суден у територіальних водах в умовах окупації

Б) Судно порушило міжнародне право, адже суверенітет України над територіальними водами Криму є міжнародно визнаним

В) Україна не має юрисдикції над водами поблизу Криму, оскільки територія фактично контролюється іншою державою

Г) Судно діє правомірно, оскільки морське право дозволяє вільне проходження поблизу узбережжя

10. Україна планує запуснути супутник спостереження в рамках співпраці з ЄС. Однак РФ подає заперечення до Комітету ООН з використання космічного простору в мирних цілях (КОПУОС), заявляючи, що супутник може порушувати її національну безпеку, адже охоплює зону, яку вона вважає “своєю територією”. Який принцип міжнародного космічного права застосовується в цій ситуації?

А) Свобода дослідження і використання космосу в мирних цілях

Б) Принцип географічної нейтральності космічних зон

В) Суверенітет держав над повітряним простором поширюється на космос

Г) Заборона використання космосу для військових цілей

11. Які міжнародні механізми розв'язання спорів передбачає Конвенція ООН з морського права 1982 р.?

- А) Міжнародний трибунал з морського права
- Б) Міжнародний кримінальний суд
- В) Міжнародний суд ООН
- Г) Арбітражне провадження
- Ґ) Рада Безпеки ООН

12. Визначте правові проблеми, які виникли після анексії Криму у сфері морського права?

- А) Втрата Україною контролю над частиною територіального моря
- Б) Порухення Росією правил користування ВЕЗ України
- В) Міжнародне визнання права РФ на всі морські простори навколо Криму
- Г) Обмеження рибальства для українських суден

13. Механізмами співпраці в авіаційній сфері, які Україна реалізує в рамках міжнародних організацій є:

- А) Членство в ІКАО
- Б) Виконання стандартів Європейського агентства авіаційної безпеки (EASA)
- В) Участь у роботі Міжнародного союзу електрозв'язку
- Г) Співпраця з Євроконтролем

14. Які обов'язки має держава згідно Конвенції про відповідальність за шкоду, завдану космічними об'єктами 1972 р.?

- А) Повна відповідальність за шкоду на поверхні Землі
- Б) Відповідальність за шкоду, завдану в космічному просторі з вини держави
- В) Автоматичне звільнення від відповідальності у випадку форс-мажору
- Г) Обов'язок розслідувати інцидент та повідомити інші держави

15. Вкажіть проблеми, які виникають при використанні безпілотних літальних апаратів (БПЛА) у міжнародному повітряному просторі?

- А) Відсутність уніфікованих міжнародних правил
- Б) Загрози безпеці цивільної авіації
- В) Автоматичний дозвіл на польоти в будь-якій точці
- Г) Питання відповідальності у разі інцидентів

Індивідуальні проекти

1. Підготувати та опублікувати тези на наукову конференцію: «Міжнародно-правовий статус Керченської протоки: проблеми та виклики».

2. Підготувати аналітичну довідку на тему: «Участь України в міжнародних організаціях, що регулюють авіацію та космос» (ICAO, UNOOSA).

Самостійна робота

1. Підготувати коротке резюме про участь України в Дунайській комісії.

2. Ознайомитися з документи ІКАО щодо безпеки польотів у зонах конфліктів (включно з кейсом МН17).

Проблемні питання для самостійного опрацювання

1. Наскільки сучасне міжнародне морське право відповідає викликам військової агресії в морі?
2. У чому полягає складність у визначенні юридичної межі між повітряним і космічним простором?
3. Які правові засоби може застосувати держава у випадку незаконного використання її космічного об'єкта?
4. Які існують юридичні прогалини існують щодо врегулювання космічних спорів?
5. Ефективність міжнародних механізмів врегулювання морських спорів в умовах сучасних гібридних конфліктів.
6. Право держави обмежити або заборонити прохід через міжнародну протоку з огляду на безпекові інтереси.
7. Проблеми правового регулювання у сфері комерційної космічної діяльності (запуски приватних супутників, космічний туризм).
8. Чи слід вважати порушенням міжнародного космічного права кібератаки одних держав на супутники інших?
9. Якою є і чи настає відповідальність держави, якщо її морський чи повітряний простір використовуються для актів агресії проти іншої держави?
10. Обмеження судноплавства на міжнародній річці з міркувань екологічної безпеки: правовий вимір.

Рекомендована література

1. Бабін Б. В., Плешко Е. А. Правовий режим морських просторів, що входять до тимчасово окупованої території України. *Науковий Вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО*. 2016. Випуск 37. Том 3. С. 120-123.
2. Батарчук І. І. Актуальні проблеми правового регулювання повітряного простору (кордону) в міжнародному праві. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. Т. 29 / голов. ред. Ю. В. Цуркан-Сайфуліна ; МОН України, НУ «ОЮА». Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. С. 19-24. DOI <https://doi.org/10.32837/npuola.v28i29.711>
3. Волкова Ю. А. Міжнародно-правовий механізм захисту морського простору під час збройних конфліктів. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 3. С. 622-625.
4. Короткий Т., Хендель Н. Міжнародно-правовий аналіз ситуації в Азовському морі та Керченській протоці. *Український час опис міжнародного права*. 2018. № 2. С.42-55. URL: <https://fsfr.org/wp-content/uploads/2019/01/>
5. Кравченко Н. Б. Міжнародно-правові статус і режим виключної економічної зони і відкритого моря: порівняльна характеристика. *ScienceRise. Juridical Science*. 2020. № 3. С. 44-51. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/srjusc_2020_3_10
6. Кузнецов С.О. Морське право : підручн. / С.О. Кузнецов, Т.В. Аверочкіна. Одеса : Фенікс, 2011. 382 с.
7. Осьмірко І. Р., Роянова І. В. Міжнародно-правове регулювання діяльності держав в космічному просторі. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 12. С. 509-514. URL: http://lsej.org.ua/12_2022/121.pdf
8. Павко Я. Особливості правового статусу та правового режиму Арктики:

термінологічні аспекти. *Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини*. 2016. Випуск 39. С. 135-147. URL: <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/intrel/article/viewFile/6372/6376>

9. Пальченко А. А. Євроінтеграція України та морське право країн Європейського Союзу. *Актуальні проблеми історико-правової науки*. 2022. 4. Ч. 3. С.191-196. URL: http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2022/4/part_3/32.pdf

10. Рибачок В. А. Термін «космічний об'єкт» та його правовий статус. *Advanced Space Law*. 2018. Volume 2. С.44-49. URL: https://asljournal.org/journals/2018-2/ASL_vol_2_Rybachok.pdf

11. Стельмах О. С. Міжнародно-правовий режим космічної безпеки: до теорії питання. *Держава і право*. 2012. Вип. 56. С. 522-531. URL: <https://nasplib.isofts.kiev.ua/handle/123456789/64472>

12. Стець О. М. Правовий режим морського кордону України. *Lex portus*. 2018. № 3 (11). С. 182-206. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/76eab5f7-6ab3-4db2-a1f1-6a76e3ede4a1/content>

13. Тихомирова Г. Є. Міжнародно-правовий режим безпеки дослідження та використання космічного простору в мирних цілях. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія : Право*. 2017. Вип. 14. С. 43-49. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vmdu_pr_2017_14_7.

Тема 10

Актуальні проблеми міжнародного екологічного права. Міжнародні зобов'язання України в сфері охорони навколишнього середовища

Ключові поняття та терміни: міжнародне екологічне право, принцип «забруднювач платить», сталий розвиток, екологічні біженці, Паризька кліматична угода, Кіотський протокол, Рамкова конвенція ООН про зміну клімату (UNFCCC), Орхуська конвенція, Конвенція Еспо, Цілі сталого розвитку (SDGs).

Зміст семінарського заняття

1. Роль міжнародного права у протидії природним катаклізмам.
2. Актуальні питання правового регулювання становища «екологічних» біженців на міжнародному та національному рівнях.
3. Концепція сталого розвитку як глобальна перспектива для людства у контексті міжнародного права.
4. Міжнародно-правові акти у сфері охорони довкілля за участі України.
5. Участь України у міжнародному співробітництві в галузі охорони довкілля.

Методика проведення: семінар у форматі “Світове кафе” (спільна дискусія та обговорення проблем або ідей у невеликих групах людей).

Критерії оцінювання

Виступ/обговорення/дискусія під час семінару – до 2 б.
Завдання 1 – до 2 б.

Завдання 2 – до 1 б.

Завдання 3 – до 2 б.

Завдання 4 – до 2 б.

Завдання 5 – до 1 б.

Вирішення тестових завдань – до 3 б.

Підготовка індивідуального дослідження (проекту) з подальшою його презентацією перед аудиторією – до 10 б.

Самостійна робота – до 1 б.

Практичні завдання

Завдання 1. Проаналізувати 2-3 справи із судової практики ЄСПЛ в сфері охорони довкілля.

Завдання 2. З'ясувати сутність терміну “екологізація міжнародного права”. Навести конкретні приклади.

Завдання 3. Підготуйте інформаційний буклет з правовим змістом на одну із запропонованих тем:

- 1) Принципи Ріо про екологічну безпеку.
- 2) Злочин екоциду: проблеми міжнародно-правової регламентації.
- 3) Участь України у міжнародному співробітництві в галузі охорони довкілля.

Приклади буклетів за посиланням:

<https://legalaid.gov.ua/publikatsiyi/informacijnyj-buklet-shho-treba-znaty-ta-yak-diyaty-yakshho-vy-postrazhdaly-abo-staly-svidkom-voyennogo-zlochynu/>

Завдання 4. Коротко проаналізувати наступні міжнародно-правові акти:

- 1) Конвенція про оцінку впливу на довкілля у транскордонному контексті 1991 р.
- 2) Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля (Орхуська конвенція) 1998 р.
- 3) Статті про відповідальність держав за міжнародно-протиправні діяння 2001 р.
- 4) Статті про відповідальність міжнародних організацій 2011 р.
- 5) Стокгольмська декларація (щодо питань навколишнього середовища) 1972 р.
- 6) Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини 1972 р.
- 7) Конвенція про заборону військового чи будь-якого іншого ворожого використання засобів впливу на природне середовище 1976 р.
- 8) Конвенція ООН з морського права 1982 р.
- 9) Монреальський протокол про речовини, що руйнують озоновий шар 1987 р.
- 10) Рамкова конвенція ООН про зміну клімату 1992 р.
- 11) Декларація Ріо-де-Жанейро з навколишнього середовища і розвитку 1992 р.
- 12) Кіотський протокол до Рамкової конвенції ООН про зміну клімату 1997 р.

Завдання 5. Написати анотацію до однієї із запропонованих статей. Обсяг 1 сторінка.

Анотація:

[https://pravoua.com.ua/files/file/zrazok_anotac_do_naukovo_statt\(1\).pdf](https://pravoua.com.ua/files/file/zrazok_anotac_do_naukovo_statt(1).pdf)

Посилання на наукові статті:

- 1) <https://periodicals.karazin.ua/law/article/view/21994/21358>
- 2) <http://inlawalmanac.mgu.od.ua/v13/8.pdf>
- 3) https://www.juris.vernadskyjournals.in.ua/eng/journals/2017/2_2017/16.pdf
- 4) http://lsej.org.ua/5_2022/156.pdf
- 5) http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2023/3_2023/45.pdf
- 6) <https://legalposition.umsf.in.ua/archive/2023/1/19.pdf>

Тестові завдання

1. Одним із принципів сучасного міжнародного екологічного права є принцип «забруднювач платить». Виберіть серед запропонованих міжнародних договорів той, згідно з яким національні органи влади повинні брати до уваги цей принцип як один із підходів в контексті сприяння інтерналізації екологічних витрат і використанню економічних засобів.

- А) Стокгольмська декларація (щодо питань навколишнього середовища) 1972р.
- Б) Конвенція про оцінку впливу на довкілля у транскордонному контексті 1991р.
- В) Рамкова конвенція ООН про зміну клімату 1992 р.
- Г) Декларація Ріо-де-Жанейро з навколишнього середовища і розвитку 1992р.

2. В якому із названих рішень ЄСПЛ констатував порушення статті 8 ЄКПЛ у зв'язку із залишенням заявників без інформації про загрози екологічного характеру, що давала б їм змогу оцінити ступінь небезпеки для них та їхніх близьких у зв'язку із проживанням в безпосередній близькості від хімічного підприємства?

- А) У справі *Dubetska and others vs Ukraine* (рішення ЄСПЛ від 10 лютого 2011 року)
- Б) У справі *Guerra and Others vs Italy* (рішення ЄСПЛ від 6 жовтня 2006 року)
- В) У справі *Di Sarno and others vs Italy* (рішення ЄСПЛ від 10 січня 2012 року)
- Г) У справі *Kyrtatos vs Greece* (рішення ЄСПЛ від 22 травня 2003 року)

3. Із запропонованого переліку виберіть сфери, що зазнають негативного впливу від несприятливих наслідків зміни клімату згідно положень Рамкової конвенції ООН про зміну клімату 1992 р.

- А) Склад, відновна здатність або продуктивність природних і регулюючих екосистем
- Б) Біологічне та ландшафтне різноманіття
- В) Водокористування
- Г) Функціонування соціально-економічних систем
- І) Лісове господарство
- Д) Надрокористування
- Е) Здоров'я і добробут людини

4. На Саміті ООН зі сталого розвитку у вересні 2015 року було прийнято Резолюцію Генасамблеї ООН «Перетворення нашого світу: Порядок денний розвитку у галузі сталого розвитку на період до 2030 року». Вона визначає 17 цілей у сфері сталого розвитку. Які з перелічених нижче цілей закріплено у зазначеному документі?

- А) Забезпечення наявності та раціонального використання водних ресурсів і санітарії для всіх
- Б) Забезпечення переходу до ресурсозберігаючих технологій, повноцінне впровадження оцінки впливу на довкілля, обов'язковості рекультивації земель
- В) Забезпечення загального доступу до недорогих, надійних, стійких і сучасних джерел енергії для всіх
- Г) Запобігання виникненню надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру
- Ґ) Забезпечення відкритості, безпеки, життєстійкості та екологічної стійкості міст і населених пунктів
- Д) Вжиття термінових заходів щодо боротьби зі зміною клімату та її наслідками
- Е) Забезпечення стану кліматичної системи, який унеможливить підвищення ризиків для здоров'я та благополуччя людей і навколишнього природного середовища
- Є) Збереження та раціональне використання океанів, морів і морських ресурсів в інтересах сталого розвитку
- Ж) Захист і відновлення екосистем суші та сприяння їхньому раціональному використанню, раціональне лісокористування, боротьба з опустелюванням, припинення та повернення назад процесу деградації земель і припинення процесу втрати біорізноманіття

5. Ознайомтеся з положеннями Орхуської конвенції 1998 р. Які із вказаних нижче екологічних прав мають бути забезпечені державами-учасниками цієї конвенції?

- А) Право на свободу, рівність і сприятливі умови життя в навколишньому середовищі
- Б) Право на екологічну інформацію
- В) Право на участь громадськості в прийнятті екологічно значимих рішень
- Г) Право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди
- Ґ) Право на доступ до правосуддя з питань, що стосуються навколишнього середовища

6. Пункт iv ст. 8 Статуту Міжнародного Кримінального Суду вказує: «Умисне вчинення нападу з усвідомленням того, що такий напад призведе до випадкової загибелі чи поранення цивільних осіб або заподіє шкоди цивільним об'єктам чи масштабної, довготривалої та серйозної шкоди навколишньому природному середовищу, яка буде явно надмірною в порівнянні з конкретно та безпосередньо очікуваною загальною військовою перевагою». Визначте вид міжнародного злочину.

- А) Злочин проти людяності
- Б) Воєнний злочин
- В) Злочин геноциду
- Г) Злочин агресії

7. На сучасному етапі розвитку людства зміна клімату Землі та її несприятливі наслідки є предметом спільного занепокоєння міжнародного співтовариства. Із запропонованого переліку виберіть положення, які стосуються шляхів зміцнення глобального реагування на загрозу зміни клімату в контексті сталого розвитку.

А) Введення в навколишнє середовище токсичних речовин або інших речовин і викид тепла в таких кількостях або концентраціях, які перевищують здатність довкілля знешкоджувати їх, мають бути припинені, для того, щоб це не завдавало серйозної або непоправної шкоди екосистемам

Б) Стимування зростання глобальної середньої температури значно нижче 2° С понад доіндустріальні рівні і докладання зусиль з метою обмеження зростання температури до 1,5° С понад доіндустріальні рівні, визнаючи, що це суттєво знизить ризики та наслідки зміни клімату

В) Ухвалення державами ефективних законодавчих актів в галузі довкілля. Екологічні стандарти, цілі регламентації та пріоритети повинні відображати екологічні умови та умови розвитку, в яких вони застосовуються

Г) Підвищення здатності адаптуватися до несприятливих наслідків зміни клімату, а також сприяння опірності до зміни клімату та низьковуглецевому розвитку таким чином, щоб не ставити під загрозу виробництво продовольства

Ґ) Забезпечення узгодженості фінансових потоків із напрямом низьковуглецевого та опірного до зміни клімату розвитку

8. Які зі вказаних органів державної влади України забезпечують здійснення державної кліматичної політики?

А) Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів, Міністерство економіки України, Міністерство енергетики України, Державна служба України з надзвичайних ситуацій

Б) Кабінет Міністрів України, Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів, Міністерство юстиції України, Міністерство закордонних справ України, Міністерство енергетики України

В) Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Міністерство енергетики України, Міністерство аграрної політики та продовольства України, Державна служба України з надзвичайних ситуацій

Г) Верховна Рада України, Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів, Міністерство внутрішніх справ України, Міністерство юстиції України, Державна служба України з надзвичайних ситуацій

9. Діяльність яких міжнародних неурядових організацій спрямована на охорону навколишнього природного середовища та раціонального використання природних ресурсів? Оберіть вірні варіанти.

А) Продовольча і сільськогосподарська організація ООН (ФАО)

Б) Міжнародний союз охорони природи (МСОП)

В) Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ)

Г) Всесвітній фонд природи (ВФП)

Ґ) Всесвітня метеорологічна організація (ВМО)

Д) Міжнародне агентство з атомної енергії (МАГАТЕ)

Е) Грінпіс

Є) Міжнародний суд екологічного арбітражу і примирення

Ж) Міжнародна морська організація (ММО)

10. В одній із провінцій цієї країни зосереджено промислові підприємства, які здійснюють викиди небезпечних забруднюючих речовин. Вітровими потоками ці шкідливі речовини переносяться до суміжних територій іншої країни. Яка проблема характеризує цю ситуацію?

- А) Антропогенні викиди парникових газів
- Б) Транскордонне забруднення атмосферного повітря
- В) Ненадання інформації про стан навколишнього середовища
- Г) Зміни клімату

11. У якій зі вказаних справ Міжнародний Суд ООН застосував принцип «належної обачності», згідно з яким держава для запобігання шкоди навколишньому середовищу має запроваджувати достатні процедури, і ці процедури повинні і бути реалізовані державою, тобто вона має вживати звичайних стандартів догляду?

- А) У справі «Проект Габчиково-Надьямарош (Угорщина/Словаччина)»
- Б) У справі «Заводи целюлози на річці Уругвай (Аргентина/Уругвай)»
- В) У справі «Про використання гербіцидів (Еквадор/Колумбія)»
- Г) У справі стосовно відшкодування за шкоду навколишньому середовищу, заподіяну окремими видами прикордонної діяльності (об'єднані справи «Коста-Ріка проти Нікарагуа» та «Нікарагуа проти Коста-Ріка»)

12. У країні Х сталася аварія на хімічному підприємстві, внаслідок якої в одну з водойм потрапила велика кількість отруйних речовин. Місцеві органи влади вирішили не розголошувати інформацію про цю подію громадськості. Яку з міжнародних конвенцій порушено в даній ситуації?

- А) Орхуської конвенції 1998 р.
- Б) Конвенції ООН з морського права 1982 р.
- В) Конвенції про оцінку впливу на довкілля у транскордонному контексті 1991 р.
- Г) Рамкової конвенції ООН про зміну клімату 1992 р.

13. У рамках Угоди про асоціацію з ЄС Україна зобов'язалася впровадити до свого законодавства стандарти ЄС із захисту довкілля. Шоста глава Угоди про асоціацію України та ЄС – «Навколишнє природне середовище» – містить ключові положення у напрямі екологічної інтеграції. За Додатком XXX, Україна має імплементувати 26 директив і 3 регламенти ЄС. Виберіть серед запропонованих директив ту, яка запроваджуватиме інтегровані екологічні дозволи для підприємств зі значним впливом на довкілля та вимагатиме використання технологій, що зменшують викиди в повітря, воду та ґрунт.

- А) Директива 2008/98/ЄС про відходи
- Б) Директива 2010/75/ЄС про промислові викиди
- В) Директива Ради 96/82/ЄС
- Г) Директива 2001/42/ЄС

14. Особа хоче подати скаргу до ЄСПЛ, оскільки вважає, що діями держави порушено її екологічні права. При цьому ЄКПЛ не гарантує права

на охорону природного екологічного середовища як такого. Чи буде розглядати ЄСПЛ подібну скаргу?

А) Так, якщо особа обґрунтує порушення в контексті інших прав, наприклад, права на повагу до приватного і сімейного життя (ст. 8)

Б) Ні, оскільки суд не може застосовувати до подібних справ інші положення ЄКПЛ

15. У зв'язку з повномасштабним вторгненням РФ в Україну навколишньому природному середовищу нашої країни заподіюється величезна шкода. Чи закріплено в Римському Статуті Міжнародного Кримінального Суду злочин екоциду серед інших видів найбільш тяжких злочинів, які викликають занепокоєння всього міжнародного співтовариства?

А) Так, злочин екоциду та його характерні ознаки закріплено окремою статтею в Римському Статуті Міжнародного Кримінального Суду.

Б) Ні, термін «екоцид» досі офіційно не закріплений, а таке діяння не визнане окремим міжнародним злочином, який підпадав би під юрисдикцію Міжнародного кримінального суду.

Індивідуальні проекти

1. Скласти хронологію природних катастроф в Україні за роки незалежності та відстежити правову реакцію міжнародної спільноти на них.

2. Підготувати аналітичну довідку на тему: «Паризька угода і зобов'язання України: оцінка прогресу» (URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_161#Text)

Самостійна робота

1. Підготувати правове підґрунтя для встановлення статусу екологічного біженця в Україні.

2. Встановити, які цілі сталого розвитку мають прямий екологічний зміст.

Проблемні питання для самостійного опрацювання

1. Міжнародні екологічні угоди: обов'язкова юридична сила чи політична декларативність?

2. Чому в міжнародному кримінальному праві дотепер відсутнє закріплення екоциду як 5 виду міжнародного злочину?

3. Як зміни клімату впливають на реалізацію прав людини?

4. Які міжнародно-правові механізми можуть бути застосовані до держав, які систематично порушують свої екологічні зобов'язання?

5. Чи є зміни клімату підставою для запровадження нових форм «екологічного санкціонування» на міжнародному рівні?

6. У чому полягає проблема впровадження принципу «забруднювач платить» у транскордонному контексті?

7. Поясніть зміст терміну «зелений протекціонізм».

8. Чому міжнародне екологічне право часто залишається декларативним?

9. Чи повинні міжнародні природоохоронні угоди враховувати військові дії

як фактор загрози довкіллю (екотероризм, техногенні катастрофи)?

10. Яку роль мають відігравати громадські організації у контролі за виконанням міжнародних екологічних зобов'язань державою?

Рекомендована література

1. Ахмад Зубайр. Міжнародно-правовий захист від природних та техногенних катастроф : дис...доктора філос. / Ахмад, Зубайр ; Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2023. 220 с. URL: <https://hdl.handle.net/11300/27046>

2. Білокінь Я., Лубко І. Проблеми ефективності міжнародних та національних правових механізмів відповідальності за шкоду, нанесену довкіллю під час збройних конфліктів. *Екологічне право*. 2024. Вип. 3-4. С. 48-56.

3. Виконання Україною міжнародних зобов'язань з охорони довкілля крізь призму Угоди про асоціацію з Європейським Союзом : матер. міжнар. наук.-практич. конф. (м. Київ, 22 квітня 2019 року. Київ : ВГО «Українська асоціація міжнародного права», 2019. 204 с. URL: <https://www.uail.com.ua/wp-content/uploads/2019/04/Vy-konannya-Ukrayinoyu-zobov-yazan-z-ohorony-dovkilliya-kriz-pry-zmu-Ugody-pro-asotsiatsiyu-z-YEvropejs-ky-m-Soyuzom.pdf>

4. Владимірова О. Г. Міжнародна екологічна діяльність: конспект лекцій. Одеський державний екологічний університет, 2023. 103 с. URL: <http://eprints.library.odeku.edu.ua/id/eprint/11855/1/>

5. Європейське право навколишнього середовища. Навчальний посібник. Львів, 2004. 256 с. URL: <https://epl.org.ua/wp-content/uploads/2015/05/EUROPEAN UNION ENVIRONMENTAL LAW 02.pdf>

6. Марич Х., Кіра С. Міжнародні екологічні договори: забезпечення дієвості та ефективності (на прикладі Орхуської конвенції). URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2021/dec/25923/16.pdf>

7. Міжнародний захист права людини на здоров'я та безпечне довкілля : моногр. / авт. кол.; за заг. ред. М.О. Медведєвої. Київ : Видавничий дім «Вініченко», 2023. 260 с. URL: <https://epl.org.ua/wp-content/uploads/2023/08/monografiya1608.pdf>

8. На межі виживання: знищення довкілля під час збройного конфлікту на сході України / А. Б. Блага, І. В. Загороднюк, Т. Р. Короткий, О. А. Мартиненко, М. О. Медведєва, В. В. Пархоменко; за заг. Ред. А. П. Буценка / Українська Гельсінська спілка з прав людини. Київ: КИТ, 2017. 88 с.

9. Нігрєєва О. О. Міжнародні злочини та зобов'язання erga omnes у контексті міжнародно-правової охорони довкілля. *Правова держава*. 2021. № 44. С. 139-147. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Prav_2021_44_19

10. Полєхіна М. А., Одноколова О. В. Міжнародні та європейські стандарти правової охорони довкілля, стан і проблеми їх імплементації до національного законодавства. *Молодий вчений. Юридичні науки*. 2019. № 11 (75). С.378-380.

11. Понад 230 екологічних злочинів скоїли окупанти в Україні – про збитки розповіли у Міндовкілля. URL: <https://kanaldom.tv/uk/ponad-230-ekologichnyh-zlochyniv-skoyily-okupanty-v-ukrayini-pro-zbytky-rozpovily-u-mindovkilliya/>

12. Садова Т. Захист довкілля під час збройних конфліктів у перспективі ухвалення П'ятої Женевської конвенції. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2022. Том 1. №73. С. 186-190. URL: <https://dspace.onu.edu.ua/handle/123456789/34371>

13. Стратегія сталого розвитку: Європейські горизонти : Підручник / І.Л.

Якименко, Л. П. Петрашко, Т.М. Димань, О.М. Салавор, Є.Б. Шаповалов, М.А. Галабурда, О.В. Ничик, О.В. Мартинюк. К.: НУХТ, 2022. 337 с. URL: https://rep.btsau.edu.ua/bitstream/BNAU/7990/1/strategiia_staloho.pdf

14. Стратегія сталого розвитку: Підручник / [В.М.Боголюбов, М.О. Клименко, Мельник Л.Г., О.О. Ракоїд]. За редакцією професора В.М.Боголюбова і. К.: ВЦ НУБІПУ, 2018. 446 с. URL: https://fpk.in.ua/images/biblioteka/4bac_finan/Bogolubov_Strategij-stalogo-rozvitku.pdf

15. Тимчик Г. С. Правові проблеми визначення правового статусу екологічних біженців. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/32619999.pdf>

16. Цибуляк А. Сталий розвиток у міжнародному праві: еволюція основних еколого-економічних інструментів. *Економічний простір*. 2025. №199. URL: <http://economicspace.pgasa.dp.ua/article/view/326889>

17. Shireen Daft. Environmental Destruction is a War Crime, but It's Almost Impossible to Fall Foul of the Laws. *The Conversation*. 2019. URL: <https://theconversation.com/environmental-destruction-is-a-war-crime-but-its-almost-impossible-to-fall-foul-of-the-laws-121180>

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ IV

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВА МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ. МІЖНАРОДНО-ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ: ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ

Тема 11
Мирні засоби вирішення міжнародних спорів:
міжнародно-правовий аналіз. Практика розгляду спорів за участю
України у міжнародних судових установах

Ключові поняття та терміни: міжнародний спір, добрі послуги, медіація, примирення (консиліація), арбітраж, судовий розгляд, трибунали *ad hoc*, Міжнародний Суд ООН, рішення *provisional measures*.

Зміст семінарського заняття

1. Засоби мирного вирішення міжнародних спорів.
2. Правове забезпечення мирного врегулювання міжнародних спорів.
3. Дипломатичні та судові засоби вирішення міжнародних спорів.
4. Врегулювання міжнародних спорів за участю ООН.
5. Успіхи та прорахунки в діяльності міжнародних кримінальних трибуналів *ad hoc*.

Методика проведення: семінар-практикум (поєднання теоретичної підготовки і практичної діяльності).

Критерії оцінювання

- Виступ/обговорення/дискусія під час семінару – до 2 б.
- Завдання 1 – до 2 б.
- Завдання 2 – до 2 б.
- Завдання 3 – до 2 б.
- Завдання 4 – до 2 б.
- Завдання 5 – до 1 б.
- Вирішення тестових завдань – до 3 б.
- Підготовка індивідуального дослідження (проєкту) з подальшою його презентацією перед аудиторією – до 10 б.
- Самостійна робота – до 1 б.

Практичні завдання

Завдання 1. Підготувати короткий відеогляд/слайд-шоу/презентацію про діяльність одного з міжнародних трибуналів *ad hoc*.

Завдання 2. Здійснити аналіз наступних судових рішень:

- 1) Справа «Україна проти Росії (щодо Криму)» (ЄСПЛ).
- 2) Справа «Україна проти Російської Федерації» (Міжнародний Суд ООН).
- 3) Справа про затримання трьох кораблів ВМС України (Україна проти Російської Федерації), запобіжний захід (МТМП).

Завдання 3. Охарактеризувати практику врегулювання спорів в Європейському Союзі (Суд ЄС) та Раді Європи (ЄСПЛ). Скласти порівняльну таблицю.

Завдання 4. Робота в малих групах. Змодельовати процедуру вирішення певного спору між двома державами, обравши один зі способів (переговори,

арбітраж, медіація, посередництво тощо). Вказати: предмет спору; якщо необхідно – третю сторону; формат рішення.

Завдання 5. Встановити відмінність між поняттями “міжнародний спір”, “міжнародна ситуація”, “міжнародний конфлікт”.

Тестові завдання

1. Яку назву має принцип міжнародного права, який вказує на обов’язок держав вирішувати міжнародні суперечки виключно мирними засобами, уникаючи загрози силою або її застосування, щоб не поставити під загрозу міжнародний мир, безпеку та справедливість?

- А) Принцип самовизначення народів
- Б) Принцип територіальної цілісності
- В) Принцип невтручання
- Г) Принцип мирного вирішення спорів

2. Вкажіть засоби мирного вирішення спорів, передбачені у Статуті ООН.

- А) Посередництво
- Б) Арбітраж
- В) Контрзаходи
- Г) Переговори
- Ґ) Санкції
- Д) Примус до миру

3. Які джерела міжнародного права повинен застосовувати Міжнародний суд ООН при вирішенні переданих на його розгляд спорів?

- А) національне законодавство держав, що сперечаються
- Б) міжнародний звичай як доказ загальної практики, визнаної як правової норми
- В) міжнародні конвенції як загальні, так і спеціальні, що встановлюють правила, безумовно визнані державами, що сперечаються
- Г) загальні засади права, визнані цивілізованими націями
- Ґ) рішення міжнародних організацій
- Д) судові рішення та доктрини найбільш кваліфікованих фахівців з публічного права різних націй як допоміжний засіб для визначення правових норм

4. Які шляхи встановлення компетенції Міжнародного Суду ООН передбачені Статутом Міжнародного Суду?

- А) через резолюцію Генеральної Асамблеї ООН без згоди держав-учасниць
- Б) через визнання учасниками Статуту обов’язкової юрисдикції
- В) через згоду держав на його юрисдикцію щодо конкретних спорів на основі ad hoc
- Г) через одностороннє звернення будь-якої держави до Суду без узгодження з опонентом

5. Який зі способів передбачає залучення третьої сторони для вироблення компромісного рішення, але без права ухвалювати обов’язкові рішення?

- А) Посередництво (медіація)

- Б) Консиліація
- В) Судовий розгляд
- Г) Арбітраж

6. Який спосіб передбачає звернення сторін до третьої незалежної сторони для винесення обов'язкового рішення?

- А) Арбітраж
- Б) Посередництво
- В) Переговори
- Г) Консиліація

7. Що в практиці Міжнародного Суду ООН означає термін “*tacit consent*”?

- А) Процедура термінового розгляду справ
- Б) Обов'язкова юрисдикція за рішенням Ради Безпеки ООН
- В) Мовчазна згода держави на юрисдикцію Суду
- Г) Автоматичне право будь-якої держави подавати позови

8. Уряд держави Х звернувся до Міжнародного Суду ООН із позовом проти держави У, звинувативши її у порушенні морського кордону. Представники держави У заявили, що питання юрисдикції варто розглядати відповідно до Статуту ООН, тоді як держава Х наполягає на застосуванні Конвенції ООН з морського права 1982 р. Яким із міжнародних актів має керуватися Міжнародний Суд ООН при вирішенні справи?

- А) Застосовують норми Конвенції, оскільки колізію загальної та спеціальної норми вирішують на користь спеціальної норми
- Б) Застосовують норми Статуту, оскільки темпоральну колізію вирішують на користь укладеного раніше джерела
- В) Застосовують норми Конвенції, оскільки темпоральну колізію вирішують на користь укладеного пізніше джерела
- Г) Застосовують норми Статуту, оскільки він має вищу юридичну силу, ніж інші міжнародні договори

9. Вкажіть доктринальні підходи до інтерпретації принципу “добросовісності” (*bona fide*) у мирному врегулюванні міжнародному спорі.

- А) Суб'єктивний
- Б) Об'єктивний
- В) Економічний
- Г) Політичний

10. Які справи стосовно агресії РФ проти України знаходяться на розгляді Постійної палати третейського суду?

- А) Справа щодо затримання українських військово-морських суден та членів їхніх екіпажів
- Б) Справа про права прибережної держави у Чорному та Азовському морях і Керченській протоці
- В) Справа щодо незаконного автоматичного нав'язування російського громадянства

Г) Справа щодо заборони публічних зібрань, а також залякування та незаконне затримання організаторів демонстрацій

11. В якому документі медіація як спосіб мирного вирішення спорів між державами вперше була закріплена на міжнародному рівні?

- А) Манільська декларація про мирне вирішення міжнародних спорів 1982 р.
- Б) Декларація про надання незалежності колоніальним країнам і народам 1960 р.
- В) Декларація про принципи міжнародного права 1970 р.
- Г) Паризька декларація 1856 р.

12. Які з принципів міжнародного права було порушено РФ під час анексії АР Крим у 2014 році?

- А) Принцип рівноправності і самовизначення націй і народів
- Б) Принцип мирного співробітництва
- В) Принцип непорушності кордонів
- Г) Принцип невтручання у внутрішні справи держав
- Ґ) Принцип незастосування сили або погрози силою
- Д) Принцип територіальної цілісності держав

13. Яка справа України проти РФ розглядалася у Міжнародному Суді ООН у 2017-2024 роках?

- А) Спир щодо затримання українських військово-морських кораблів та членів їхніх екіпажів
- Б) Справа щодо застосування Міжнародної конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму та Міжнародної конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації
- В) Справа про “Норд”
- Г) Справа про Донбас

14. Який спосіб вирішення міжнародних спорів використовувався під час “Нормандського формату”?

- А) Медіація
- Б) Посередництво
- В) “Добрі послуги”
- Г) Примирення

15. Скільки статей Європейської конвенції з прав людини та протоколів до неї за рішенням ЄСПЛ від 25.06.2024 р. у міждержавній справі “Україна проти Росії (щодо Криму)” було порушено РФ?

- А) 7
- Б) 14
- В) 18
- Г) 3

Індивідуальні проекти

1. Здійснити порівняльний аналіз особливостей розв’язання спорів у міжнародних організаціях (ООН, НБСЄ, ОАЄ, ЛАД, ОАД).

2. Дослідити проблему невизнання юрисдикції міжнародних судів:

аналіз позиції Росії у справах за участю України.

Самостійна робота

1. Класифікувати міжнародні спори за різними критеріями.
2. Підготувати термінологічний словник до теми семінару:
 - 1) Міжнародний спір –
 - 2) Медіація –
 - 3) Добрі послуги –
 - 4) Примирення –
 - 5) Переговори –
 - 6) Обстеження –
 - 7) Посередництво –
 - 8) Арбітраж –
 - 9) Судовий розгляд міжнародних спорів –
 - 10) Консультації –
 - 11) Декларація про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин і співробітництва між державами відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй 1970 р. –
 - 12) Конвенція про мирне розв'язання міжнародних спорів 1907 р. –
 - 13) Конвенція з примирення і арбітражу в рамках НБСЄ 1992 р. –

Проблемні питання для самостійного опрацювання

1. Які способи мирного вирішення спорів мають обов'язкову юридичну силу для сторін?
2. Чому держави не завжди виконують рішення міжнародних судів?
3. Чи можуть мирні засоби врегулювання спору бути ефективними без політичної волі сторін?
4. У яких випадках медіація ефективніша за арбітраж?
5. Які особливості використання дипломатичних засобів у асиметричних збройних конфліктах?
6. Які перспективи застосування медіації як інструменту врегулювання міжнародного збройного конфлікту?
7. Як співвідносяться політичні механізми ООН та юридичні процедури ICJ у врегулюванні спорів?
8. Якою є правова природа “тимчасових заходів” (*provisional measures*)?
9. Міжнародний кримінальний суд та проблематика його юрисдикції.
10. Як забезпечити виконання рішень міжнародних судів щодо держав, які ігнорують міжнародне право?

Рекомендована література

1. Антонюк О.А. Міжнародна публічна медіація : у пошуках максимальної ефективності. *Часопис Київського університету права*. 2015. №2. С. 348-354.
2. Banchuk-Petrosova, O. Дипломатія у механізмі врегулювання міжнародних територіальних спорів. *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*. 2020. №5. С. 9–21. URL: <https://doi.org/10.31866/2616-745x.5.2020.203655>
3. Жаровська І. М. Міжнародні трибунали АД НОС: історико-правова

ретроспектива. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія : Юридичні науки. 2016. № 845. С. 385-389. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2016_845_61.

4. Іванов А. Г. Становлення і розвиток процедури обслідування як засобу мирного вирішення міжнародних суперечок. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 10. С. 585-588. URL: http://www.lsej.org.ua/10_2021/154.pdf

5. Івчук Ю. Ю., Івчук К.І., Примаць Ю.О. Медіація як спосіб вирішення міжнародних спорів. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2018. № 2 (36). С. 7-15.

6. Миколаєнко Я. Ю. Медіація як ефективний засіб вирішення міжнародних конфліктів. *Наше право*. №3. 2015. С.184-188.

7. Міжнародне правосуддя : навч.-метод. посіб. / О.К. Каненберг-Сандул, В.В. Форманюк, Н.В. Хендель ; за ред. проф. Х.Н. Бехруза ; Нац. ун-т «Одес. юрид. академія». Одеса : Фенікс, 2023. 106 с.

8. Міжнародне судочинство : навч. посібник / Л. Р. Наливайко, К. В. Степаненко. Дніпро : ДДУВС, 2022. 304 с. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/4/7/232716.pdf>

9. Міжнародний суд ООН як механізм розслідування порушень прав людини: процедура розгляду справи. URL: <https://ecpl.com.ua/news/mizhnarodnyy-sud-onn-iaak-mekhanizm-rozsliduvannia-porushen-prav-liudyny-protsedura-rozghliadu-spravy/>

10. Патлашинська І. В. Аналіз шляхів мирного вирішення міжнародних спорів: відповідь на сучасні виклики. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 9. С.568-572. URL: http://lsej.org.ua/9_2022/140.pdf

11. Підгородинська А. В. Деякі аспекти співробітництва України з міжнародними судовими установами. *Вісник кримінального судочинства*. 2017. № 2. С. 70-78. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkc_2017_2_11.

12. Рудницька О. П. Роль Міжнародного Суду ООН у вирішенні міждержавних спорів. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 2. С. 539-542. URL: http://lsej.org.ua/2_2023/128.pdf

Тема 12

Актуальні проблеми правового регулювання застосування сили у міжнародних відносинах. Універсальна та регіональні системи колективної безпеки

Ключові поняття та терміни: право міжнародної безпеки, колективна безпека, застосування сили, агресія, збройна сила, контрзаходи, система колективної безпеки ООН, стратегічна концепція НАТО, операції з підтримання миру, гібридна війна.

Зміст семінарського заняття

1. Поняття права міжнародної безпеки.
2. Система колективної безпеки ООН.
3. Стратегічна концепція НАТО.
4. Регіональні системи колективної безпеки (ОБСЄ, СНД, ЛАД, ОАД, ОАЄ, ШОС).
5. Проблема реформування ООН у контексті посилення ефективності

протидії загрозам і порушенням миру.

Методика проведення: спецсемінар (поглиблений аналіз тематичних питань семінару).

Критерії оцінювання

Виступ/обговорення/дискусія під час семінару – до 2 б.

Завдання 1 – до 5 б.

Завдання 2 – до 2 б.

Завдання 3 – до 2 б.

Завдання 4 – до 2 б.

Завдання 5 – до 2 б.

Вирішення тестових завдань – до 3 б.

Підготовка індивідуального дослідження (проекту) з подальшою його презентацією перед аудиторією – до 10 б.

Самостійна робота – до 1 б.

Практичні завдання

Завдання 1. Підготувати бінарні презентації (2 особи) згідно плану заняття.

Завдання 2. Встановити співвідношення між поняттям та його значенням.

- 1) Безпековий пертурбатор
- 2) Зброя масового знищення
- 3) Амбівалентність системи безпеки
- 4) Конфронтація
- 5) Гуманітарна інтервенція

А) введення миротворчих військ ООН на території, де тривають конфлікти та військові дії з метою захисту мирного населення та припинення вогню та збройних операцій

Б) протистояння різноманітних соціально-політичних систем, військово-політичних блоків та союзів, окремих держав на міжнародному рівні, а також різноманітних політичних сил і фінансово-корупційних кланів, протилежних ідейно-політичних поглядів та принципів тощо

В) зброя невибіркової дії, застосування якої може заподіяти смерть невизначеному колу осіб

Г) суперечливе, двоїсте (те, що має в собі, задоволення й незадоволення) сприйняття тієї самої безпекової події (явища, факту, предмета тощо); одночасне виконання системою безпеки протилежних функцій, наприклад, регулюючої та інтегруючої; здатність системи безпеки за певного збігу умов обернутися на систему дестабілізації та створювати загрозу самому об'єктові захисту

Г) чинник або група чинників, що миттєво порушує звичайний хід, розвиток і функціонування чого-небудь, включаючи безпекові компоненти; системне або випадкове поєднання небезпечних чинників і загроз, яке може миттєво (блискавично) викликати збій системи безпеки країни або спричинити її повний колапс

1)	2)	3)	4)	5)

Завдання 3. Проаналізувати сучасну універсальну та регіональні системи колективної безпеки, спрогнозувати ймовірні сценарії їх еволюції.

Завдання 4. Ознайомитись зі змістом наукової статті д. ю. н., проф. Бехруз Х. Н. “Поняття війни у міжнародному праві: проблеми концептуалізації”(http://www.lsej.org.ua/2_2023/132.pdf) та висловити власне! обгрунтоване судження щодо відсутності в міжнародно-правових актах визначення терміну “війна”.

Завдання 5. Підготувати термінологічний словник до теми семінару.

1. Амбівалентність системи безпеки –
2. Архітектура системи безпеки –
3. Бактеріологічна зброя –
4. Безпекова політика –
5. Безпековий пертурбатор –
6. Безпекові виклики –
7. Без’ядерна зона –
8. Біфуркація безпеки –
9. Війна –
10. Військова доктрина –
11. Вторгнення –
12. Гарантії безпеки –
13. Генеративна безпека –
14. Глобальна безпека –
15. Гуманітарна інтервенція –
16. Демарш –
17. Демілітаризована зона –
18. Доктрина національної безпеки –
19. Зброя масового знищення –
20. Колективна безпека –
21. Конфронтація –
22. Лінії зіткнення –
23. Лінії розмежування –
24. Миротворча операція –
25. Міжнародна безпека –
26. Міжнародна місія –
27. Невибіркові дії –
28. Нейтралітет –
29. Примусові дії –
30. Роззброєння –

Тестові завдання

1. Проблема застосування сили в кіберпросторі в умовах зростання кіберзагроз стає вкрай актуальною для міжнародного права. Яке з наведених тверджень найточніше відображає основну правову дилему щодо визнання кібератаки актом агресії?

А) Відсутність чітко визначених міжнародних стандартів для ідентифікації суб’єктів кібератак

Б) Складність визначення “збройного нападу” у контексті кібероперацій, що не завжди призводять до фізичного руйнування або людських жертв

В) Необхідність розробки нових Женевських конвенцій для врегулювання

кібервійни

Г) Можливість використання кібератак як засобу політичного тиску без порушення суверенітету

2. Яка з наступних пропозицій щодо права вето постійних членів у контексті реформи Ради Безпеки ООН є найбільш обговорюваною та, водночас, найменш ймовірною до реалізації в найближчій перспективі?

- А) Передача права вето від окремих держав до регіональних блоків
- Б) Скасування права вето для всіх постійних членів
- В) Обмеження застосування права вето у випадках геноциду, воєнних злочинів та злочинів проти людяності
- Г) Розширення кількості постійних членів з правом вето

3. Чим за своєю природою є колективна самооборона на підставі статті 51 Статуту ООН?

- А) Реторсією
- Б) Контрзаходом
- В) Санкцією
- Г) Реституцією

4. Яка з цих територій НЕ належить до без'ядерних зон?

- А) Південна частина Тихого океану
- Б) Латинська Америка
- В) Південна частина Атлантичного океану
- Г) Південно-Східна Азія

5. Responsibility to Protect, R2P – це глобальне політичне зобов'язання, схвалене Генеральною Асамблеєю ООН на Всесвітньому саміті 2005 р. для вирішення чотирьох ключових проблем, пов'язаних із запобіганням геноциду, воєнним злочинам, етнічним чисткам та злочинам проти людяності. Виберіть основні завдання, визначені доктриною.

- А) Військова допомога
- Б) Гуманітарна допомога
- В) Міжнародна допомога та розбудова потенціалу
- Г) Обов'язки держави щодо захисту
- І) Незастосування сили
- Д) Своєчасне та рішуче колективне реагування

6. Регіональна безпекова організація X ухвалює рішення про проведення миротворчої операції на території однієї зі своїх держав-членів, де існує загроза безпеці з боку терористичного угруповання. Ця держава не просила організацію про допомогу і заявляє про порушення її суверенітету. Яка з наступних умов є найвагомішою підставою для визнання цієї операції нелегітимною з точки зору класичного міжнародного права?

- А) Недотримання принципу ad bellum
- Б) Відсутність чітко визначеного мандату для миротворчої операції
- В) Відсутність згоди держави-члена на присутність миротворчих сил
- Г) Відсутність попередньої санкції Ради Безпеки ООН

7. Який із органів у рамках системи колективної безпеки ООН має виключне право визначати існування будь-якої загрози миру, порушення миру або акту агресії та ухвалювати рішення про застосування примусових заходів, не пов'язаних із застосуванням збройних сил?

- А) Секретаріат ООН
- Б) Міжнародний Суд ООН
- В) Рада Безпеки ООН
- Г) Генеральна Асамблея ООН

8. Під владу збройних сил держави А., яка є стороною міжнародного збройного конфлікту, потрапила група осіб – громадян іншої сторони збройного конфлікту держави В. Вкажіть, хто з них може отримати статус військовополоненого.

- А) Військовий лікар, який надавав медичну допомогу військовослужбовцям держави В. та цивільному населенню в зоні бойових дій
- Б) Військовий кореспондент, акредитований у збройних силах держави В., який оприлюднював відомості про втрати у збройних силах держави А
- В) Військовий капелан, який допомагав у відправленні духовних потреб військовослужбовцям збройних сил держави В
- Г) Мешканець окупованої державою А. території, який за допомогою власноруч створеної вибухівки підірвав танк збройних сил держави А

9. Дві держави – А і Б – претендують на невеликий, але стратегічно важливий острів. Острів має поклади природного газу та знаходиться поблизу важливого морського торговельного шляху. У 2023 р. держава А розмістила там військово-морську базу, заявивши, що з островом її пов'язує історичне минуле. Держава Б назвала це актом агресії та ввела економічні санкції проти держави А, а через півроку розпочала військово-морські навчання, що привели загострення конфлікту. Який принцип МП порушено через розміщення військової бази державою А?

- А) Принцип незастосування сили або загрози силою
- Б) Принцип непорушності кордонів
- В) Принцип мирного співробітництва
- Г) Принцип мирного вирішення міжнародних спорів

10. Принцип “невтручання у внутрішні справи держав” вважається одним із наріжних каменів Вестфальської системи міжнародних відносин. Однак, його тлумачення у сучасному міжнародному праві ускладнюється. Яка з наступних ситуацій є найяскравішим прикладом конфліктності між принципом невтручання та іншими нормами міжнародного права?

- А) Надання гуманітарної допомоги постраждалим від стихійного лиха в іншій країні
- Б) Здійснення торговельних санкцій однією державою проти іншої за порушення торговельних угод
- В) Видача ордера Міжнародного кримінального суду на арешт глави держави
- Військова інтервенція без санкції Ради Безпеки ООН для захисту населення від геноциду

11. Які з перелічених організацій НЕ належать до регіональних

систем колективної безпеки?

- А) Організація Об'єднаних Націй (ООН)
- Б) Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ)
- В) Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ)
- Г) Організація Північноатлантичного договору (НАТО)
- Ґ) Рада Європи (РЄ)
- Д) Африканський Союз (АС)

12. Дві держави – А і Б – претендують на невеликий, але стратегічно важливий острів. Острів має поклади природного газу та знаходиться поблизу важливого морського торговельного шляху. У 2023 р. держава А розмістила там військово-морську базу, заявивши, що з островом її пов'язує історичне минуле. Держава Б назвала це актом агресії та ввела економічні санкції проти держави А, а через півроку розпочала військово-морські навчання, що призвели загострення конфлікту. Проведення військових навчань державою Б може розцінюватись як...

- А) акт самозахисту
- Б) законна демонстрація сили
- В) ескалація конфлікту з ризиком порушення миру та безпеки в регіоні
- Г) внутрішньополітична справа

13. Держава У розробила та застосовує нову автономну бойову систему зі штучним інтелектом, здатну самостійно обирати цілі та відкривати вогонь без втручання людини. Ці системи розгорнуті на її кордонах. Яка з наступних проблем міжнародного гуманітарного права є найбільш гострою у зв'язку з потенційним використанням таких автономних бойових систем у збройному конфлікті?

- А) Складність забезпечення принципу розрізнення (між комбатантами та цивільними) та принципу пропорційності при автономному прийнятті рішень
- Б) Необхідність розробки нових законів про кібервійну
- В) Відсутність чітких правил щодо використання БПЛА
- Г) Можливість зменшення людських втрат у конфлікті

14. Серед регіональних систем колективної безпеки Співдружність Незалежних Держав (СНД) має унікальні особливості. Яка з наступних характеристик найбільш точно відображає її правовий статус та механізм безпеки, порівняно з іншими подібними об'єднаннями?

- А) СНД є військово-політичним альянсом, що передбачає взаємні зобов'язання щодо колективної оборони у разі збройного нападу на будь-якого члена
- Б) Усі рішення у сфері безпеки приймаються консенсусом, і їх виконання є юридично обов'язковим для всіх держав-членів
- В) СНД функціонує як ефективний механізм попередження конфліктів та посередництва у врегулюванні спорів між її державами-учасницями
- Г) СНД є організацією, яка зосереджується переважно на економічній інтеграції, а питання безпеки розглядаються у рамках додаткових угод, які не завжди мають універсальний характер для всіх членів

15. Держава А заявила про свій евентуальний нейтралітет у міжнародному збройному конфлікті між державами Б та В. Однак,

держава А дозволила проліт військових літаків держави Б через свій повітряний простір і надала їй логістичну підтримку. Які з наведених дій держави А з точки зору міжнародного права можуть бути розцінені як порушення її нейтрального статусу та як участь у збройному конфлікті?

- А) Розміщення на своїй території військового контингенту, який належить одній зі сторін конфлікту
- Б) Продовження торговельних відносин з обома сторонами конфлікту
- В) Дозвіл на проліт військових літаків однієї зі сторін конфлікту
- Г) Надання логістичної підтримки одній зі сторін конфлікту
- Ґ) Публічне висловлювання співчуття одній зі сторін конфлікту

Індивідуальні проекти

1. Застосовуючи метод івент-аналізу, зробити прогноз щодо виникнення нових локальних чи регіональних міжнародних конфліктів на найближчі 10 років (2025-2035 рр.). Рекомендовано вогнища конфліктів позначити на політичній карті світу.

2. За допомогою методу когнітивного картування (ментальна карта) спробуйте спрогнозувати один із майбутніх сценаріїв розвитку системи міжнародної безпеки за 4 рівнями (універсальний, регіональний, міжрегіональний, двосторонній), показати їх взаємодію або фрагментацію, або конфронтацію.

Самостійна робота

1. Проаналізувати підстави правомірного застосування сили в міжнародних відносинах.

2. Підготувати короткий огляд випадків застосування сили без мандату ООН у ХХІ столітті (США, РФ, Туреччина тощо).

Проблемні питання для самостійного опрацювання

1. У чому полягає відмінність між «колективною безпекою» та «колективною обороною»?

2. Чи передбачає Статут ООН превентивне застосування сили?

3. Як кваліфікувати агресію РФ проти України з точки зору колективної безпеки?

4. Які перспективи реформування ООН?

5. Яким чином можна запобігти зловживанню правом вето у Раді Безпеки?

6. Чи підпадає надання зброї третім державам під поняття “застосування сили”?

7. Яка роль міжнародних судових органів у встановленні факту агресії?

8. Які обмеження повинні існувати для приватних військових компаній у конфліктах?

9. У яких випадках Рада Безпеки ООН може санкціонувати застосування сили без згоди сторін конфлікту?

10. Якою є юридична природа зобов'язань за ст. 5 Північноатлантичного договору?

Рекомендована література

1. Бані-Насер Фаді. Миротворчі операції ООН: теорія і практика. *Проблеми міжнародних відносин*. Київ : КиМУ, 2015. Вип. 10–11. С. 24–36.
2. Вавілова Н. В.; Сівоха І. М.; Леонов В. В. Право держав на застосування сили в міжнародних відносинах. URL: <http://znpcvsd.nuou.org.ua/article/view/127716/122529>
3. Воєнно-політичні конфлікти та міжнародна безпека: курс лекцій / Г.П.Ситник. К: ТОВ "САК Лтд.", 2023. 92 с.
4. Возняк С.М. Модель визначення співвідношення воєнних та невоєнних сил і засобів у складі багатопрофільної інтегрованої міжнародної операції з підтримання миру та безпеки. *Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського*. 2022. № 1. С. 37–44.
5. Горіченко С. О. Роль міжнародного права у підтримці загального миру та безпеки. *Реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів : матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції, м. Суми, 23–24 травня 2024 р.* / редкол. : А. М. Куліш, В. В. Миргород, А. Р. Голоха. Суми : Сумський державний університет, 2024. С. 45–48. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/96319>
6. Грушко М.В. Становлення та специфіка міжнародно-правового режиму військовополонених : монографія. Одеса, 2015. 287 с.
7. Доценко О.М. Введення миротворчої місії ООН на Донбасі: проблеми та перспективи. *Сучасна міжнародна безпека: виклики глобалізації : Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (29 березня 2018 року)*. Харків : ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2018. С. 26–28.
8. Касинюк І. В. Колізії правового регулювання міжнародної відповідальності держав за вчинення акту агресії. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2015. Випуск 34. Том 3. С. 141–143. URL : <https://dspace2.uzhnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/6f098d92-1604-40cb-8ae9-be4e26042a77/content>
9. Лисенко А. В. Проблема ефективності функціонування миротворчих місій через призму війни в Україні. *Права людини в період збройних конфліктів : зб. матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції присвяч. 25-річчю Національного університету «Одеська юридична академія» (м. Одеса, 18 листопада 2022 р.)* / Нац. ун-т «Одеська юридична академія» ; каф. міжнародного та європейського права НУ «ОЮА». У 2 т. Одеса, 2022. С. 263–266.
10. Лібрук-Ліпкевич С. Збройні сили ООН з підтримання миру та участь України в проведенні миротворчих операцій. *Схід* 6. 2012. № 120. С. 117–121.
11. Мартинюк О.В. Роль міжнародного права у підтримці загального миру та безпеки. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. №1. С. 801–803. URL : <https://r.donnu.edu.ua/bitstream/123456789/2584/1/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F%205.pdf>
12. Мельниченко Н. О. Міжнародно-правове забезпечення постконфліктного врегулювання (на прикладі практики ООН). *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія «Право»*. 2022. № 69. С. 451–455.
13. Реньов Є.В. Щодо деяких аспектів діяльності ООН в контексті

підтримки суверенітету та територіальної цілісності України. *Juris Europensis Scientia*. 2022. Вип. 5. С. 44–48.

14. Хвіст В. Функції та форми участі міжнародних організацій у світополітичних процесах і регулювання міжнародних конфліктів. *Acta de Historia & Politica: Saeculum XXI*. 2022. № 4. С. 36–46.

15. Чехович Т. В. Забезпечення міжнародної безпеки міжнародно-правовими засобами / Т. В. Чехович // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 2013. № 1. С. 277–283. URL: – http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvknuvs_2013_1_39.

16. Шамраєва В. М. Основні теоретичні підходи до дослідження еволюції концепту міжнародна безпека. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм*. 2018. Вип. 8. С. 88–94. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhMv_2018_8_11.

Тема 13

Відповідальність за порушення міжнародно-правових зобов'язань у міжнародному праві: сучасні проблеми

Ключові поняття та терміни: міжнародно-правова відповідальність, міжнародне правопорушення, об'єктивна та суб'єктивна відповідальність, примус, санкції, реторсії, контрзаходи, реституція, компенсація, сатисфакція.

Зміст семінарського заняття

1. Відповідальність у міжнародному праві: поняття, значення, цілі, принципи.
2. Поняття й особливості міжнародно-правового примусу.
3. Сила та міжнародно-правовий примус.
4. Система заходів міжнародно-правового примусу.
5. Санкційний і несанкційний міжнародно-правовий примус.

Методика проведення: семінар у форматі “Мозговий штурм” (генерація нових ідей і рішень щодо механізмів відповідальності держав і міжнародних організацій, креативні підходи до нових форм примусу та компенсації).

Критерії оцінювання

Виступ/обговорення/дискусія під час семінару – до 2 б.

Завдання 1 – до 2 б.

Завдання 2 – до 2 б.

Завдання 3 – до 1 б.

Завдання 4 – до 1 б.

Завдання 5 – до 1 б.

Вирішення тестових завдань – до 3 б.

Підготовка індивідуального дослідження (проекту) з подальшою його презентацією перед аудиторією – до 10 б.

Самостійна робота – до 1 б.

Практичні завдання

Завдання 1. Скласти «чорну скриньку» держави Х. Оберіть державу, яка порушувала міжнародне право у ХХІ ст. (наприклад, РФ, Ірак, Сирія, РБ), та підготуйте перелік міжнародних правопорушень, реакцію міжнародної спільноти, застосовані заходи відповідальності, висновки щодо ефективності примусу).

Завдання 2. Інтерв'ю з юристом-міжнародником. Учасники працюють у парах: один – експерт Комісії міжнародного права ООН, інший – журналіст міжнародного ЗМІ (згідно попереднього розподілу). Підготувати та провести інтерв'ю на тему: «Яким має бути механізм відповідальності за агресію в ХХІ столітті?» Записати основні тези, оформити у вигляді матеріалу для періодичного видання.

Завдання 3. Вирішити ситуаційну задачу. Яким чином повинно вирішуватись питання про міжнародно-правову та кримінальну відповідальність, якщо на дипломатичне представництво держави Б, що знаходиться на території держави А, відбулося вторгнення агресивно налаштованих громадян держави А. Вчинені ними хуліганські дії у вигляді образи честі і гідності дипломатичних агентів, також була нанесена матеріальна шкода приміщенню представництва держави Б.

Завдання 4. Подати у вигляді таблиці проблематику теорії і практики звільнення від міжнародно-правової відповідальності.

Завдання 5. Підготувати анотацію до однієї із запропонованих наукових статей. Обсяг 1 сторінка. Вимоги та правила написання анотації за лінком: <https://buki.com.ua/news/yak-napysaty-anotatsiyu/>

Посилання на рекомендовані наукові статті:

1. <https://periodicals.karazin.ua/law/article/view/21994/21358>
2. <http://inlawalmanac.mgu.od.ua/v13/8.pdf>
3. https://www.juris.vernadskyjournals.in.ua/eng/journals/2017/2_2017/16.pdf
4. http://lsej.org.ua/5_2022/156.pdf
5. http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2023/3_2023/45.pdf

Тестові завдання

1. У чому полягає суть концепції «Drittwirkung» в контексті міжнародно-правової відповідальності?

А) У можливості застосування принципів міжнародного права прав людини у відносинах між приватними особами з покладенням відповідальності на державу

Б) У тому, що держави несуть відповідальність тільки перед міжнародними судами

В) У принципі, що держава не несе відповідальності за дії недержавних акторів

Г) У тому, що приватні особи можуть бути автоматично притягнуті до міжнародної відповідальності

2. Дія під примусом (*force majeure*), відповідно до міжнародного права, звільняє державу від міжнародно-правової відповідальності, якщо...

А) вона була схвалена ООН

Б) вона сталася внаслідок військового конфлікту

- В) вона була викликана порушенням іншої держави
- Г) вона була непередбачуваною і непереборною

3. «Суттєву диференціацію слід робити між зобов'язаннями держави перед міжнародним співтовариством у цілому та зобов'язаннями, що виникають по відношенню до іншої держави ... За своєю природою перші стосуються всіх держав. З огляду на важливість відповідних прав, всі держави можуть мати юридичний інтерес у їхньому захисті. Ці зобов'язання отримали назву...

- А) *erga omnes*
- Б) *acquis communautaire*
- В) *casus belli*
- Г) *sui generis*

4. Що таке сатисфакція в контексті міжнародно-правової відповідальності?

- А) Повернення незаконно захопленого майна
- Б) Відшкодування збитків у грошовій формі
- В) Надання державою-порушником задоволення постраждалій державі за нематеріальну шкоду
- Г) Застосування примусових заходів до держави-порушниці

5. Що є видом нематеріальної відповідальності, яка передбачає визнання судом або іншим уповноваженим органом факту порушення міжнародного права?

- А) Репарації
- Б) Ресторація
- В) Декларація протиправності (легалізація)
- Г) Забезпечення гарантій неповторення

6. Яка форма відповідальності має на меті відновити становище, яке існувало до вчинення міжнародно-протиправного діяння?

- А) Компенсація
- Б) Реституція
- В) Сатисфакція
- Г) Реторсії

7. Які з перелічених елементів є обов'язковими для виникнення міжнародно-правової відповідальності держави?

- А) Наявність міжнародно-протиправного діяння
- Б) Шкода, заподіяна іншим суб'єктам міжнародного права
- В) Наявність вини держави у вчиненні діяння
- Г) Наявність причинно-наслідкового зв'язку між діянням та шкодою
- І) Заява потерпілої держави про притягнення до відповідальності

8. Які з наведених ситуацій можуть бути вирішені шляхом застосування репарацій?

- А) Відшкодування матеріальних збитків, спричинених військовою агресією
- Б) Компенсація втраченої вигоди внаслідок порушення торговельного договору.

- В) Повернення незаконно анексованих територій
- Г) Сплата грошових сум за екологічну шкоду, спричинену промисловими викидами
- І) Публічні вибачення за образу дипломатичного представника

9. Які форми міжнародно-правової відповідальності можуть бути застосовані у випадку порушення суверенітету та територіальної цілісності держави?

- А) Реституція
- Б) Сатисфакція
- В) Репарації
- Г) Компенсація

10. Держава Z, порушивши статтю 2 Статуту ООН, здійснила військове вторгнення на територію держави P. Рада Безпеки ООН, визнавши це актом агресії, ухвалила резолюцію, якою наклала на державу Z ембарго на зброю (заборона експорту, імпорту, продажу, постачання або передання озброєнь і військової техніки), заборону на авіасполучення та замороження активів високопосадовців. Які з наведених характеристик описують санкційний міжнародно-правовий примус у цій ситуації?

- А) Примус здійснюється в межах повноважень міжнародної міжурядової організації
- Б) Примус має індивідуальний характер і здійснюється лише постраждалою державою
- В) Санкції є заходами колективного примусу, схваленими Радою Безпеки ООН
- Г) Застосування санкцій відповідає главі VII Статуту ООН
- І) Це приклад несанкційного примусу, бо не містить збройної відповіді

11. Держава C в односторонньому порядку ввела економічні обмеження проти держави D у відповідь на втручання останньої у її вибори та кібератаки. Рішення не ухвалювалося міжнародною організацією. Уряд держави C обґрунтував дії як контрзаходи у відповідь на міжнародно-протиправне діяння. Які з наведених ознак відповідають несанкційному міжнародно-правовому примусу?

- А) Примус здійснюється без санкції міжнародної організації
- Б) Дії є актом агресії згідно з міжнародним правом
- В) Контрзаходи застосовуються за умови порушення міжнародного зобов'язання іншою державою
- Г) Дії мають тимчасовий характер і скасовуються з припиненням порушення
- І) Це форма самозахисту, що передбачає застосування сили

12. Держава A підписала міжнародний договір про захист навколишнього середовища, зобов'язуючись зменшити викиди шкідливих речовин на своїй території. Однак через економічну кризу уряд держави A тимчасово припинив виконання цих зобов'язань, посиляючись на внутрішні фінансові труднощі. Водночас докіль сусідньої держави B суттєво постраждало від такого забруднення. Які проблеми міжнародно-правової відповідальності виникають у цій ситуації?

- А) Держава B має право вимагати відшкодування завданих збитків

Б) Гарантії неповторення можуть включати зміну політики і створення механізмів контролю

В) Держава А має право припинити виконання зобов'язань через внутрішні проблеми

Г) Міжнародна спільнота не має повноважень примушувати до виконання зобов'язань

Ґ) Внутрішні економічні труднощі не звільняють державу від міжнародної відповідальності

13. Держава Х уклала з державою У договір про співпрацю у сфері охорони культурної спадщини. Попри це, під час збройного конфлікту на території держави Х її військові зруйнували кілька об'єктів, що перебували під охороною ЮНЕСКО, один з яких мав значення для держави У. Держава Х заявляє, що дії її збройних сил були спричинені військовою необхідністю. Держава У звертається до Міжнародного суду ООН з вимогою визнати порушення міжнародного зобов'язання та зобов'язати державу Х надати відповідні гарантії неповторення. Яке твердження найточніше відповідає ситуації та принципам міжнародно-правової відповідальності?

А) Військова необхідність може бути обставиною, що виключає відповідальність, але вона повинна бути доведена і обґрунтована

Б) Держава Х не може бути притягнута до відповідальності, оскільки перебувала у стані війни

В) Збройний конфлікт автоматично припиняє дію договору про охорону культурної спадщини

Г) Гарантії неповторення не застосовуються у справах, пов'язаних із збройним конфліктом

14. Які з перелічених дій можуть бути розцінені як гарантії неповторення протиправного діяння?

А) Призупинення дії міжнародного договору

Б) Застосування контрзаходів

В) Публічне засудження дій держави-порушника міжнародним співтовариством

Г) Притягнення до відповідальності посадових осіб, винних у порушенні

Ґ) Створення міжнародної контрольної комісії для моніторингу дотримання зобов'язань

Д) Зміна законодавства держави-порушниці, що унеможливить подібні порушення

Е) Повернення незаконно конфіскованого майна

15. В яких випадках міжнародне право допускає застосування примусових заходів (контрзаходів) як форми міжнародно-правової відповідальності?

А) Якщо ці заходи є пропорційними до вчиненого правопорушення

Б) При порушенні зобов'язань "*erga omnes*"

В) З метою спонукання держави-порушника до виконання її міжнародних зобов'язань

Г) Без попереднього звернення до міжнародних судових або арбітражних органів

- Г) Якщо ці заходи не порушують основні принципи міжнародного права
Д) У відповідь на міжнародно-протиправне діяння іншої держави

Індивідуальні проекти

1. Case study: Резолюції ГА ООН і Ради Безпеки щодо відповідальності РФ за агресію проти України.
2. Аналіз форм сатисфакції в практиці міжнародних судів.

Самостійна робота

1. Проаналізувати текст статей про відповідальність держав за міжнародно-протиправні діяння (Резолюція ГА ООН Відповідальність держав за міжнародно-протиправні діяння No 56/83 від 12.12. 2001 р. // A/RES/56/83) (URL: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/pdf/responsibility.pdf)
2. Сучасні виклики: відповідальність у випадках гібридної агресії, кібератак і інформаційних воєн.

Проблемні питання для самостійного опрацювання

1. Роль Комісії міжнародного права ООН у кодифікації норм відповідальності держав.
2. Порівняльний аналіз санкцій і контрзаходів: правова природа, мета, обмеження.
3. Механізми примусу до виконання рішень міжнародних судів.
4. Застосування санкцій ЄС у міжнародному праві: відповідальність чи політичний тиск?
5. Чи завжди міжнародна відповідальність пов'язана з відшкодуванням шкоди?
6. У чому полягає різниця між примусом і покаранням у міжнародному праві?
7. Які обмеження існують для застосування контрзаходів?
8. Як забезпечити виконання санкцій, коли їх порушують держави, які їх застосовують?
9. Яке співвідношення між відповідальністю за міжнародне правопорушення та кримінальною відповідальністю фізичних осіб?
10. Як кваліфікувати порушення імперативної норми, якщо відповідальність не була застосована?

Рекомендована література

1. Відповідальність держав за міжнародно-правові діяння: Резолюція Генеральної Асамблеї ООН від 12 грудня 2001 року. № 56/83. URL: [https://ivo.garant/document/2565271/ paragraph/125:0](https://ivo.garant/document/2565271/paragraph/125:0)
2. Відповідальність держав за міжнародно-правові діяння: Резолюція Генеральної Асамблеї ООН від 13 грудня 2016 року. № 68/104. URL: <https://undocs.org/A/RES/68/104>
3. Грабинський М. І. Репутаційна складова відповідальності у міжнародному праві. *Актуальні проблеми міжнародного права: Всеукраїнська науково-практична конференція (Харків, 10 березня 2023 року): збірник*

матеріалів / за ред. Т. Л. Сироїд, О. А. Гавриленка, В. М. Шамраєвої. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2023. С. 61–65.

4. Грабинський М. І., Грушко М. В. Міжнародно-правова відповідальність держави- правонаступниці за порушення зобов'язань держави-попередниці. *Правова позиція*. 2023. № 1 (38). С. 101–105. URL: <https://legalposition.umsf.in.ua/archive/2023/1/19.pdf>

5. Громовенко К. В., Тицька Я. О. Міжнародно-правова відповідальність держав як засіб забезпечення дотримання норм міжнародного права: від теорії до практики. *Право і суспільство*. 2023. №3. С. 306–313. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2023/3_2023/45.pdf

6. Жукорська Я. М. Відповідальність міжнародних організацій за порушення міжнародно-правових зобов'язань: сучасний стан. *Часопис Київського університету права*. 2013. № 2. С. 356–360. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkup_2013_2_87_2.

7. Жукорська Я. М. Напрями реформування ООН: Рада Безпеки. *Право і суспільство*. 2015. № 4. С. 8–12. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pis_2015_4_4.

8. Жукорська Я. М. Сучасна концепція міжнародно-правової відповідальності. *Актуальні проблеми правознавства*. 2019. Вип. 3. С. 36–40. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aprpr_2019_3_8.

9. Камишанський М. М. Компенсація та реституція: обрання адекватної форми відшкодування шкоди за міжнародне правопорушення. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2016. Вип. 24. С. 140–144.

10. Камишанський М. М. Міжнародно-правове регулювання використання компенсацій як форми відшкодування шкоди держав і міжнародних міжурядових організацій за міжнародно-протиправні діяння. автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук: спец. 12.00.11 «Міжнародне право». Х., 2017. 24 с.

11. Коваленко С. О. Міжнародно-правова відповідальність міжнародних неурядових організацій: сучасний стан і перспективи. *Часопис Київського університету права*. 2014. № 3. С. 279–283. URL: <http://jnas.nbuv.gov.ua/article/UJRN-0000331412>

12. Ковальова М. Деякі питання міжнародно-правової відповідальності в міжнародному публічному праві. *Часопис Київського університету права*. 2021. №2. С. 316–320. URL: <https://chasprava.com.ua/index.php/journal/article/view/781>

13. Коверзнев М. С., Коверзнева Г. П. Відповідальність держав у міжнародному праві. *Альманах міжнародного права*. 2016. Вип. 13. С. 49–56. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/amp_2016_13_9.

14. Короткий Т. Р. Міжнародно-правова відповідальність за невиконання міжнародних зобов'язань з охорони морського середовища. *Актуальні проблеми політики : зб. наук. пр. / редкол. : С. В. Ківалов (голов. ред.), Л. І. Кормич (заст. голов. ред.), Ю. П. Аленін [та ін.]. ; МОНмолодьспорт України ; НУ ОЮА. Одеса : Фенікс, 2012. Вип. 46. С. 90–101.*

15. Маловацький О. Міжнародно-правова відповідальність держави за міжнародні неправомірні акти: актуальні теоретико-доктринальні підходи до визначення та розуміння. *Evropský politický a právní diskurz*. 2018. Sv. 5, Vyd. 4. С. 25–46. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evrpol_2018_5_4_6.

16. Нанка А. О., Філімонова Ю. О. До питання міжнародної відповідальності міжнародних міжурядових організацій. *«Молодий вчений»*. 2017. № 12 (52). С. 300–304. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/12/69.pdf>

17. Перевезенцев О. Ю. Міжнародно-правове регулювання інституту правонаступництва держав щодо міжнародних договорів : автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.11. Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2004. 18 с.

18. Циверенко Г. П. Відповідальність держав у міжнародному праві. *Вчені записки ТНУ ім. В. І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. 2017. №2. Т. 28(67). С. 66–70.

URL: https://www.juris.vernadskyjournals.in.ua/eng/journals/2017/2_2017/16.pdf

19. Pevko, S. International responsibility of states (theoretical and legal view). *The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series Law*. 2023. №36. С.43–54. URL: <https://doi.org/10.26565/2075-1834-2023-36>

Тема 14

Міжнародно-правова відповідальність РФ за порушення імперативних норм міжнародного права в умовах агресії проти України

Ключові поняття та терміни: *jus cogens*, злочин агресії, Міжнародний кримінальний суд (МКС), трибунал ad hoc, спеціальний трибунал, гібридний трибунал, компенсаційний механізм, міжнародно-правовий примус, резолюції ГА ООН.

Зміст семінарського заняття

1. Міжнародно-правові аспекти агресії РФ проти України.
2. Механізми реалізації міжнародно-правової відповідальності РФ за скоєння злочину агресії та інших міжнародних злочинів в Україні.

3. Міжнародні судові провадження проти РФ щодо порушення нею норм міжнародного права (від 24 лютого 2022 року).

Одне з джерел: (<https://uba.ua/news/mizhnarodni-sudovi-provadzheniya-proti-rosiyskoyi-federaciyi-shhodo-porushennya-neyu-norm-mizhnarodnogo-prava-pochynayuchy-z-24-lyutogo-2022-roku>)

4. Співпраця України з Міжнародним кримінальним судом. Створення в Україні польового офісу МКС.

5. Агресія Російської Федерації проти України: актуальні питання щодо створення спеціального міжнародного трибуналу та розробки дієвого механізму компенсації за злочини проти миру та безпеки людства.

Методика проведення: семінар з використання методу SWOT-аналізу (аналітичний метод для оцінки сильних і слабких сторін, можливостей і загроз, які супроводжують певну подію, явище, процес).

Критерії оцінювання

Виступ/обговорення/дискусія під час семінару – до 2 б.

Завдання 1 – до 1 б.

Завдання 2 – до 2 б.

Завдання 3 – до 2 б.

Завдання 4 – до 2 б.

Завдання 5 – до 2 б.

Вирішення тестових завдань – до 3 б.

Підготовка індивідуального дослідження (проекту) з подальшою його презентацією перед аудиторією – до 10 б.

Самостійна робота – до 1 б.

Практичні завдання

Завдання 1. Ознайомитися зі змістом резолюцій ГА ООН стосовно припинення акту агресії РФ проти України, починаючи з 2014 р., підготувати коротке резюме по кожній із них.

Завдання 2. Проаналізувати міжнародний досвід держав, які мали збройний конфлікт міжнародного характеру (https://www.helsinki.org.ua/wp-content/uploads/2023/09/International_crim_ukr_A4-DLYA-ONLAYN-PUBLIKATSIYI-3.pdf) Навести 2-3 приклади.

Завдання 3. Підготувати і висловити власні міркування щодо:

1) результативної діяльності створеного спеціального міжнародного трибуналу щодо злочину агресії РФ проти України;

2) розробки дієвого міжнародно-правового механізму компенсації за злочини проти миру та безпеки людства.

Завдання 4. SWOT-аналіз реальних механізмів міжнародно-правової відповідальності РФ. Учасники розділяються на малі групи кожна з яких працює з одним із механізмів: МКС, ЄСПЛ, Міжнародний Суд ООН, санкційна політика, спеціальний трибунал. Заповнити таблицю SWOT-аналізу для свого механізму. Презентувати висновки.

Завдання 5. Провести юридичне конструювання: «Від факту агресії до до механізму компенсації» (із зазначенням етапів, учасників, долучених чи створених міжнародних інструментів).

Тестові завдання

1. Війська РФ 24 лютого 2022 року, не маючи мандату Ради Безпеки ООН, без оголошення війни вторглися на територію України. Україна вважає це актом агресії. Який механізм відповідальності може бути застосований щодо найвищого політичного та військового керівництва РФ за злочин агресії?

- А) Притягнення до відповідальності в спеціальному міжнародному трибуналі
- Б) Розгляд справи в Міжнародному суді ООН
- В) Розгляд справи в Міжнародному кримінальному суді
- Г) Застосування персональних санкцій

2. 28 лютого 2022 року Україна подала позов до Міжнародного суду ООН, стверджуючи, що РФ зловживає положеннями Конвенції про запобігання геноциду, обґрунтовуючи вторгнення необхідністю «захисту» населення Донбасу. Чи мала РФ право посилатися на Конвенцію про запобігання геноциду 1948 року як юридичну підставу для вторгнення в Україну?

- А) Так, оскільки вважала, що існує реальна загроза геноциду

- Б) Ні, оскільки Україна не є стороною Конвенції про геноцид
- В) Так, якщо вторгнення було схвалене Радою Безпеки ООН
- Г) Ні, оскільки Конвенція не дозволяє жодній державі вдаватися до збройної сили в односторонньому порядку

3. Який орган визнав факт агресії РФ проти України в офіційно прийнятій резолюції?

- А) Міжнародний кримінальний суд
- Б) Парламентська асамблея Ради Європи
- В) Генеральна Асамблея ООН
- Г) Рада з прав людини ООН

4. Політична влада держави-учасниці Римського статуту Міжнародного кримінального суду, маючи намір повністю або частково знищити одну з національних меншин, здійснює насильницьку передачу дітей цієї національної групи до іншої. Який злочин вчиняється владою цієї держави?

- А) Злочин агресії
- Б) Злочин геноциду
- В) Злочин проти людяності
- Г) Воєнний злочин

5. Які міжнародні судові органи розглядають справи, пов'язані з порушеннями міжнародного права з боку РФ після початку повномасштабного вторгнення в Україну?

- А) Міжнародний кримінальний суд (МКС)
- Б) Міжнародний суд ООН
- В) Суд ЄС
- Г) Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ)

6. Україна подає позови про компенсацію шкоди, завданої руйнуванням цивільної інфраструктури та примусовим переміщенням населення внаслідок агресії РФ. Який найбільш імовірний механізм для забезпечення компенсації постраждалим державі?

- А) Створення міжнародного реєстру збитків та компенсаційного механізму
- Б) Компенсаційні виплати взагалі не будуть застосовані
- В) Примусове стягнення майна РФ рішенням національного суду
- Г) Виплата РФ репарацій у формі грошових виплат або передачі майна

7. Збройні сили РФ здійснюють обстріли цивільних об'єктів в Україні. Правоохоронні органи України фіксують численні факти порушень міжнародного гуманітарного права. Які юридичні шляхи доступні для притягнення до відповідальності за такі дії?

- А) Проведення розслідування та суду в Україні згідно з універсальною юрисдикцією
- Б) Порушення справ в Міжнародному кримінальному суді (МКС)
- В) Створення змішаних (гібридних) трибуналів за участі України та міжнародних структур
- Г) Передача справ до Міжнародного суду ООН
- Г) Подача індивідуальних позовів до ЄСПЛ постраждалими особами

8. Які з наведених тверджень стосуються участі України в Міжнародному кримінальному суді?

- А) Україна є повноправною стороною Римського статуту з 2025 року
- Б) Україна лише визнала юрисдикцію МКС ad hoc і не є членом
- В) Верховна Рада України ратифікувала Римський статут 21 серпня 2024 року
- Г) Україна є державою-засновницею МКС з моменту його створення
- І) Римський статут набув чинності для України 1 січня 2025 року

9. Які юридичні наслідки має факт того, що Україна стала повноправною стороною Римського статуту?

- А) МКС має повну юрисдикцію над злочинами, вчиненими на території України з моменту набрання чинності Статуту
- Б) Україна має право подавати справи до МКС як держава-учасниця
- В) Україна зобов'язана затримувати осіб, щодо яких видано ордери на арешт МКС
- Г) Україна втрачає право судити осіб за міжнародні злочини на власній території
- І) Україна може брати участь у виборах суддів та прокурора МКС

10. Після ратифікації Римського статуту Україна розширила співпрацю з МКС. У Києві діє польовий офіс Суду – найбільший за межами Гааги. Які функції виконує польовий офіс МКС в Україні?

- А) Збір доказів воєнних злочинів і злочинів проти людяності
- Б) Забезпечення комунікації між МКС і національними правоохоронними органами
- В) Проведення судових засідань за прискореною процедурою на місці
- Г) Організація навчань для слідчих і прокурорів з міжнародного гуманітарного права
- І) Координація питань, пов'язаних із видачею обвинувачених осіб

11. Прокурор Міжнародного кримінального суду Карім Хан розпочав розслідування щодо ситуації в Україні, а в березні 2023 року було видано ордери на арешт президента РФ і дитячого омбудсмена за незаконну депортацію українських дітей. Вчинення якого міжнародного злочину стало підставою для видачі цих ордерів?

- А) Злочин проти людяності
- Б) Злочин геноциду
- В) Воєнний злочин
- Г) Насильницьке вивезення людей

12. У 2023 році коаліція з понад 40 держав підтримала ініціативу України щодо створення спеціального міжнародного трибуналу для розслідування злочину агресії РФ проти України. МКС, хоча й веде розслідування воєнних злочинів та злочинів проти людяності, не має достатньої юрисдикції для повноцінного переслідування за злочин агресії у цьому випадку. Паралельно в межах Ради Європи створено Міжнародний реєстр збитків, пов'язаних з агресією РФ. Яке з наведених тверджень найточніше відображає сучасну міжнародно-правову ситуацію щодо

відповідальності РФ за злочин агресії та забезпечення компенсації Україні?

А) Міжнародний кримінальний суд має повну юрисдикцію для суду над керівництвом РФ за злочин агресії

Б) Найбільш реалістичним механізмом розгляду злочину агресії є спеціальний трибунал, створений за підтримки коаліції держав

В) ЄСПЛ ухвалив рішення про створення компенсаційного фонду для України за рахунок заморожених активів РФ

Г) Рада Безпеки ООН схвалила створення компенсаційної комісії під егідою ООН

13. При створенні спеціального міжнародного трибуналу для розслідування злочину агресії РФ юристи-міжнародники з деяких держав порушили питання імунітету глави держави. Відомо, що Путін займає посаду президента РФ, а РФ не визнає юрисдикцію МКС. Який міжнародно-правовий підхід дозволяє подолати проблему імунітету глави держави при створенні спеціального трибуналу?

А) Імунітет скасовується лише на вимогу Ради Безпеки ООН

Б) Імунітет діє до завершення війни

В) Імунітет не діє щодо міжнародних злочинів, зокрема агресії, перед спеціальними міжнародними трибуналами

Г) Імунітет глави держави не може бути скасований у жодному випадку

14. Багато європейських держав підтримали ідею розробки компенсаційного механізму для відбудови України, але водночас висловлюють занепокоєння юридичними, політичними та практичними ризиками. Які з перелічених чинників можуть ускладнити реалізацію міжнародного механізму компенсації?

А) Відсутність міжнародного судового рішення про відповідальність РФ

Б) Обмеженість активів РФ, до яких можна застосувати конфіскацію

В) Небажання окремих держав передавати конфісковані кошти у спільний фонд

Г) Неможливість встановити осіб, відповідальних за злочини

І) Відсутність постраждалих із доведеним статусом потерпілого

15. Країни G7 погоджують принципи використання заморожених активів РФ для створення компенсаційного фонду. Обговорюється правова модель, яка не вимагає згоди Росії. Які умови є критично важливими для запуску ефективного міжнародного компенсаційного механізму?

А) Підтримка рішення значною кількістю держав

Б) Наявність чіткого юридичного оформлення причинно-наслідкового зв'язку

В) Міжнародне визнання фактів завдання шкоди

Г) Добровільна участь держави-агресора

І) Доступ до заморожених державних активів

Індивідуальні проекти

1. Провести дослідження на тему: "Принцип *erga omnes* та перспективи його застосування у міжнародних справах щодо України".

2. Підготувати наукову статтю з її публікацією на тему: "Польовий офіс

МКС в Україні: повноваження, завдання, юридична оцінка”.

Самостійна робота

1. Написати коротке есе: «Притягнення РФ до міжнародно-правової відповідальності: чи достатньо політичної воля міжнародного співтовариства?»
2. Спрогнозувати ймовірність застосування міжнародної відповідальності за злочини, вчинені ПВК «Вагнер».

Проблемні питання для самостійного опрацювання

1. Ефективність існуючих міжнародних правових механізмів для реагування на порушення *jus cogens*.
2. Які міжнародні акти чи рішення встановлюють імперативність норм, що порушила РФ?
3. Яким чином можна уникнути подвійних стандартів у переслідуванні міжнародних злочинів?
4. Чи є участь України в МКС інструментом притягнення до відповідальності вищих посадових осіб РФ?
5. Яким чином участь України у МКС може посилити її правові позиції на міжнародному рівні?
6. Чи достатньо санкцій для забезпечення справедливості та відновлення прав постраждалої сторони?
7. Які ризики створення спеціального трибуналу без мандату ООН, і чи вплине це на його легітимність?
8. Які прогалини в системі міжнародної відповідальності виявила війна РФ проти України?
9. Які юридичні труднощі виникають під час доведення наміру при вчиненні злочину агресії?
10. Як уникнути дублювання юрисдикцій та процесів між МКС, ЄСПЛ, *ad hoc* трибуналом і національними судами?

Рекомендована література

1. Агресія Росії проти України: історичні передумови та сучасні виклики / П.П. Гай-Нижник (керівник проекту, упоряд. і наук. ред.); авт. кол.: П.П. Гай-Нижник, Л.Л. Залізник, І. Й. Краснодемська, Ю. С. Фігурний, О. А. Чирков, Л. В. Чупрій. К.: «МП Леся», 2016. 586 с. URL: <http://ndiu.org.ua/images/book/agres-ros-1.pdf>.
2. Білас І. Г. Міжнародно-правові аспекти російської агресії проти України, механізм протидії та юридична відповідальність за воєнні злочини і геноцид URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/237/6355/13391-1?inline=1>
3. Волощук О. Т. Відповідальність рф за агресію та інші міжнародні злочини проти України в контексті проблеми виконання рішень міжнародних судів. *Juris Europensis Scientia*. Вип. 2. 2022. С. 126–130. URL: <http://chernvisn.onua.edu.ua/index.php/chern/issue/view/15/16>
4. Волощук О. Т. Злочин агресії та злочин геноциду в контексті військової агресії РФ проти України: проблеми кваліфікації. *International journal “Law &*

Society”. Issu 6. 2022. С. 20–28.

5. Волощук О. Т. Значення та роль принципу заборони агресивної війни у світлі глобалізаційних процесів. *Україна і світ: теоретичні та практичні аспекти діяльності у сфері міжнародних відносин: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 8–9 квіт. 2020 р.* М-во освіти і науки України, М-во культури України, Київ. нац. ун-т культури і мистецтв; редкол.: М.М. Поплавський (голова), Костиця І.О. (заст. голови) [та ін]. Київ: Вид. центр КНУКіМ, 2020. С. 26–30. URL: C:/Users/Admin/Downloads/Україна_і_світ_2020.pdf

6. Волощук О.Т. Військова агресія РФ проти України як виклик і загроза міжнародному миру та безпеці людства. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України.* № 3. 2022. С. 32–39. URL: <https://instzak.com/index.php/journal/issue/view/72/IZK032022ZFA>

7. Гринишин М. Розкриття проблематики міжнародно-правової відповідальності держав за вчинення злочину агресії в українській юридичній науці. *Право України.* 2024. №7. С. 104–117.

8. Гусар В. В., Турченко О. Ф. Відповідальність російської федерації за злочини, скоєні на території України. *Вісник Муринопольського державного університету. Серія: Право.* 2024. №27. С. 140–152. URL: <https://visnyk.mu.edu.ua/index.php/pravo/article/view/162/158>

9. Денисенко, С. І. Актуальні проблеми міжнародного гуманітарного права в умовах сучасних збройних конфліктів. *Юридичний науковий електронний журнал.* Вип. 3. 2016. С. 182–184. URL: http://lsej.org.ua/3_2016/55.pdf.

10. Жукорська Я. М. Порухення міжнародно-правових зобов'язань Організацією Об'єднаних Націй у контексті здійснення збройної агресії Російською Федерацією проти України. *Аналітично-порівняльне правознавство.* 2022. № 2. С. 327–332. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/anporpr_2022_2_63.

11. Жукорська Я. М., Мудрик К. А. Роль міжнародних кримінальних трибуналів у сучасному міжнародному праві. *Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки.* 2016. № 2. С. 29–37. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vznu_Jur_2016_2_6.

12. Заворотько І., Кориневич А., Короткий Т. Які воєнні злочини вчиняє Росія проти дітей України та як їх кваліфікує міжнародне право. *Зміна.* 19.05.2022. URL: <https://zmina.info/articles/yaki-voyennizlochyny-vchynyaye-rosiya-proty-ditej-ukrayiny-ta-yak-yih-kvalifikuyemizhnarodne-pravo/>

13. Задорожній О.В. Сумнівність перебування Російської Федерації в Раді Безпеки ООН. *Еспресо.* 20.09.2014. URL: http://espresso.tv/blogs/2014/08/20/sumnivnist_perebuvannya_rosiyskoyi_federaciyi_v_radi_bezpeky_oon.

14. Козерацька О. С. Кримінальна відповідальність за порушення норм міжнародного права в контексті воєнної агресії російської федерації проти України. URL: <https://dspace.onu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/e2b0d030-b395-4cff-a066-faf166292795/content>

15. Кориневич А., Короткий Т. Російська концепція геноциду по Джорджу Орвеллу: що криється за наказом Міжнародного Суду ООН. *Радіо Свобода.* 18 березня 2022 р. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/rosiya-ukrayina-minarodnyysud/31760166.html>

16. Кориневич А., Короткий Т. Спеціальний трибунал щодо злочину агресії проти України: realpolitik проти невідворотності покарання за злочин агресії. *Український часопис міжнародного права: наук.-практ. журн.* 2022. № 2. С. 33–42.

17. Кориневич А., Короткий Т., Тропин З. Справа МС ООН Україна проти РФ «Щодо звинувачень у вчиненні геноциду відповідно до Конвенції про запобігання злочину геноциду та покарання за нього»: *prima facie*. *Український часопис міжнародного права: наук.- практ. журн.* 2022. № 1. С. 63–68.
18. Кориневич А., Короткий Т., Тропін З. Справа МС ООН Україна проти РФ в контексті юридичного протистояння України та Російської Федерації. *Юридична газета*. 20 березня 2022 р.
19. Короткий Т., Неділько Б. Україна і Міжнародний кримінальний суд: двадцять складних питань і простих відповідей. *Юридична газета*. 25 серпня 2020 р. №16 (722). С. 30–31.
20. Пилипенко В. П. До питання щодо реалізації міжнародно-правової відповідальності російської федерації за скоєння злочину агресії та інших міжнародних злочинів. *Правові новели*. 2021. №13. С. 131–139. URL: http://www.legalnovels.in.ua/journal/13_2021/22.pdf
21. Сопілко І. М. Розуміння гібридної війни проти України: правовий аспект. *Альманах права*. 2022. Вип. 13. С. 154–159.
22. Цевух А. І., Якимчук М. Ю., Градиська Ю. В. Відповідальність за порушення норм міжнародного гуманітарного права. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*, 2023. Серія ПРАВО. Випуск 75: частина 3. С. 204–209. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2023/03/35-2.pdf>
23. Шкуропацький О. І., Кокорева Д. В. Відповідальність російської федерації за воєнні злочини, скоєні на території України. *Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави : тези доп. XI Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 9 груд. 2022 р.)* / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Наук. парк «Наука та безпека». Вінниця, 2022. С. 87–90.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ

1. Сучасні проблеми концептуальних підходів до розуміння юридичної природи міжнародного права.
2. Проблема визначення поняття «міжнародне право» у науковій доктрині.
3. Новітні підходи до визначення характерних рис сучасного міжнародного права.
4. Актуальні проблеми міжнародного права як нормативної системи: тенденції розвитку.
5. Міжнародна законність та правопорядок: сучасні проблеми.
6. Проблематика співвідношення міжнародного права і міжнародного правопорядку.
7. Кризові явища у сучасному міжнародному правопорядку.
8. Актуальні проблеми класифікації та ієрархії джерел міжнародного права.
9. Сучасні проблеми співвідношення міжнародного права та національного законодавства.
10. Наукові підходи до визначення юридичної природи міжнародно-правових норм.
11. Норми *jus cogens* та їх роль у сучасному міжнародному праві.
12. Актуальні проблеми відмежування *jus cogens*, диспозитивних норм і зобов'язань *erga omnes*.
13. Сучасні новели у створенні норм міжнародного права.
14. Актуальні проблеми ефективності реалізації міжнародно-правових норм.
15. Проблеми дотримання основних принципів міжнародного права у XXI ст.
16. Сучасні підходи до визначення переліку суб'єктів сучасного міжнародного права.
17. Проблеми міжнародної правосуб'єктності фізичних та юридичних осіб.
18. Актуальні проблеми визнання нових держав у міжнародному праві.
17. Проблеми правонаступництва держав щодо міжнародних договорів, власності, архівів і боргів.
18. Врегулювання проблем правонаступництва у зв'язку з розпадом СРСР.
19. Проблеми правонаступництва України після розпаду СРСР.
20. Міжнародні договори в сучасному міжнародному праві.
21. Принцип *pacta sunt servanda*: значення та проблеми реалізації.
22. Актуальні проблеми співвідношення міжнародного договору та інших джерел міжнародного права.
23. Сучасні проблеми тлумачення міжнародних договорів.
24. Дія міжнародних договорів у національних правопорядках.
25. Актуальні проблеми правонаступництва держав щодо міжнародних договорів.
26. Сучасні проблеми укладення та виконання міжнародних договорів України.
27. Теорія та практика тлумачення міжнародних договорів.
28. Денонсація міжнародних договорів з РФ у зв'язку з агресією.

29. Конституційно-правовий статус міжнародних договорів України.
30. Структура та основний зміст Угоди про асоціацію.
31. Актуальні проблеми імплементації положень Угоди про асоціацію в Україні.
32. Судова практика Верховного Суду щодо застосування норм Угоди.
33. Сучасні проблеми адаптації українського законодавства до стандартів ЄС.
34. Проблеми застосування норм права ЄС у правопорядку України.
35. Співпраця Україна–ЄС у сфері юстиції, свободи та безпеки.
36. Актуальні проблеми правосуб'єктності міжнародних організацій у XXI ст.
37. Діяльність ООН у сфері міжнародної безпеки: виклики сучасності.
38. Актуальні проблеми реформування Ради Безпеки ООН.
39. Діяльність установ ООН в Україні.
40. Співробітництво України з Радою Європи: стан і перспективи.
41. Актуальні проблеми участі України у СОТ.
42. Інтеграція України до ЄС: сучасні та майбутні виклики.
43. Проблемні питання територій в сучасному міжнародному праві.
44. Поняття та стадії встановлення державного кордону (делімітація, демаркація).
45. Правові підстави зміни державної території.
46. Заборона застосування сили щодо території держав.
47. Протиправні зміни державної території.
48. Принцип територіальної цілісності та його порушення.
49. Оренда території як правовий інститут.
50. Сучасні міжнародні територіальні спори.
51. Актуальні проблеми реалізації принципу сталого використання морських ресурсів.
52. Сучасні проблеми розмежування акваторії Чорного та Азовського морів.
53. Морське піратство як загроза міжнародній безпеці.
54. Проблеми судноплавства на міжнародних ріках.
55. Правові режими міжнародних повітряних перевезень.
56. Проблема розмежування повітряного та космічного простору.
57. Протидія незаконним втручанням у діяльність цивільної авіації.
58. Мілітаризація космосу: сучасні проблеми.
59. Актуальні проблеми міжнародної відповідальності за шкоду від космічних об'єктів.
60. Актуальні проблеми міжнародно-правового регулювання зміни клімату.
61. Сучасні проблеми захисту екологічних біженців.
62. Актуальні проблеми правового забезпечення екологічної безпеки.
63. Проблема зміни клімату у міжнародно-правовому вимірі.
64. Виклики реалізації Паризької кліматичної угоди.
65. Сучасні проблеми концепції сталого розвитку.
66. Проблема забезпечення екологічної безпеки у збройних конфліктах.
67. Участь України в міжнародних угодах з охорони довкілля.
68. Поняття мирного вирішення міжнародних спорів.
69. Актуальні проблеми ефективності дипломатичних засобів вирішення спорів.

70. Сучасні проблеми діяльності міжнародних судових установ.
71. Успіхи та прорахунки в діяльності міжнародних кримінальних трибуналів ad hoc.
72. Практика розгляду спорів за участю України в ЄСПЛ.
73. Справа «Україна проти РФ» у Міжнародному Суді ООН.
74. Справа щодо захоплення українських кораблів (МТМП)/
75. Актуальні проблеми юрисдикції Міжнародного кримінального суду.
76. Сучасні проблеми практики розгляду справ України проти РФ.
77. Актуальні проблеми тлумачення п. 4 ст. 2 Статуту ООН.
78. Сучасні проблеми санкційних резолюцій Ради Безпеки ООН.
79. Актуальні проблеми реформування ООН у сфері колективної безпеки.
80. Проблемні питання діяльності НАТО у системі колективної безпеки.
81. Актуальні проблеми діяльності ОБСЄ в умовах регіональних конфліктів.
82. Проблема застосування сили у контексті права на самооборону.
83. Регіональні системи безпеки і їх роль у сучасних конфліктах
84. Сучасні проблеми реалізації міжнародно-правової відповідальності.
85. Правові підстави звільнення від міжнародно-правової відповідальності.
86. Актуальні проблеми міжнародно-правового примусу.
87. Сучасні проблеми санкційних та несакційних заходів у міжнародному праві.
88. Актуальні проблеми міжнародно-правової кваліфікації агресії РФ проти України.
89. Сучасні проблеми створення спеціального міжнародного трибуналу для РФ.
90. Актуальні питання розробки дієвого механізму компенсації за злочини проти миру та безпеки людства.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ / НОРМАТИВНІ ДОКУМЕНТИ / ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСИ

Основна:

1. Буткевич В. Г., Мицик В. В., Задорожній О. В. Міжнародне право. Основи теорії: підручник / за ред. В. Г. Буткевича. Київ: Либідь, 2002. 608 с.
2. Буткевич О.В. Історія міжнародного права: підручник. Київ: Ліра-К. 2013. 416 с.
3. Владимірова О. Г. Міжнародна екологічна діяльність: конспект лекцій. Одеський державний екологічний університет, 2023. 103 с. URL: <http://eprints.library.odeku.edu.ua/id/eprint/11855/1/>
4. Воєнно-політичні конфлікти та міжнародна безпека: курс лекцій / Г.П.Ситник. К: ТОВ "САК Лтд.", 2023. 92 с.
5. Дмитрієв А. І. Міжнародне публічне право: навч. посібник / [А. І. Дмитрієв, В. І. Муравйов; відп. ред. Ю. С. Шемшученко, Л. В. Губерський]. Київ: Юрінком Інтер, 2001. 640 с.
6. Європейське право навколишнього середовища. Навчальний посібник. Львів, 2004. 256 с. URL: <https://epl.org.ua/wp-content/uploads/2015/05/EUROPEAN UNION ENVIRONMENTAL LAW 02.pdf>
7. Кузнецов С.О. Морське право : підручн. / С.О. Кузнецов, Т.В. Аверочкіна. Одеса : Фенікс, 2011. 382 с.
8. Міжнародне право / Матіас Гердеген ; пер. з німецької. Київ : К. І. С., 2011. 515 с.
9. Міжнародне право: навч. посібник / за ред. М. В. Буроменського. К., 2006. 336 с.
10. Міжнародне право: словник-довідник / [С.М. Перепьолкін, Т.Л. Сироїд, Л.А. Філяніна]; за заг. ред. Т.Л. Сироїд. Х.: Юрайт, 2014. 408 с.
11. Міжнародне правосуддя : навч.-метод. посіб. / О.К. Каненберг-Сандул, В.В. Форманюк, Н.В. Хендель ; за ред. проф. Х.Н. Бехруза ; Нац. ун-т «Одес. юрид. академія». Одеса : Фенікс, 2023. 106 с.
12. Міжнародне правосуддя : навч.-метод. посіб. / О.К. Каненберг-Сандул, В.В. Форманюк, Н.В. Хендель ; за ред. проф. Х.Н. Бехруза ; Нац. ун-т «Одес. юрид. академія». Одеса : Фенікс, 2023. 106 с.
13. Міжнародне публічне право: Підручник. 2-ге вид. / за ред. В. М. Репецького. К., 2012. 437 с.
14. Міжнародне публічне право: підручник: у 3 т. / [В.Ф. Антипенко, Л.Д. Тимченко, О. В. Беглий, О. А. Радзівілл та ін.] ; за заг. ред. В. Ф. Антипенка. Київ: НАУ, 2012. Т. 1. 420 с.
15. Міжнародне публічне право: підручник: у 3 т. / [В.Ф. Антипенко, Л. Д. Тимченко, О. В. Беглий, О. А. Радзівілл та ін.] ; за заг. ред. В.Ф. Антипенка. Київ: НАУ, 2012. Т. 2. 348 с.
16. Міжнародне судочинство : навч. посібник / Л. Р. Наливайко, К. В. Степаненко. Дніпро : ДДУВС, 2022. 304 с. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/4/7/232716.pdf>
17. Міжнародний захист права людини на здоров'я та безпечне довкілля : моногр. / авт. кол.; за заг. ред. М.О. Медведєвої. Київ : Видавничий дім «Вініченко», 2023. 260 с. URL: <https://epl.org.ua/wp-content/uploads/2023/08/monografiya1608.pdf>

18. Мокій А. І., Яхно Т. П., Бабець І. Г. Міжнародні організації. Навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2011. 280 с. URL: <https://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/659/1/%D0%9C%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D1%96%20%D0%BE%D1%80%D0%B3%D0%B0%D0%BD%D1%96%D0%B7%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97.pdf>
19. Основи права Європейського Союзу: підручник / [Л.І. Адашис, Т.М. Анакіна, С.В. Вихрист та ін.]; за заг. ред. Т. Л. Сироїд; Харків. Нац. ун-т імені В.Н. Каразіна. Вид. 2-ге вид., перероб. і допов. Харків: Право, 2020. 590 с.
20. Основи права Європейського Союзу: підручник / за заг. ред. Т. Л. Сироїд [координатор проекту А. О. Червяцова]; Харків. нац. ун-т імені В. Н. Каразіна. Харків : Право, 2018. 456 с.
21. Сироїд Т.Л. Міжнародне кримінальне підручник. Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. Харків : Право, 2023. 512 с.
22. Сироїд Т.Л. Міжнародне публічне право: підручник. 2-ге вид., перероб. і допов. Харків: Право. 2020. 648 с.
23. Сироїд Т.Л. Міжнародне публічне право: підручник. Одеса : Фенікс, 2018. 744 с.
24. Сироїд Т.Л., Фоміна Л.О. Міжнародне публічне право. Міжнародний захист прав людини: посібник для підготовки до зовнішнього незалежного оцінювання / за заг. ред. д.ю.н., проф. Т.Л. Сироїд. Вид. 5-ге вид., перероб і допов. Харків: Право. 2023. 474 с.
25. Сироїд Т.Л., Фоміна Л.О. Міжнародний захист прав людини: навчальний посібник / за заг. ред. д.ю.н., проф. Т.Л. Сироїд. Харків: Право, 2019. 472 с.
26. Стратегія сталого розвитку: Європейські горизонти : Підручник / І.Л. Якименко, Л. П. Петрашко, Т.М. Димань, О.М. Салавор, Є.Б. Шаповалов, М.А. Галабурда, О.В. Ничик, О.В. Мартинюк. К.: НУХТ, 2022. 337 с. URL: https://rep.btsau.edu.ua/bitstream/BNAU/7990/1/strategiia_staloho.pdf
27. Стратегія сталого розвитку: Підручник / [В.М.Боголюбов, М.О. Клименко, Мельник Л.Г., О.О. Ракоїд]. За редакцією професора В.М.Боголюбова і. К.: ВЦ НУБІПУ, 2018. 446 с. URL: https://fpk.in.ua/images/biblioteka/4bac_finan/Bogolubov_Strategij-stalogo-rozvitku.pdf
28. Сучасні концепції міжнародного права : навч.-метод. посіб. / укл.: Х. Н. Бехруз, С. С. Андрейченко ; НУ «Одеська юридична академія». Одеса : Фенікс, 2023. 57 с. URL : <https://doi.org/10.32837/11300.23483>
29. Сучасні проблеми міжнародного права. Liber Amicorum до 60-річчя проф. М. В. Буроменського : моногр. / авт.кол.; за ред. В. М. Репецького та В. В. Гутника. Львів; Одеса : Фенікс, 2017. 564 с.
30. Тарасов О. В. Суб'єкт міжнародного права: проблеми сучасної теорії. Харків: Право, 2014. 512 с.
31. Територія і кордони у міжнародному праві : навчальний посібник / Ю. А. Дем'янюк, Д. А. Купрієнко, О. В. Діденко [та ін.]. Хмельницький : Видавництво НАДПСУ, 2014. 232 с.
32. Яковюк І. В. Правові основи інтеграції до ЄС: загальнотеоретичний аналіз : монографія. Харків : Право, 2013. 760 с.

Додаткова:

1. Banchuk-Petrosova, О. Дипломатія у механізмі врегулювання

міжнародних територіальних спорів. Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти. 2020. №5. С. 9–21. URL: <https://doi.org/10.31866/2616-745x.5.2020.203655>

2. Karpenko, O. V. Забезпечення національної безпеки в контексті участі України в діяльності міжнародних організацій. *Політичне життя*. 2 (Сер 2020), 118–124. DOI:<https://doi.org/10.31558/2519-2949.2020.2.16>.

3. Latysheva, V., Babina, V. Співробітництво України з міжнародними організаціями в умовах війни: проблеми, напрями та перспективи. *Філософія та політологія в контексті сучасної культури*. 2023. 15(1). С. 149–157. URL: <https://doi.org/10.15421/352317>

4. Mainina M. S. Асоціація Україна–ЄС: політичні загрози та економічні можливості. *Політичне життя*. 2019. №4. С. 116–122. DOI: <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2019.4.16>.

5. Pevko, S. International responsibility of states (theoretical and legal view). *The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series Law*. 2023. №36. С.43–54. URL: <https://doi.org/10.26565/2075-1834-2023-36>

6. Shireen Daft. Environmental Destruction is a War Crime, but It's Almost Impossible to Fall Foul of the Laws. *The Conversation*. 2019. URL: <https://theconversation.com/environmental-destruction-is-a-war-crime-but-its-almost-impossible-to-fall-foul-of-the-laws-121180>

7. Аббакумова Д. В. Членство в Раді Європи та захист прав людини. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. №3. С. 439–445. URL: http://www.lsej.org.ua/3_2020/108.pdf

8. Агресія Росії проти України: історичні передумови та сучасні виклики / П.П. Гай-Нижник (керівник проекту, упоряд. і наук. ред.); авт. кол.: П.П. Гай-Нижник, Л.Л. Залізник, І. Й. Краснодемська, Ю. С. Фігурний, О. А. Чирков, Л. В. Чупрій. К.: «МП Леся», 2016. 586 с. URL: <http://ndiu.org.ua/images/book/agres-ros-1.pdf>.

9. Антонюк О.А. Міжнародна публічна медіація : у пошуках максимальної ефективності. *Часопис Київського університету права*. 2015. №2. С. 348–354.

10. Атаманова Н. В. Роль та значення міжнародних договорів у національній правовій системі України. *Право і суспільство*. 2020. № 2. С. 7–13. URI: <https://hdl.handle.net/11300/24096>

11. Ахмад Зубайр. Міжнародно-правовий захист від природних та техногенних катастроф : дис...доктора філос. / Ахмад, Зубайр ; Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2023. 220 с. URL: <https://hdl.handle.net/11300/27046>

12. Бабін Б. В. Міжнародно-правові аспекти реінтеграції територій. *Право України*. 2020. № 12. С. 63–73. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prukr_2020_12_7

13. Бабін Б. В., Плешко Е. А. Правовий режим морських просторів, що входять до тимчасово окупованої території України. *Науковий Вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО*. 2016. Випуск 37. Том 3. С. 120–123.

14. Бабков М. І. Становлення і розвиток науки міжнародного права в університетах України в XIX – поч. XX ст. *Вісник Нац. техн. ун-ту «ХПІ» : зб. наук. пр. Темат. вип. : Історія науки і техніки*. Харків : НТУ «ХПІ». 2011. № 64. С. 19–26. URL: <https://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/17938>

15. Баймуратов М. О., А. Мутана Аббас. Особливості входження норм міжнародного права в національне конституційне право України. *Вісник Центральної виборчої комісії*. 2016. № 2(34). С. 75–85.

16. Бані-Насер Фаді. Миротворчі операції ООН: теорія і практика. *Проблеми міжнародних відносин*. Київ : КиМУ, 2015. Вип. 10–11. С. 24–36.
17. Батарчук І. І. Актуальні проблеми правового регулювання повітряного простору (кордону) в міжнародному праві. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. Т. 29 / голов. ред. Ю. В. Цуркан-Сайфуліна ; МОН України, НУ «ОЮА». Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. С. 19–24. DOI <https://doi.org/10.32837/npnuola.v28i29.711>
18. Березовська І. А. Вплив Угоди про асоціацію з Євросоюзом на правову систему України. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2011. №. 100 (1). С. 179–185.
19. Бехруз Х. Н. До питання про правомірність правонаступництва держав щодо міжнародної відповідальності. *Правова позиція*. 2022. № 4. С. 169–172. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vamsup_2022_4_33
20. Білак М. В. Значення Угоди про асоціацію з ЄС: нові виклики для конституційного порядку чи послаблення позиції Основного Закону. *Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки*. 2017. Т. 193. С. 12–16.
21. Білас І. Г. Міжнародно-правові аспекти російської агресії проти України, механізм протидії та юридична відповідальність за воєнні злочини і геноцид URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/237/6355/13391-1?inline=1>
22. Білокінь Я., Лубко І. Проблеми ефективності міжнародних та національних правових механізмів відповідальності за шкоду, нанесену довкіллю під час збройних конфліктів. *Екологічне право*. 2024. Вип. 3–4. С. 48–56.
23. Блощаневич А. В. Проблеми та перспективи розвитку міжнародного права у ХХІ столітті. *Часопис Київського університету права*. 2012. № 2. С. 390–393. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkup_2012_2_94.
24. Богів Я., Шардакова А. Майбутнє міжнародного права: інтеграція сучасних технологій, гібридні підходи та створення нових нормативних рамок для глобального співтовариства. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: «Юридичні наук». № 3 (39). 2023. С. 243–249.
25. Богів Я., Шардакова А. Майбутнє міжнародного права: інтеграція сучасних технологій, гібридні підходи та створення нових нормативних рамок для глобального співтовариства. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: «Юридичні наук». № 3 (39). 2023. С. 243–249.
26. Бойко І. С. Прецедентна практика щодо морських територіальних спорів у рішеннях міжнародного суду ООН. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2016. № 2. С. 72–81. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vapny_2016_2_8
27. Братко І. В. Міжнародне право розвитку: питання теорії. *Інформація і право*. 2012. № 2. С. 33–38. URL: <http://jnas.nbuv.gov.ua/article/UJRN-0000484111>
28. Буткевич О. В. Міжнародна договірна практика України і сучасне міжнародне право: питання відповідності. *Науковий вісник Дипломатичної академії України*. 2009. Вип. 15. С. 290–296.
29. Буткевич О. В. Міжнародне право ХХІ ст.: утвердження концепції «живого права». *Альманах міжнародного права*. 2010. Вип. 2. С. 37–47. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/amp_2010_2_6.
30. Вавілова Н. В.; Сівоха І. М.; Леонов В. В. Право держав на застосування сили в міжнародних відносинах. URL: <http://znp-cvds.nuou.org.ua/article/view/127716/122529>
31. Вайцеховська О. Р. Міжнародно-правові аспекти співпраці України з

міжнародними фінансовими організаціями. *Юридичний вісник*. 2021. № 4. С. 118–126. URL: <https://hdl.handle.net/11300/18927>

32. Виконання Україною міжнародних зобов'язань з охорони довкілля крізь призму Угоди про асоціацію з Європейським Союзом : матер. міжнар. наук.-практич. конф. (м. Київ, 22 квітня 2019 року. Київ : ВГО «Українська асоціація міжнародного права», 2019. 204 с. URL: <https://www.uail.com.ua/wp-content/uploads/2019/04/Vy-konannya-Ukrayinoyu-zobov-yazan-z-ohorony-dovkilliya-kriz-pry-zmu-Ugody-pro-asotsiatsiyu-z-YEvropejs-ky-m-Soyuzom.pdf>

33. Водяніков О. Конституційний контроль за міжнародними договорами України. *Публічне право*. 2022. № 4 (48). URL: <https://www.publichne-pravo.com.ua/files/48/1.pdf>

34. Возняк С.М. Модель визначення співвідношення воєнних та невоєнних сил і засобів у складі багатопрофільної інтегрованої міжнародної операції з підтримання миру та безпеки. *Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського*. 2022. № 1. С. 37–44.

35. Войцеховська О. Р. Особливості та сучасні тенденції розвитку міжнародного правопорядку. *Право і суспільство*. №6/2018. С. 235–240. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2018/6_2018/part_1/42.pdf

36. Войціховський А. В. Міжнародно-правовий статус “невизнаних держав” як особливих політико-територіальних утворень. *Право і Безпека*. 2022. № 1. С. 115–123. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pib_2022_1_14

37. Волкова Ю. А. Міжнародно-правовий механізм захисту морського простору під час збройних конфліктів. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. №3. С. 622–625.

38. Волощук О. Т. Відповідальність рф за агресію та інші міжнародні злочини проти України в контексті проблеми виконання рішень міжнародних судів. *Juris Europensis Scientia*. Вип. 2. 2022. С. 126–130. URL: <http://chernvisn.onua.edu.ua/index.php/chern/issue/view/15/16>

39. Волощук О. Т. Злочин агресії та злочин геноциду в контексті військової агресії РФ проти України: проблеми кваліфікації. *International journal “Law & Society”*. Issu 6. 2022. С. 20–28.

40. Волощук О. Т. Значення та роль принципу заборони агресивної війни у світлі глобалізаційних процесів. *Україна і світ: теоретичні та практичні аспекти діяльності у сфері міжнародних відносин: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 8–9 квіт. 2020 р.* М-во освіти і науки України, М-во культури України, Київ. нац. ун-т культури і мистецтв; редкол.: М.М. Поплавський (голова), Костиря І.О. (заст. голови) [та ін]. Київ: Вид. центр КНУКіМ, 2020. С. 26–30. URL: C:/Users/Admin/Downloads/Україна_і_світ_2020.pdf

41. Волощук О.Т. Військова агресія рф проти України як виклик і загроза міжнародному миру та безпеці людства. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. № 3. 2022. С. 32–39. URL: <https://instzak.com/index.php/journal/issue/view/72/IZK032022ZFA>

42. Галіахметов І. А. Територіальна цілісність та політична незалежність як основоположний принцип міжнародного права. *Наукові записки [Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка]. Серія : Право*. 2022. Вип. 13. С. 129–133. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/snslnnp_2022_13_27

43. Головатенко М. Ю., Кібець Д. В. Класифікація міжнародних організацій та їх роль в сучасному світі. *Аналітично-порівняльне правознавство*.

44. Горіченко С. О. Роль міжнародного права у підтримці загального миру та безпеки. *Реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів : матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції, м. Суми, 23–24 травня 2024 р.* / редкол. : А. М. Куліш, В. В. Миргород, А. Р. Голоха. Суми : Сумський державний університет, 2024. С. 45–48. URL : <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/96319>

45. Грабинський М. І. Репутаційна складова відповідальності у міжнародному праві. *Актуальні проблеми міжнародного права: Всеукраїнська науково-практична конференція (Харків, 10 березня 2023 року): збірник матеріалів* / за ред. Т. Л. Сироїд, О. А. Гавриленка, В. М. Шамраєвої. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2023. С. 61–65.

46. Грабинський М. І., Грушко М. В. Міжнародно-правова відповідальність держави- правонаступниці за порушення зобов'язань держави-попередниці. *Правова позиція*. 2023. № 1 (38). С. 101–105. URL: <https://legalposition.umsf.in.ua/archive/2023/1/19.pdf>

47. Гринишин М. Розкриття проблематики міжнародно-правової відповідальності держав за вчинення злочину агресії в українській юридичній науці. *Право України*. 2024. №7. С. 104–117.

48. Громовенко К. В. Проблеми загальних принципів права в міжнародному праві. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2021. № 49. С. 176–179. URL: <https://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc49/39.pdf>

49. Громовенко К. В., Тицька Я. О. Міжнародно-правова відповідальність держав як засіб забезпечення дотримання норм міжнародного права: від теорії до практики. *Право і суспільство*. 2023. №3. С. 306–313. URL: http://pravoisuspiilstvo.org.ua/archive/2023/3_2023/45.pdf

50. Громовенко К. В., Тицька Я. О. Принципи міжнародного права: концептуальні підходи до розуміння природи та класифікації. *Правова позиція*. № 1 (38). 2023. С. 118–123.

51. Громовенко К. В., Тицька Я. О. Принципи міжнародного права: концептуальні підходи до розуміння природи та класифікації. *Правова позиція*. № 1 (38). 2023. С. 118–123. URL: <http://biblio.umsf.dp.ua/jspui/handle/123456789/5384>

52. Грушко М.В. Становлення та специфіка міжнародно-правового режиму військовополонених : монографія. Одеса, 2015. 287 с.

53. Гусар В. В., Турченко О. Ф. Відповідальність російської федерації за злочини, скоєні на території України. *Вісник Муріупольського державного університету. Серія: Право*. 2024. №27. С. 140–152. URL: <https://visnyk.mu.edu.ua/index.php/pravo/article/view/162/158>

54. Гутник В. В. Право міжнародних договорів у наукових працях Херша Лаутерпахта. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2022. Вип. 69. С. 438–443. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2022_69_74

55. Денисенко, С. І. Актуальні проблеми міжнародного гуманітарного права в умовах сучасних збройних конфліктів. *Юридичний науковий електронний журнал*. Вип. 3. 2016. С. 182–184. URL: http://lsej.org.ua/3_2016/55.pdf

56. Доценко О.М. Введення миротворчої місії ООН на Донбасі: проблеми та перспективи. *Сучасна міжнародна безпека: виклики глобалізації : Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (29 березня 2018 року)*. Харків :

ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2018. С. 26–28.

57. Єгорова О., Бичковський А. Ініціативи Ради Європи як пан'європейський політичний ресурс протидії російській агресії. *Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії*. 2023. Випуск 48. С. 234–245. URL: http://fps-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/48_2023/29.pdf

58. Єфремова К. В. Визнання держави у сучасному міжнародному праві (на прикладі Косово). *Право та інноваційне суспільство*. № 2 (15) 2020. С. 18–22. URL: https://apir.org.ua/wp-content/uploads/2020/12/Yefremova_Maryniv15.pdf

59. Жаровська І. М. Міжнародні трибунали АД НОС: історико-правова ретроспектива. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія : Юридичні науки*. 2016. № 845. С. 385–389. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2016_845_61.

60. Жукорська Я. М. Відповідальність міжнародних організацій за порушення міжнародно-правових зобов'язань: сучасний стан. *Часопис Київського університету права*. 2013. № 2. С. 356–360. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkup_2013_2_87_2.

61. Жукорська Я. М. Напрями реформування ООН: Рада Безпеки. *Право і суспільство*. 2015. № 4. С. 8–12. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pis_2015_4_4.

62. Жукорська Я. М. Порушення міжнародно-правових зобов'язань Організацією Об'єднаних Націй у контексті здійснення збройної агресії Російською Федерацією проти України. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 2. С. 327–332. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/anporpr_2022_2_63.

63. Жукорська Я. М. Сучасна концепція міжнародно-правової відповідальності. *Актуальні проблеми правознавства*. 2019. Вип. 3. С. 36–40. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aprpr_2019_3_8.

64. Жукорська Я. М., Мудрик К. А. Роль міжнародних кримінальних трибуналів у сучасному міжнародному праві. *Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки*. 2016. № 2. С. 29–37. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vznu_Jur_2016_2_6.

65. Забокрицький І. І. Проблеми правового статусу міжнародних договорів України у системі джерел конституційного права України. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки*. 2015. №825. С. 69–78. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2015_825_14.

66. Забокрицький І. І. Проблеми правового статусу міжнародних договорів України у системі джерел конституційного права України. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія : Юридичні науки*. 2015. № 825. С. 69-78. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2015_825_14.

67. Заворотько І., Кориневич А., Короткий Т. Які воєнні злочини вчиняє Росія проти дітей України та як їх кваліфікує міжнародне право. *Зміна*. 19.05.2022. URL: <https://zmina.info/articles/yaki-voynennizlochyny-vchynyaye-rosiya-proty-ditej-ukrayiny-ta-yak-yih-kvalifikuyemizhnarodne-pravo/>

68. Задорожній О. В. Правомірні підстави зміни належності державної території за сучасним міжнародним правом і анексія Криму Російською Федерацією. *Держава і право. Серія : Юридичні науки*. 2015. Вип. 67. С. 384–394. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/jurnaukdir_2015_67_38

69. Задорожній О. В. Становлення і нормативний зміст принципу територіальної цілісності держав як основного принципу міжнародного права. *Університетські наукові записки*. 2015. №1. С. 231–246. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2015_1_25

70. Задорожній О.В. Сумнівність перебування Російської Федерації в Раді

Безпеки ООН. *Еспресо*. 20.09.2014. URL: http://espresso.tv/blogs/2014/08/20/sumnivnist_perebuvannya_rosiyskoyi_federaciyi_v_radi_bezpeky_oon.

71. Зверев Є. О. Міжнародний договір як джерело національного права. *Наукові записки НаУКМА. Серія Юридичні науки*. 2010. Т. 103. С. 41–44.

72. Зверев Є. О. Телеологічна теорія у світлі тлумачення міжнародних договорів національними судами: деякі теоретичні міркування. *Наукові записки*. 2013. Т. 144–145. С. 45–48.

73. Зверев Є. О. Тлумачення міжнародних договорів національними судами: європейський досвід та українська практика : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2015. URL: <http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/5929>

74. Іванов А. Г. Становлення і розвиток процедури обслідування як засобу мирного вирішення міжнародних суперечок. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 10. С. 585–588. URL: http://www.lsej.org.ua/10_2021/154.pdf

75. Івчук Ю. Ю., Івчук К.І., Примаць Ю.О. Медіація як спосіб вирішення міжнародних спорів. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2018. №2 (36). С. 7–15.

76. Іляшко О. О. Забезпечення територіальної цілісності і недоторканності України: національні і міжнародно-правові аспекти. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія : Юридичні науки*. 2018. Т. 29(68). № 3. С. 33–39. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/UZTNU_law_2018_29\(68\)_3_8](http://nbuv.gov.ua/UJRN/UZTNU_law_2018_29(68)_3_8)

77. Іляшко О. О. Поняття і класифікація територій за їх правовим режимом. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія : Юридичні науки*. 2018. Т. 29(68), № 1. С. 19–25. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/UZTNU_law_2018_29\(68\)_1_6](http://nbuv.gov.ua/UJRN/UZTNU_law_2018_29(68)_1_6).

78. Камишанський М. М. Компенсація та реституція: обрання адекватної форми відшкодування шкоди за міжнародне правопорушення. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2016. Вип. 24. С. 140–144.

79. Камишанський М. М. Міжнародно-правове регулювання використання компенсацій як форми відшкодування шкоди держав і міжнародних міжурядових організацій за міжнародно-протиправні діяння. автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук: спец. 12.00.11 «Міжнародне право». Х., 2017. 24 с.

80. Канєнберг-Сандул О. К. Становлення джерел міжнародного права // *Права людини в період збройних конфліктів : Зб. матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції присвяч. 25-річчю Національного університету «Одеська юридична академія» (м. Одеса, 18 листопада 2022 р.)* / Нац. ун-т «Одеська юридична академія» ; каф. міжнародного та європейського права НУ «ОЮА» : у 2 т. Одеса, 2022. С. 104–107. URL: <https://hdl.handle.net/11300/23339>

81. Карвацька С. Б. Включення норм міжнародних договорів до національного законодавства України: проблеми та пошуки шляхів вирішення. *Правова держава*. 2019. (33). С. 155–161. URL: <https://doi.org/10.18524/2411-2054.2019.33.162024>

82. Касинюк І. В. Колізії правового регулювання міжнародної відповідальності держав за вчинення акту агресії. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2015. Випуск 34. Том 3. С. 141–143. URL : <https://dspace2.uzhnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/6f098d92-1604-40cb-8ae9-be4e26042a77/content>

83. Клименко К. О. Співвідношення принципів територіальної цілісності держав і самовизначення народів у міжнародному праві. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право*. 2022. Вип. 69. С. 444–450. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2022_69_75
84. Коваленко С. О. Міжнародно-правова відповідальність міжнародних неурядових організацій: сучасний стан і перспективи. *Часопис Київського університету права*. 2014. № 3. С. 279–283. URL: <http://jnas.nbuv.gov.ua/article/UJRN-0000331412>
85. Коваль Т. В., Лубко І. М. Стандарти професійної діяльності юристів у документах Ради Європи. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2024. Вип. 5. С. 122–126.
86. Ковальова М. Деякі питання міжнародно-правової відповідальності в міжнародному публічному праві. *Часопис Київського університету права*. 2021. №2. С. 316–320. URL: <https://chasprava.com.ua/index.php/journal/article/view/781>
87. Коверзнев М. С., Коверзнева Г. П. Відповідальність держав у міжнародному праві. *Альманах міжнародного права*. 2016. Вип. 13. С. 49–56. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/amp_2016_13_9.
88. Козерацька О. С. Кримінальна відповідальність за порушення норм міжнародного права в контексті воєнної агресії російської федерації проти України. URL: <https://dspace.onu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/e2b0d030-b395-4cff-a066-faf166292795/content>
89. Копильцов І. В. Актуальні проблеми пріоритетного застосування міжнародних договорів у національному праві. *Право і суспільство*. 2022. №1. С. 223–229. URL: <https://elar.navs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/9f55f108-19b2-47e6-a12c-f45a5a2294b6/content>
90. Кориневич А., Короткий Т. Російська концепція геноциду по Джорджу Орвеллу: що криється за наказом Міжнародного Суду ООН. *Радіо Свобода*. 18 березня 2022 р. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/rosiya-ukrayina-minarodnyysud/31760166.html>
91. Кориневич А., Короткий Т. Спеціальний трибунал щодо злочину агресії проти України: realpolitik проти невідворотності покарання за злочин агресії. *Український часопис міжнародного права: наук.- практ. журн*. 2022. № 2. С. 33–42.
92. Кориневич А., Короткий Т., Тропин З. Справа МС ООН Україна проти РФ «Щодо звинувачень у вчиненні геноциду відповідно до Конвенції про запобігання злочину геноциду та покарання за нього»: prima facie. *Український часопис міжнародного права: наук.- практ. журн*. 2022. № 1. С. 63–68.
93. Кориневич А., Короткий Т., Тропін З. Справа МС ООН Україна проти РФ в контексті юридичного протистояння України та Російської Федерації. *Юридична газета*. 20 березня 2022 р.
94. Короткий Т. Р. Міжнародно-правова відповідальність за невиконання міжнародних зобов'язань з охорони морського середовища. *Актуальні проблеми політики : зб. наук. пр. / редкол. : С. В. Ківалов (голов. ред.), Л. І. Кормич (заст. голов. ред.), Ю. П. Аленін [та ін.] ; МОНмолодьспорт України ; НУ ОЮА. Одеса : Фенікс, 2012. Вип. 46. С. 90–101.*
95. Короткий Т., Неділько Б. Україна і Міжнародний кримінальний суд: двадцять складних питань і простих відповідей. *Юридична газета*. 25 серпня 2020 р. №16 (722). С. 30–31.
96. Короткий Т., Смирнова К. Міжнародне право: сто років самотності. *Юридична газета*. 11 листопада 2020 р.

97. Короткий Т., Хендель Н. Міжнародно-правовий аналіз ситуації в Азовському морі та Керченській протоці. *Український час опис міжнародного права*. 2018. № 2. С.42–55. URL: <https://fsfr.org/wp-content/uploads/2019/01/>
98. Костюченко Я. М. Угода про асоціацію з ЄС у національному правопорядку України. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. №. 6. С. 354–359.
99. Кравченко Н. Б. Міжнародно-правові статус і режим виключної економічної зони і відкритого моря: порівняльна характеристика. *ScienceRise. Juridical Science*. 2020. № 3. С. 44–51. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/srjusc_2020_3_10
100. Кравченко С. О. Міжнародні організації як суб'єкти глобального управління. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія : Державне управління*. 2017. Т. 28(67). № 1. С. 6–11. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sntvupa_2017_28_1_4.
101. Лебідь В. П. Історія розвитку та еволюція міжнародно-правового статусу міжнародних неурядових організацій правозахисного характеру. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2014. № 4. С. 100–105.
102. Лисенко А. В. Проблема ефективності функціонування миротворчих місій через призму війни в Україні. *Права людини в період збройних конфліктів : зб. матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції присвяч. 25-річчю Національного університету «Одеська юридична академія» (м. Одеса, 18 листопада 2022 р.) / Нац. ун-т «Одеська юридична академія» ; каф. міжнародного та європейського права НУ «ОЮА». У 2 т. Одеса, 2022. С. 263–266.*
103. Литвиненко В. М., Чічкань М. В. Рішення міжнародних судів як джерела міжнародного права. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 9. С. 306–309.
104. Лібрुक-Ліпкевич С. Збройні сили ООН з підтримання миру та участь України в проведенні миротворчих операцій. *Схід* 6. 2012. № 120. С. 117–121.
105. Лісова К. С. Проблеми визнання міжнародної правосуб'єктності фізичної особи. *Часопис Київського університету права*. 2023. (3). С. 223–226. URL: <https://doi.org/10.36695/2219-5521.3.2023.45>
106. Лосич С. В. Сучасні міжнародно-правові стандарти кримінальної відповідальності за посягання на територіальну цілісність держави. *Європейські перспективи*. 2016. Вип. 1. С. 81–86. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evpe_2016_1_15
107. Майлунц К. Е. Правонаступництво держав щодо міжнародно-правової відповідальності : дис...доктора філос. / Майлунц, Каріне Еріківна ; Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2023. 237 с.
108. Маловацький О. Міжнародно-правова відповідальність держави за міжнародні неправомірні акти: актуальні теоретико-доктринальні підходи до визначення та розуміння. *Evropský politický a právní diskurz*. 2018. Sv. 5, Vyd. 4. С. 25–46. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evrpola_2018_5_4_6.
109. Мамонтова Е. В., Кормич А. І. Співпраця України з міжнародними організаціями в умовах російської агресії: проблеми, напрямки, завдання. *Актуальні проблеми політики*. 2024. Вип. 73. С. 126–133. URL: http://app.nuoua.od.ua/archive/73_2024/20.pdf
110. Мануїлова К. В., Гребенюк Д. О. Виклики сучасного міжнародного права: від публічного до приватного. *Юридичний науковий електронний журнал*. №10. 2023. С. 619–623.
111. Марич Х., Кіра С. Міжнародні екологічні договори: забезпечення

дієвості та ефективності (на прикладі Орхуської конвенції). URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2021/dec/25923/16.pdf>

112. Мартинюк О.В. Роль міжнародного права у підтримці загального миру та безпеки. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. №1. С. 801–803. URL : <https://r.donnu.edu.ua/bitstream/123456789/2584/1/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F%205.pdf>

113. Мельниченко Н. О. Міжнародно-правове забезпечення постконфліктного врегулювання (на прикладі практики ООН). *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія «Право»*. 2022. № 69. С. 451–455.

114. Мережко О.О. Право міжнародних договорів: сучасні проблеми теорії та практики : монографія. Київ : Таксон, 2002. 344 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Merezhko_Oleksandr/Pravo_mizhnarodnykh_dohovoriv_suchasni_problemy_teorii_ta_praktyky.pdf

115. Миколаєнко Я. Ю. Медіація як ефективний засіб вирішення міжнародних конфліктів. *Наше право*. №3. 2015. С.184–188.

116. Міжнародний суд ООН як механізм розслідування порушень прав людини: процедура розгляду справи. URL: <https://ecpl.com.ua/news/mizhnarodnyy-sud-onn-iaak-mekhanizm-rozsliduvannia-porushen-prav-liudyny-protsedura-rozghliadu-spravy/>

117. На межі виживання: знищення довкілля під час збройного конфлікту на сході України / А. Б. Блага, І. В. Загороднюк, Т. Р. Короткий, О. А. Мартиненко, М. О. Медведєва, В. В. Пархоменко; за заг. Ред. А. П. Буценка / Українська Гельсінська спілка з прав людини. Київ: КИТ, 2017. 88 с.

а. Нанка А. О., Філімонова Ю. О. До питання міжнародної відповідальності міжнародних міжурядових організацій. *«Молодий вчений»*. 2017. № 12 (52). С. 300-304. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/12/69.pdf>

118. Наум М. Я. Фізична особа як суб'єкт міжнародного права. *Міжнародний науковий журнал “Інтернаука”*. 2018. № 8(2). С. 31–34. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnj_2018_8\(2\)_9](http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnj_2018_8(2)_9).

119. Наумчук Д. Титул над територією у встановленні юрисдикції Міжнародного трибуналу з морського права у справі України проти Росії. *Society and Security*. 2024. № 2–3. С. 72–77. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sas_2024_2-3_11

120. Некрасова А., Асірян С. Проблема розмежування міжнародного договору та міжнародної домовленості: правова невизначеність і наслідки для міжнародних зобов'язань держав. URL: <https://archive.logos-science.com/index.php/conference-proceedings/article/view/2515>

121. Нігрєєва О. О. Міжнародні злочини та зобов'язання erga omnes у контексті міжнародно-правової охорони довкілля. *Правова держава*. 2021. № 44. С. 139–147. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Prav_2021_44_19

122. Нігрєєва О. О. Правотворчість у міжнародному праві: до питання про визначення. *Альманах міжнародного права*. 2014. Вип. 4. С. 35–42. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/amp_2014_4_6.

123. Олійник Ю. Угода «Про асоціацію» ЄС з «третіми» державами: досвід Польщі. *Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку*. Львів, 2014. Випуск 26. С. 133–140.

124. Осьмірко І. Р., Роянова І. В. Міжнародно-правове регулювання діяльності держав в космічному просторі. *Юридичний науковий електронний*

журнал. 2022. № 12. С. 509–514. URL: http://lsej.org.ua/12_2022/121.pdf

125. Павко Я. Особливості правового статусу та правового режиму Арктики: термінологічні аспекти. *Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини*. 2016. Випуск 39. С. 135–147. URL: <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/intrel/article/viewFile/6372/6376>

126. Пальченко А. А. Євроінтеграція України та морське право країн Європейського Союзу. *Актуальні проблеми історико-правової науки*. 2022. 4. Ч. 3. С.191–196. URL: http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2022/4/part_3/32.pdf

127. Пасечник О. В. Статика та динамізм міжнародно-правового регулювання в аспекті системи джерел сучасного міжнародного права. *Нове українське право*. 2023. №3. С. 96–105.

128. Патлашинська І. В. Аналіз шляхів мирного вирішення міжнародних спорів: відповідь на сучасні виклики. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 9. С.568–572. URL: http://lsej.org.ua/9_2022/140.pdf

129. Пашкова Г. С. Участь України в діяльності ООН та інших міжнародних організаціях як форма забезпечення міжнародної правосуб'єктності України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2015. №4. С. 301–304. URL: http://www.lsej.org.ua/4_2015/82.pdf

130. Перевезенцев О. Ю. Міжнародно-правове регулювання інституту правонаступництва держав щодо міжнародних договорів : автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.11. Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2004. 18 с.

131. Петров Р. А. Конституційні аспекти імплементації угод про асоціацію між Європейським Союзом та Україною, Молдовою і Грузією. *Право України*. 2015. № 8. С. 33–41.

132. Петров Р. А. Особливості транспозиції «acquis» ЄС у правову систему України в процесі імплементації Угоди між Україною та ЄС про асоціацію та Угоди про енергетичне співтовариство. *Lex portus : юридичний науковий журнал*. 2017. № 1 (3). С. 22–38.

133. Петров Р. А. Транспозиція «acquis» ЄС у правову систему України в Угоді між Україною та ЄС про асоціацію. *Наукові записки НаУКАМА. Юридичні науки*. 2015. Т. 168. С. 81–85.

134. Пилипенко В. П. До питання щодо реалізації міжнародно-правової відповідальності російської федерації за скоєння злочину агресії та інших міжнародних злочинів. *Правові новели*. 2021. №13. С. 131–139. URL: http://www.legalnovels.in.ua/journal/13_2021/22.pdf

135. Питання правонаступництва держав щодо міжнародно-правової відповідальності у зв'язку з діяльністю повстанських рухів чи інших рухів. *Держава та регіони. Серія : Право*. 2022. № 4. С. 217–223. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/drp_2022_4_35

136. Підгородинська А. В. Деякі аспекти співробітництва України з міжнародними судовими установами. *Вісник кримінального судочинства*. 2017. №2. С. 70–78. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkc_2017_2_11.

137. Подорожна Т. Проблеми оновлення Конституції України та національного законодавства в контексті підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. *Віче*. 2015. №. 6. С. 27–31.

138. Полехіна М. А., Одноколова О. В. Міжнародні та європейські стандарти правової охорони довкілля, стан і проблеми їх імплементації до національного законодавства. Молодий вчений. *Юридичні науки*. 2019. №11 (75). С.378–380.

139. Понад 230 екологічних злочинів скоїли окупанти в Україні – про

збитки розповіли у Міндовкілля. URL: <https://kanaldom.tv/uk/ponad-230-ekologichnyh-zlochyniv-skoyily-okupanty-v-ukrayini-pro-zbytky-rozpovily-u-mindovkillya/>

140. Попко В. В., Попко Є. В. Системно-ієрархічний характер джерел міжнародного кримінального права: методологічні аспекти. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2021. Серія ПРАВО. Випуск 65. С. 375–384. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2021/10/70.pdf>

141. Рагуліна К. А. Вплив міжнародних договорів на національне законодавство України: загальнотеоретичний аспект. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2018. №35. Т. 1. С. 32–36.

142. Реньов Є. В. Щодо деяких аспектів діяльності ООН в контексті підтримки суверенітету та територіальної цілісності України. *Juris Europensis Scientia*. 2022. Вип. 5. С. 44–48.

143. Рибачок В. А. Термін «космічний об'єкт» та його правовий статус. *Advanced Space Law*. 2018. Volume 2. С.44–49. URL: https://asljournal.org/journals/2018-2/ASL_vol_2_Rybachok.pdf

144. Рогова О. Г. Фрагментація міжнародного права: трансформація доктрини чи наукового дискурсу. *Актуальні проблеми держави і права: збірник наукових праць*. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2022. Вип. 94. С. 99–109.

145. Роянова І. Демілітаризовані та нейтралізовані території в міжнародному гуманітарному праві. *Юридичний вісник*. 2020. № 4. С. 201–209. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/urid_2020_4_27

146. Рудницька О. П. Роль Міжнародного Суду ООН у вирішенні міждержавних спорів. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 2. С. 539–542. URL: http://lsej.org.ua/2_2023/128.pdf

147. Садова Т. Захист довкілля під час збройних конфліктів у перспективі ухвалення П'ятої Женевської конвенції. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2022. Том 1. №73. С. 186–190. URL: <https://dspace.onu.edu.ua/handle/123456789/34371>

148. Сачко О. В. Правосуб'єктність міжнародних неурядових організацій: стан і перспективи розвитку. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. № 4. 2022. С. 230–236. http://apnl.dnu.in.ua/4_2022/35.pdf

149. Смирнова К. В. Процеси застосування *acquis* ЄС в українській судовій практиці. *Закон і Бізнес*. 14.08.2023.

150. Смирнова К. Застосування Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом та судової практики ЄС в правовій системі України. *Угода про асоціацію з ЄС як інструмент забезпечення стійкості економіки України* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (25–26 листопада 2021 року, м. Київ) у 2 частинах. К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Навчально-науковий інститут міжнародних відносин, Центр досконалості Жана Моне, 2022. Ч.2. С. 7–9.

151. Смирнова К., Березовська І. Розвиток доктрини прямої дії міжнародних угод у праві Європейського Союзу. *Право України*. 2019. № 6. С. 15–34. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prukr_2019_6_4.

152. Сопілко І. М. Розуміння гібридної війни проти України: правовий аспект. *Альманах права*. 2022. Вип. 13. С. 154–159.

153. Стельмах О. С. Міжнародно-правовий режим космічної безпеки: до теорії питання. *Держава і право*. 2012. Вип. 56. С. 522–531. URL: <https://nasplib.isoftware.kiev.ua/handle/123456789/64472>

154. Стець О. М. Правовий режим морського кордону України. *Lex portus*. 2018. № 3 (11). С. 182–206. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/76eab5f7-6ab3-4db2-a1f1-6a76e3ede4a1/content>
155. Тараненко М. М., Царик О. В., Дмитрієнко К. О. Договори та їх вплив на міжнародні відносини *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. №3. С.260–264. URL : <https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/0235c7e1-2300-4269-af0a-6b74a61f7a4e/content>
156. Тарасов О. В. Міжнародна правосуб'єктність як проблема радянської юридичної науки другої половини XX століття. *Юрист України*. 2012. № 1/2. С. 19–23.
157. Тарасов О. В. Суб'єкт міжнародного права : проблеми сучасної теорії : монографія / О. В. Тарасов. Х. : Право, 2014. 512 с.
158. Тимошенко О. А. Міжнародні договори за участю України в умовах воєнного стану: політико-правовий вимір. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. URL : <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2024/08/127.pdf>
159. Тимчик Г. С. Правові проблеми визначення правового статусу екологічних біженців. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/32619999.pdf>
160. Тихомирова Г. Є. Міжнародно-правовий режим безпеки дослідження та використання космічного простору в мирних цілях. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія : Право*. 2017. Вип. 14. С. 43–49. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vmdu_pr_2017_14_7.
161. Тітаренко А. А. Дослідження правової природи міжнародного принципу територіальної цілісності держави в межах сучасних процесів державного будівництва. *Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки*. 2015. № 3. С. 116–121. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vznu_Jur_2015_3_20
162. Трояновський О. В. Місце односторонніх актів держав в системі джерел міжнародного права. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 2. С. 336–338.
163. Трояновський О. В. Некодифіковані сфери правонаступництва держав: теоретико-практичні проблеми. *Держава та регіони. Серія : Право*. 2023. № 1 (79). С. 313–318. URL: http://www.law.stateandregions.zp.ua/archive/1_2023/51.pdf
164. Трояновський О. В. Питання правонаступництва держав щодо членства в міжнародних організаціях. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 1/2023. С. 633–635. http://www.lsej.org.ua/1_2023/149.pdf
165. Фархадова Е. Ш. Окремі аспекти сучасної міжнародно-правової практики забезпечення територіальної цілісності держав. *Міжнародний науковий журнал “Інтернаука”*. 2017. № 17(2). С. 104–106. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnj_2017_17\(2\)_24](http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnj_2017_17(2)_24)
166. Хар О. Ю. Міжнародно-правове регулювання діяльності неурядових організацій. *Регіональні студії*. Ужгород, Видавничий дім «Гельветика». Вип. 20. 2020. С.131–136.
167. Хвіст В. Функції та форми участі міжнародних організацій у світополітичних процесах і регулювання міжнародних конфліктів. *Acta de Historia & Politica: Saeculum XXI*. 2022. № 4. С. 36–46.
168. Цевух А. І., Якимчук М. Ю., Градиська Ю. В. Відповідальність за порушення норм міжнародного гуманітарного права. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету, 2023. Серія ПРАВО*. Випуск 75:

частина 3. С. 204–209. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2023/03/35-2.pdf>

169. Цибуляк А. Сталий розвиток у міжнародному праві: еволюція основних еколого-економічних інструментів. *Економічний простір*. 2025. №199. URL: <http://economicspace.pgasa.dp.ua/article/view/326889>

170. Циверенко Г. П. Відповідальність держав у міжнародному праві. *Вчені записки ТНУ ім. В. І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. 2017. №2. Т. 28(67). С. 66-70. URL: https://www.juris.vernadskyjournals.in.ua/eng/journals/2017/2_2017/16.pdf

171. Цоклан В. Система джерел конституційного права в контексті розвитку вітчизняного конституціоналізму: тенденції та перспективи. *Публічне право*. 2011. № 3. С. 22–29.

172. Чайковська В. Про пряму дію Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом у правовій системі України. *Jurnalul juridic national: teorie și practică*, 2015. 13(3/2). С. 109–113.

173. Чехович Т. В. Забезпечення міжнародної безпеки міжнародно-правовими засобами. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 1. С. 277–283. URL: – http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvknuvs_2013_1_39.

174. Шамраєва В. М. Основні теоретичні підходи до дослідження еволюції концепту міжнародна безпека. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм*. 2018. Вип. 8. С. 88–94. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhMv_2018_8_11.

175. Шатіло В. А. Місце і роль міжнародних організацій у правотворчій діяльності України. *Аналітичне-порівняльне правознавство*. 2025. №1. С. 118–122. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/323397/313627>

176. Шахов А. В. Тлумачення та виконання міжнародних договорів: сучасні проблеми міжнародного права. *Юридичний вісник*, 2020. № 3. С. 3–4.

177. Школьна В. В. Міжнародні стандарти громадянства та вирішення питань громадянства при зміні території держави. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право*. 2024. Вип. 82(1). С. 260–264. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2024_82\(1\)_41](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2024_82(1)_41)

178. Шкуропацький О. І., Кокорева Д. В. Відповідальність російської федерації за воєнні злочини, скоєні на території України. *Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави : тези доп. XI Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 9 груд. 2022 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Наук. парк «Наука та безпека»*. Вінниця, 2022. С. 87–90.

179. Шульга А. М., Передерій О. С. Особливості нормативно-правового забезпечення трансформації правової системи України в умовах асоціативного партнерства з Європейським Союзом. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Сер.: Право*. 2018. Вип. 25. С. 152–155.

180. Яковюк І. Адаптація і гармонізація законодавства в умовах інтеграції: проблема співвідношення. *Вісник академії правових наук України*. 2012. №4. С. 29–42.

181. Ярмачі Х. П., Ярмачі В. Х. Щодо виникнення міжнародного права. *Південноукраїнський правничий часопис*. № 1–2. 2022. С. 324–329.

Збірники міжнародних актів:

1. Міжнародне публічне право в документах : у 3-х т. / уклад.: Т. В. Коваль, І. М. Лубко, О. С. Парамонова / за заг. ред. І. М. Лубко. Черкаси, 2021. Т. 1.

Установчі акти міжнародних організацій, інтеграційних утворень, міжнародних судових установ. Міжнародні документи з прав людини. 536 с. URL: <https://eprints.cdu.edu.ua/5721/1/t.1.pdf>

2. Міжнародне публічне право в документах : у 3-х т. / уклад.: Т. В. Коваль, І. М. Лубко, О. С. Парамонова / за заг. ред. І. М. Лубко. Черкаси, 2022. Т. 2. Міжнародно-правові документи окремих галузей та інститутів міжнародного публічного права. 571 с. URL: <https://eprints.cdu.edu.ua/5723/1/t.2.pdf>

3. Міжнародне публічне право в документах : зб. норм. актів : у 3-х т. / укладачі Т. В. Коваль, І. М. Лубко, О. С. Парамонова / за заг. ред. І. М. Лубко. Черкаси, 2022. Т. 3. «Право Гааги». «Право Женеви». Акти міжнародного безпекового права. Міжнародне кримінальне право в конвенціях. 557 с. URL: <https://eprints.cdu.edu.ua/5725/1/t.3.pdf>

Міжнародні документи:

1. Віденська конвенція про правонаступництво держав стосовно договорів від 23 серпня 1978 р. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_185.

2. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 р. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_015.

3. Конвенція про захист прав людини й основоположних свобод від 4 листопада 1950 р. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_004.

4. Міжнародний пакт про громадянські й політичні права від 16 грудня 1966 р. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_043.

5. Міжнародний пакт про економічні, соціальні й культурні права від 16 грудня 1966 р. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_042.

6. Північноатлантичний договір від 4 квітня 1949 р. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/950_008.

7. Факультативний протокол до Міжнародного пакту про громадянські та політичні права від 16 грудня 1966 р. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_086.

8. Декларація про права осіб, що належать до національних або етнічних, релігійних та мовних меншин (резолюція ГА ООН резолюцією 47/135). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_318#Text.

9. Declaration on the Rights of Mentally Retarded Persons. URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/declaration-rights-mentallyretarded-persons>.

10. Declaration on the Elimination of Violence against Women. URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/declaration-eliminationviolence-against-women>.

11. Декларація Організації Об'єднаних Націй про права корінних народів. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_156#Text.

12. Proclamation on Ageing (res. UN GA 47/5). URL: <https://www.un.org/development/desa/ageing/resources/international-year-of-older-persons1999/resolution-475.html>.

13. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв збройних конфліктів неміжнародного характеру (Протокол II) від 8 червня 1977 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_200#Text.

14. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I) від 8

червня 1977 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text.

15. Європейська конвенція про правовий статус трудящих-мігрантів. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_307.

16. Конвенція про захист цивільного населення під час війни. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text.

17. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153#Text.

18. Закон України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту». URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3671-17>.

19. Конвенція про заборону та негайні заходи щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці № 182. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_166#Text.

20. Конвенція про заборону або обмеження застосування конкретних видів звичайної зброї, які можуть вважатися такими, що завдають надмірних ушкоджень або мають невибіркову дію. URL: <http://www.un.org/ru/peace/mine/conweapons.shtml>.

21. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок. URL: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/cedaw.shtml.

22. Конвенція про права осіб з інвалідністю. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text.

23. Конвенція про права дитини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text.

24. Конвенція щодо згоди на взяття шлюбу, шлюбний вік та реєстрацію шлюбу. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_i08#Text.

25. Конвенція про статус біженців 1951 року. URL: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/refugees.shtml.

26. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_004/print1447094315703685.

27. ICC Rules of Procedure and Evidence. URL: <https://www.icc-cpi.int/news/rulesprocedure-and-evidence>.

28. ICC Regulations of the Registry. URL: <https://www.icc-cpi.int/news/regulationsregistry>.

29. ICC Regulations of the Court. URL: <https://www.icccpi.int/sites/default/files/Publications/Regulations-of-the-Court.pdf>.

30. Rome Statute of the International Criminal Court. URL: <https://www.icccpi.int/sites/default/files/Publications/Regulations-of-the-Court.pdf>.

Інтернет-ресурси:

1. Офіційний сайт Європейського Союзу. URL: <http://europa.eu/>.

2. Офіційний сайт Європейського суду з прав людини. URL: <http://www.echr.coe.int/echr/>.

3. Офіційний сайт Європейської поліцейської агенції (Європол). URL: <https://www.europol.europa.eu/>.

4. Офіційний сайт Міжнародного кримінального суду. URL: <http://www.icc-cpi.int>.

5. Офіційний сайт Міжнародного суду Організації Об'єднаних Націй. URL: <https://www.icj-cij.org/home>.

6. Офіційний сайт Міжнародного Трибуналу з морського права. URL: <http://www.itlos.org/>.

7. Офіційний сайт Міжнародної морської організації. URL:

<http://www.imo.org/Pages/home.aspx>.

8. Офіційний сайт Міжнародної організації кримінальної поліції Інтерпол. URL: <http://www.interpol.int/>.

9. Офіційний сайт Організації американських держав. URL: <http://www.oas.org/en/default.asp>.

10. Офіційний сайт Організації з безпеки та співробітництва в Європі. URL: <http://www.osce.org/>.

11. Офіційний сайт Організації Об'єднаних Націй. URL: <https://www.un.org/en/>.

12. Офіційний сайт Північноатлантичного альянсу. URL: <http://www.nato.int/cps/en/natolive/index.htm>.

13. Офіційний сайт Ради Європи. URL: <https://www.coe.int/en/web/portal>.

14. Офіційний сайт Міжнародного залишкового механізму для кримінальних трибуналів. URL: <https://www.irmct.org/en>.